

Folkbildningsrådet utvärderar

No 1 2003

Rolf Berndtsson

Nya folkhögskolor

**En uppföljningsstudie
av de folkhögskolor som blivit självständiga
mellan åren 1991 och 2000**

Nya folkhögskolor

En uppföljningsstudie av de folkhögskolor som
blivit självständiga mellan åren 1991 och 2000

Nya folkhögskolor
En uppföljningsstudie av de folkhögskolor som
blivit självständiga mellan åren 1991 och 2000
Rolf Berndtsson

Folkbildningsrådet
Box 730
101 34 Stockholm
Tel: 08-412 48 00
Fax: 08-21 88 26
E-post: fbr@folkbildning.se
Internet: www.folkbildning.se

Studien är genomförd vid Linköpings universitet

Grafisk form: Thomas Östlund Produktion AB
Omslag: Gunnar Falk
Tryck: Norra Skåne Offset, Hässleholm
Stockholm, januari 2003

ISBN: 91-88692-280

Rolf Berndtsson

Nya folkhögskolor

En uppföljningsstudie av de folkhögskolor som blivit självständiga mellan åren 1991 och 2000

FOLKBILDNINGSRÅDET

Förord

Denna uppföljningsstudie av de 20 nya folkhögskolorna i Sverige syftar till att ge en bild av skolornas uppkomst, utveckling och väcka tankar om förfluten tid och framtid inom folkhögskolan. Förhoppningsvis kan rapporten bidra till att något öka kännedomen om dessa folkhögskolor, som tillkom mellan åren 1991 och 2000 och därigenom även ge mer kunskap om den svenska folkhögskolan som helhet. Min ambition har även varit att i denna beskrivning av nutida folkhögskolor – med hjälp av ett historiskt perspektiv – väva in tankar om den svenska folkhögskolans framväxt och utveckling. Det är givetvis lockande att i en studie som denna, göra jämförelser mellan ”de nya” och ”de gamla” skolorna, i synnerhet när man som jag varit verksam inom folkhögskolan ett stort antal år. Sådana ansatser finns, men jag har försökt att vara återhållsam och varit mycket medveten om att man under en begränsad tid (fyra månader som jag har arbetat med studien) inte har möjlighet att komma tillräckligt på djupet för att göra sådana jämförelser.

Ett stort tack till samtliga skolor som på många sätt, i samtal, intervjuer och genom att besvara enkäter gjort denna studie möjlig och i synnerhet till de rektorer och lärare som engagerat sig. Ett speciellt tack till de sex folkhögskolor som jag besökte för att ytterligare kunna fördjupa mina frågeställningar. Ni var mycket tillmötesgående och er öppenhet, entusiasm och ert engagemang gjorde det lättare för mig att fullfölja studien. Ett stort tack till – Hällefors folkhögskola, Färnebo folkhögskola, FiA – Folkhögskolan i Angered, Hyllie Park folkhögskola, Mo Gård folkhögskola och Rinkeby folkhögskola.

Jag har haft god hjälp av en referensgrupp från Folkbildningsrådet, som funnits i anslutning till uppföljningsstudien och som regelbundet träffats för diskussioner om studiens uppläggning och som genom sina erfarenheter och kunskaper medverkat till genomförandet av denna studie. Gruppen har förutom undertecknad bestått av Signild Håkansson, Anne-Christine Utterström och Tomas Östlund. Ett stort tack till er.

Linköping 15 december 2001
Rolf Berndtsson

Innehåll

Kapitel 1	Bakgrund	11
1.1	Uppdraget	11
1.2	Utgångspunkter	11
1.3	Genomförande	12
1.4	Metodiska perspektiv	14
Kapitel 2	Folkhögskolans framväxt	16
2.1	Bondefolkhögskolorna förvandlas till folkhögskolor	16
2.2	Nyetablering för att motverka utvandring	17
2.3	Rörelseskolorna växer fram	18
2.4	Folkhögskola i städerna?	19
2.5	De arbetslösa strömmar till folkhögskolan	19
2.6	Folkhögskolans mångfald börjar framträda	20
2.7	Stor uppslutning kring internatformen på 70-talet	22
Kapitel 3	Ekonomi och maktförhållanden i den ursprungliga folkhögskolan	24
3.1	”Fri och oberoende av staten”	25
3.2	Skolformen expanderar på 1870-talet	25
3.3	De första statsbidragen	26
3.4	Misstroende mot skolformen sänker bidragen	27
3.5	Folkhögskolepartiet	28
3.6	Även rörelsefolkhögskolorna får statsbidrag	29

3.7	Statsbidragsregler för nya folkhögskolor – fram till 1990-talet Var finns de nya folkhögskolorna?	30 32
Kapitel 4	Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1991	33
4.1	Folkhögskoledebatten	33
4.2	Kriterier för att få statsbidrag	34
4.3	Nya skolor	35
4.4	Antalet folkhögskolor efter tillkomsten av sex nya skolor den 1 juli 1991	36
4.5	Färnebo folkhögskola	37
4.6	Dalkarlså folkhögskola, Malmö folkhögskola, Arbetarrörelsens folkhögskola, Finska folkhög- skolan och Kvarnby folkhögskola	48
4.7	Fakta om skolorna	57
Kapitel 5	Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1994	63
5.1	Rinkeby folkhögskola	65
5.2	Furuboda, Litorina och Vårdinge By folkhögskolor	73
5.3	Fakta om folkhögskolorna	80
Kapitel 6	Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1997	84
6.1	FiA Folkhögskolan i Angered	85
6.2	Hyllie Park folkhögskola	92
6.3	Mo Gård folkhögskola	101
6.4	S:ta Maria folkhögskola	106
6.5	Botkyrka folkhögskola	110
6.6	Sommenbygdens folkhögskola	111
6.7	Valjevikens folkhögskola	114
6.8	Västerås folkhögskola	117
6.9	Örenäs folkhögskola	121
Kapitel 7	Ny folkhögskola från och med 1 juli 2000	124
7.1	Hällefors folkhögskola	125
Kapitel 8	Nya folkhögskolor på 2000-talet	131
Kapitel 9	Sammanfattning	134
9.1	De 20 nya folkhögskolornas huvudmän och målgrupper	136

9.2	Den lokala anknytningen	142
9.3	”Annorlundaheten” bland de nya skolorna	144
9.4	Stora och små folkhögskolor	146
9.5	Allmänbildning eller specialisering	148
9.6	Andelen kvinnor i de nya folkhögskolorna	149
9.7	Dagfolkhögskolornas intåg på arenan	150
Kapitel 10	Slutreflexioner	153
	Referenser	160
	Bilaga: Frågor till de nya folkhögskolorna	167
	Rapporter från Folkbildningsrådet	170

I Bakgrund

I.1 Uppdraget

Hösten 2001 fick undertecknad i uppdrag av Folkbildningsrådet att göra en uppföljning av de 20 nya folkhögskolor som blivit självständiga mellan åren 1991 och 2000. I studien skulle även ingå ett kapitel med ett historiskt perspektiv på folkhögskolornas framväxt och ett kapitel om ekonomi och maktförhållanden i den tidiga folkhögskolan. Dessa avsnitt och en litteraturgenomgång påbörjades under hösten. Datainsamlingen ägde rum under våren 2002 och omfattade ett frågematerial ställt till alla de 20 folkhögskolorna och besök som gjordes på ett mindre antal folkhögskolor, vilka skulle beskrivas mera ingående än de övriga. Resultatredovisning och rapportskrivning slutfördes under sommaren och hösten 2002.

I.2 Utgångspunkter

Alla de 20 nya folkhögskolorna skulle ingå i studien och beskrivas utifrån en kvalitativ ansats, kompletterad med statistiska uppgifter, som inlämnats av skolorna till Folkbildningsrådet. Det är viktigt att poängtera att detta är en uppföljningsstudie av de senast etablerade folkhögskolorna och inte någon utvärdering av skolorna. Ett antal övergripande frågeställningar har arbetats fram och diskuterats i studiens referensgrupp (gruppen presenteras nedan). Med utgångspunkt från de redovisade svaren har skolornas etablering och utveckling beskrivits.

Några områden har känts speciellt angelägna att undersöka i ett uppföljningsperspektiv, bland annat vilka mål som skolorna hade vid ansökningstillfället och vilka bakomliggande krafter som kunde identifieras. Vidare hur skolorna har lyckats uppfylla dessa mål och vilka svårigheter som fanns vid starten. Andra väsentliga områden är skolornas pedagogiska grundsyn, verksamhet och utveckling och förhållandet till huvudman och det lokala samhället. Utifrån dessa utgångspunkter har 15 huvudfrågor ställts till skolorna och dessa frågeområden (se bilaga) utgör grundstrukturen i projektets resultatredovisning.

Jag har även försökt att beskriva framväxten av folkhögskolor i Sverige, i ett historiskt perspektiv och hur skolformens målgrupper så småningom bredats och därigenom i viss mån förändrat det som ansetts vara folkhögskolans särart (kapitlet "Folkhögskolans framväxt"). Ett annat perspektiv som finns med i studien är några tankar om hur denna "fria och oberoende" skolform blivit alltmer beroende av ekonomiska bidrag och därmed också mycket sårbar (kapitlet "Ekonomi och maktförhållanden i den ursprungliga folkhögskolan").

1.3 Genomförande

Vid ett antal träffar med en referensgrupp från folkbildningsrådet bestående av Signild Håkansson, Anne-Christine Utterström och Tomas Östlund diskuterades utformning och genomförande av uppföljningsstudien "Nya folkhögskolor". Tomas Östlund har utarbetat ett statistiskt underlag, som beskriver kursverksamheten i form av deltagarveckor vid de 20 folkhögskolorna. Detta råmaterial har jag därefter bearbetat och för varje folkhögskola gjort jämförelser av verksamheten mellan åren 1997, 1998, 1999 och år 2000¹. I slutskedet av studien tog Tomas Östlund även fram statistik som möjliggjorde en jämförelse mellan de nya folkhögskolornas profil och riksprofilen för svensk folkhögskola (samtliga skolor). Höstterminen 2001 används som utgångspunkt när faktauppgifter om de nya skolorna jämförs med "gamla" skolor och samtliga skolor. Jämförelsen görs alltså med nya skolor som en grupp, "gamla" skolor som en grupp och hela folkhögskoleverksamheten som en grupp. I några fall finns inte den sistnämnda gruppen (samtliga skolor) med. Allt eftersom rapporten vuxit fram har gruppen hjälpt till med tolkningar och analyser.

¹ Eftersom Hällefors folkhögskola etablerades år 2000 finns endast uppgifter över skolan inlagda för detta år.

Som underlag för en beskrivning av de 20 folkhögskolorna utnyttjades basfakta från folkbildningsnätet, skolornas eget material som till exempel ansökningshandlingar,² skriftväxlingen mellan parterna, folkbildningsrådets beslut, verksamhetsplaner, verksamhetsberättelser, mål- och handlingsprogram, utvärderingsplaner och utvärderingar mm, samt annat material från folkbildningsrådet. De tidigare nämnda övergripande frågeställningarna har riktats till skolornas rektorer, men en del skolor har delegerat uppgiften till andra lärare eller i samverkan inom skolan besvarat frågorna. Svaren har skickats via e-post, med undantag av Valjevikens folkhögskola och Finska folkhögskolan, vars rektorer har intervjuats per telefon.

Skolorna har visat stort intresse för projektet och några av de skolor jag inte besökte har varit angelägna om att få ett besök, vilket dock inte varit möjligt av tidsmässiga skäl. Alla skolor, utom Botkyrka folkhögskola, som därför tyvärr beskrivs mycket knapphändigt, har besvarat mina frågor och de flesta skolor har även skickat in annat lämpligt bakgrundsmaterial som verksamhetsberättelser, måldokument mm. Jag har försökt att utnyttja det material som jag fått tillgång till liksom de svar som skolorna (oftast rektorerna) lämnat. Detta får till följd att omfånget på beskrivningen skiljer sig något, eftersom tillgången till material varierat.

Som tidigare nämnts gjordes ett urval utifrån antalet folkhögskolor som blev självständiga år 1991 (6 stycken), 1994 (4), 1997 (9) och år 2000 (1). Referensgruppen enades om att sex folkhögskolor var ett rimligt antal att besöka och att de allra nyaste folkhögskolorna borde få dominera bilden, vilket är skälet till att så många skolor som tre valdes ut från 1997. Andra kriterier som inverkade på urvalet var huvudmannaskap, geografiskt läge och storlek, där en bred och representativ spridning eftersträvades.

De sex folkhögskolor som utvaldes var Färnebo folkhögskola (bildad 1991), Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Rinkeby (1994), FiA – Folkhögskolan i Angered (1997), Mo Gård folkhögskola (1997), Hyllie Park folkhögskola (1997) och Hällefors folkhögskola (2000). Dessa folkhögskolor besökte jag vid ett tillfälle under våren och stannade på folkhögskolan en eller två dagar. Under besöket fick jag träffa skolledning, lärare, deltagare och i vissa fall även styrelsemedlemmar. Genom intervjuer, samtal, observationer och studier av olika källmaterial växte successivt en bild av skolan fram. Alla ovan nämnda folkhögskolor ställde sig mycket positiva till undersökningen och ställde upp helhjärtat och visade upp skolans verksamhet och svarade på mina möjliga och omöjliga frågor. Samma förhållande rådde vad gäller övriga skolor som enbart besvarade mina frågor.

² 1991 års ansökningshandlingar har inte alltid gått att få tag på.

1.4 Metodiska perspektiv

I studien har både kvalitativa och kvantitativa metoder utnyttjats. Ett kvalitativt arbetssätt innebär att man vill karakterisera, gestalta något och söka ”finna de kategorier, beskrivningar eller modeller som bäst beskriver något fenomen eller sammanhang i omvärlden”.³ Den kvalitativa forskningen skiljer sig i flera avseenden från en hypotestestande eller kvantitativ tradition, som bedriver forskning utifrån på förhand bestämda variabler. Skillnaden ligger bland annat i att man inte låser sig till bestämda hypoteser utan är öppen för de intryck och signaler man får från fältet. Det är en kontinuerlig dialog och forskaren påverkas ständigt av nya perspektiv och får nya utgångspunkter. Det gäller att relatera delarna till helheten och bygga vidare på den förståelse man successivt byggt upp.⁴

Det femtontal öppna frågeområden, som folkhögskolorna – oftast rektorerna – ombads diskutera och ta ställning till, har formen av styrda eller strukturerade forskningsintervjuer, som emellanåt följdes upp med muntliga och skriftliga (e-post) följdfrågor och diskussioner. Detta slags intervjuer ger information om kvalitativa aspekter på forskningsområdet ifråga.⁵ På ett flertal skolor har skolledningen i samråd med lärare besvarat frågeställningarna. Alla folkhögskolor, med undantag av Botkyrka folkhögskola, har deltagit i studien och har även tagit del av det skrivna material som berört den egna skolan. Många viktiga kommentarer och uppgifter har därvid lämnats av skolorna, vilket påverkat materialet.⁶

De informella forskningsintervjuer som användes, i huvudsak vid skolbesöken, har stora likheter med vardagliga samtal, kopplade till vissa teman eller faktorer. Avsikten är att skapa ett stort utrymme för intervjupersonerna att lägga fram sina egna synpunkter utan alltför mycket styrning från intervjuarens sida ”men han måste samtidigt försäkra sig om att han får svar på de frågor han önskar belysa”.⁷ Vid skolbesöken tog jag även del av ett antal olika dokument från skolorna som till exempel prospekt, verksamhetsplaner, årsredogörelser, eventuella utvärderingsrapporter, reglementen, pedagogiska program, styrelse- och lärarrådsprotokoll mm.

³ Larsson, S. Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi. 1986, s. 4.

⁴ Berndtsson, R. Om folkhögskolans dynamik, 2000, s. 59.

⁵ Jacobsen, J. K. Intervju – Konsten att lyssna och fråga, 1993, s. 19.

⁶ Detta kallas ”respondent validation” och innebär att en tolkning återförs till de personer som studerats för att få deras bedömning av tolkningens rimlighet. (Larsson, S. ”Om kvalitet i kvalitativa studier”, 1993, s. 207).

⁷ Holme, I. M., Solvang, B. K. Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder, 1991, s. 110-111.

Det kvantitativa material som använts är, som tidigare nämnts, statistik från Folkbildningsrådet och andra statistiska uppgifter från skolorna. Dessa uppgifter finns invävda i beskrivningarna av skolorna och i den slutliga sammanfattningen. Eftersom en omfördelning sker mellan särskilt och allmänt anslag kan en viss osäkerhet finnas i uppgifterna ifråga om fördelningen mellan kurstyperna.

Vid en analys och tolkning av det historiska material som utnyttjats i detta arbete är förförståelsen av stor betydelse. Det är en viktig del i en hermeneutisk forskningstradition och ger bland annat kunskap om vad som skall sökas och var det står att finna. Det kan även uttryckas som ”utan förförståelse inget problem och inget som kan ge ledtrådar”.⁸ Så långt det är möjligt måste förförståelsen beskrivas för läsaren, eftersom utgångspunkten för tolkningen blir tydligare genom att forskaren redovisar sitt perspektiv. Enligt Larsson är det ”tecken på hög kvalitet att man redovisar det perspektiv, som är en viktig del av tolkningen”⁹, därför redovisas nedan kortfattat några personliga utgångspunkter, som är relevanta för studien.

Under 70-talet och halva 80-talet arbetade jag som folkhögskollärare och rektor vid en rörelsefolkhögskola.¹⁰ Efter folkhögskoletiden mellan åren 1987-1990 genomförde jag ”Det nya kortkursprojektet” på uppdrag av sö (Skolöverstyrelsen). I studien ingick ett femtontal folkhögskolor och det var kortkursverksamheten vid den svenska folkhögskolan som beskrevs och analyserades.¹¹ Samtidigt tjänstgjorde jag vid universitetet i Linköping, institutionen för beteendevetenskap (nuvarande IBV), och undervisade i pedagogik, huvudsakligen vid folkhögskolläraryrket. 1995-1997 deltog jag i ett forskningsprojekt där två folkhögskolor studerades med fokus på den allmänna kursen. Resultatet finns redovisat i avhandlingen ”Om folkhögskolans dynamik – Möten mellan olika bildningsprojekt”. Jag arbetar fortfarande på IBV i Linköping, Vuxenutbildningscentrum, med olika kurser inom folkbildning och vuxenpedagogik.

I nästa kapitel inleds studien med ett avsnitt som utifrån ett historiskt perspektiv kortfattat beskriver folkhögskolans utveckling.

⁸ Ödman, P.-J. Tolkning, förståelse, vetande – Hermeneutik i teori och praktik, 1983, s. 81.

⁹ Larsson, S. Om kvalitet i kvalitativa studier. Nordisk pedagogik, 1993, s. 196.

¹⁰ Skolan ifråga är Marieborgs folkhögskola, arbetarrörelsens folkhögskola i Norrköping.

¹¹ Berndtsson, R. Det nya kortkursprojektet, del 1: Huvudrapport, Rapport nr 140A från PUFF och Det nya kortkursprojektet, del 2: Rapporter från 15 folkhögskolor, Rapport nr 140B från PUFF.

2 Folkhögskolans framväxt

I detta kapitel diskuteras kortfattat var och varför folkhögskolor växte fram och vilka målgrupper skolformen riktade sig till. Från att ursprungligen ha haft deltagare från i stort sett en målgrupp breddades så småningom rekryteringsunderlaget och folkhögskolan kunde expandera i hela landet.

2.1 Bondehögskolorna förvandlas till folkhögskolor¹

Den svenska folkhögskolan växte fram ”nedifrån”² bondeklassen och anpassades till innehåll och form efter de behov och förutsättningar som fanns hos de burgna bönderna. De nya samhälleliga uppgifter som den självägande bondeklassen fick genom 1862 års kommunallagar och 1866 års riksdagsordning, med ett ökat behov av en högre medborgerlig bildning, var några av de

¹ Hammar, G. Tidskrift För Svenska Folkhögskolan, häfte 4, 1933, s. 280.

² Uttrycket ”nedifrån” används av Erika Simon i kapitlet Folkhögskolan i Sverige börjar ”nedifrån” i ”– og solen står med bonden op –” De nordiske folkehøjskolars idehistorie, 1989, s. 116.

viktigaste orsakerna till folkhögskolans uppkomst 1868. 1870-talets goda konjunkturen var troligen en bidragande faktor till att alltfler skolor uppkom.³

Folkhögskolan delades ganska omgående upp i en manlig folkhögskola med vinterkursen i centrum och en kvinnlig folkhögskola, som utformades som en sommarkurs. I början av 1900-talet började folkhögskolan mera allmänt utvecklas till en samskola, men inte förrän på 30-talet hade vinterkursernas mansdominans brutits.

Under folkhögskolans första 25-års period växte folkhögskolor upp i de stora jordbruksbygderna, i skogs- och kustbygderna och i södra och mellersta Sverige. 29 skolor grundlades mellan 1868 och 1892. Nyetableringstakten dämpades dock av ekonomiska skäl med emigrationen och jordbrukskrisen som underliggande orsaker. Först under nästa 25-års period, 1893-1918, utbreddes sig folkhögskolor även i Norrland. Under denna andra uppgångsperiod tillkom i genomsnitt en folkhögskola per år.⁴ 1900/1901 studerade 924 manliga och 638 kvinnliga elever vid 29 skolor (sammanlagt 1 562 studerande).⁵

2.2 Nyetablering för att motverka utvandring

Det var av högst skilda orsaker som folkhögskolor kom till. I vissa områden motiverades nyetableringen av emigrationen. Västra Värmlands folkhögskola i Säffle startade 1905 för att motverka utvandringen från kustlandet, enligt Valdemar Dahlgren:

Ty en sådan borde ju kunna stärka kärleken till hembygden och ge de unga ökade möjligheter att med glädje och framgång göra sin gärning där och så bli verksamma krafter i ett nödvändigt nydaningsarbete.⁶

Även vid andra folkhögskolors uppkomst var orsaken troligtvis den stora emigrationen, som till exempel när Ölands och Dalslands folkhögskolor etablerades. Den första tiden fick en del områden med det svagaste elevunderla-

³ Richardson, G. Kulturkamp och klasskamp, s. 259.

⁴ Burgman, H. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, Uddevalla 1968, s. 39.

⁵ Proposition 1900/1:8 – s. 212.

⁶ Degerman, A. Svensk folkhögskola 100 år, del 2, Uddevalla 1968, s. 210.

get nöja sig med så kallade ”flyttande folkhögskolor” till exempel i Göteborgs och Bohus län och i Hallands och Västnorrlands län.⁷

2.3 Rörelseskolorna växer fram

Ungdomsmötena och de ”flyttande folkhögskolekurserna”, som Uno Stadius ledde, gav impulser till att tre folkhögskolor upprättades i Dalarna: Brunnsvik 1906,⁸ Mora 1907 och Malung 1909.⁹ Wendelsbergs folkhögskola, med anknytning till nykterhetsrörelsen¹⁰ började sin verksamhet 1908 och var ytterligare ett exempel på de rörelseskolor som började växa upp i början på 1900-talet. Ungdomsmötena i Dalarna 1903-1909 hade sin grund i den starka nykterhetsrörelsen men även kampen för allmän rösträtt och en växande hembygdsrörelse var viktiga inslag vid sammankomsterna. Dessa ungdomsmöten med politiskt och ideellt innehåll engagerade många olika slags människor och yrkeskategorier och ”småbönder, arbetare, studenter, skaldar och konstnärer stodo i kampen sida vid sida”.¹¹

1910/11 studerade 1 145 manliga och 1 119 kvinnliga elever vid 43 folkhögskolor (sammanlagt 2 264 studerande). Alla dessa skolor hade både manlig och kvinnlig kurs och 29 av dem var förenade med lantmannaskola.¹² Mellan åren 1920 och 1950 beviljades 18 nya skolor statsbidrag och av dessa betecknades 16 som rörelseskolor. Orsaken var att olika rörelser och organisationer vill skaffa sig ett centrum för bildningsarbete.¹³

⁷ Burgman, H. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, Uddevalla 1968, s. 39.

⁸ Brunnsviks folkhögskola skulle senare komma att betraktas som den första rörelsefolkhögskolan. Avsikten med dess tillkomst var sannolikt att tillmötesgå ett behov från hembygdsrörelsen men det konservativa motstånd som uppstod mot skolan gav signaler om att Brunnsvik var en radikal skola och därför sökte sig många arbetarungdomar till skolan (SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, s. 178). I programskriften kan man även läsa att folkhushållsläran avsåg att lära eleverna hur man ökar sina inkomster och minskar sina utgifter för att på så sätt kunna motverka att: ”massor av unga jordbrukare resa till storstäderna och emigrera till Amerika emedan de förtjäna så litet på sin jord.” (Degerman, A. Svensk folkhögskola 100 år, del 2, Uddevalla 1968, s. 211).

⁹ Hedlund, K. Svensk folkhögskola under 75 år, Sthlm. 1943, s. 208.

¹⁰ SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, s. 178.

¹¹ Degerman, A. Svensk folkhögskola 100 år, del 2, Uddevalla 1968, s. 206.

¹² Proposition 1900/1:8 – s. 212.

¹³ Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, Uddevalla 1968, s. 220.

2.4 Folkhögskola i städerna?

Tanken på att förlägga folkhögskolor till städerna hade funnits, men förkastats bland annat på grund av att:

detta dels skulle förrycka folkhögskolan ur dess ställning, dels inga stadsarbetare skulle kunna för ett halvt år övergiva arbetet för att utslutande ägna sig åt studier.¹⁴

Folkhögskolans idé förverkligades så småningom även i städerna genom de arbetarinstitut som växte upp. Anton Nyström tog till exempel initiativet till Stockholms arbetarinstitut 1880. Enligt 1919 års folkhögskolestadga var det möjligt för såväl kvinnliga som manliga elever att delta i huvudkursen.¹⁵ Vanligen gick enbart manliga elever i huvudkursen och den kvinnliga kursen anslöts till denna.

De första årtiondenas höga elevtal (första årskursens siffror): 1910/11 = 1 085 elever, 1915/16 = 1 139 elever, 1919/20 = 1 487 elever och 1921/22 = 1 514 elever förbyttes i en kraftig nedgång, 1923/24 = 980 elever och 1924/25 = 1 007 elever.¹⁶

Redan till vinterkursen 1921/22 rekryterades många arbetslösa till folkhögskolorna. En viss begränsning av stipendiegivningen verkade dock som en spärr.¹⁷

2.5 De arbetslösa strömmar till folkhögskolan

Efter folkhögskolläraryöreningens möte i Sigtuna 1933 konstaterades att i och med att de arbetslösa industriarbetarna strömmat till folkhögskolan så hade ”det stora genombrottet” kommit. Ungefär hälften av eleverna kom från arbetarklassen och ”bondehögskolorna höll på att förvandlas till folkhög-

¹⁴ Hedlund, K. Svensk folkhögskola under 75 år, Sthlm. 1943, s. 131.

¹⁵ Svensk författningssamling 1919, n:r 866, §2, s. 2513, Sthlm. 1919.

¹⁶ Feuk, J. Tidskrift För Svenska Folkhögskolan, häfte 1, 1925, s. 1-2.

¹⁷ Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, s. 206.

skolor¹⁸. När arbetslösheten var som störst i början av 30-talet sökte sig många arbetslösa industriarbetare till folkhögskolan.¹⁹

Av huvudkursernas 3 109 elever kom 552 från arbetslöshet, enligt en undersökning av inspektören. Hela folkhögskola hade till exempel 36 arbetslösa elever, Gamleby 34 och Brunnsvik 32.²⁰ Vinterkursen 1933/34 kom nästan en tredjedel av folkhögskolans 4 235 elever från arbetslöshet.²¹ Arbetslösheten under 30-talet medverkade till att landstingens intresse för ett samarbete med rörelsefolkhögskolor ökade och man började även ge vissa bidrag till dessa skolor. Wendelsbergs folkhögskola hade visat vägen genom att ordna kurser för arbetslösa utanför skolan med hjälp av skolans resurser.

2.6 Folkhögskolans mångfald börjar framträda

Det var först på 40-talet som folkhögskolans kursutbud började utvecklas i riktning mot den mångfald som dagens folkhögskola uppvisar. 1945²² hade i stort sett alla skolor en andra årskurs. I början av 40-talet hade 6 skolor tredje årskurs och 1950 fanns 14 stycken.²³

¹⁸ Hammar, G. Tidskrift För Svenska Folkhögskolan, häfte 4, 1933, s. 280.

¹⁹ Enligt Ingers handbok från 1931 fanns det 54 folkhögskolor 1930-1931, därav 27 landstingskolor, 22 föreningsskolor och 5 stiftelseskolor. (Ingers, E. Handbok för folkhögskolor, Arlöf 1931, s. 66-68). En del nya folkhögskolor bildades som en följd av arbetslösheten på 30-talen, till exempel Gripsholm 1933 och Marieborg 1935. (Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, s. 207).

²⁰ Strödda meddelanden, Tidskrift För Svenska Folkhögskolan, häfte 2, 1931, s. 169.

²¹ Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, s. 205.

²² Läsåret 1945/46 studerade mer än 6 800 elever vid folkhögskolorna. (Tidskrift för Svenska Folkhögskolan, häfte 3, 1946, s. 172). Bygdeskolorna, som utgjordes av landstingsägda och föreningsägda (=garantiförening ej någon viss folkrörelse) folkhögskolor var fortfarande 1950/51 det stora flertalet (2/3) inom folkhögskolan (75 skolor) (SOU 1953:24, Folkhögskolans ställning och uppgifter, 1946 års skolkommision, Stockholm 1953, s. 169). Vinterkursen 1949 hade folkhögskolorna sin dittills högsta elevsiffra 6 450 elever. Cirka 4 200 sökande hade avvisats.

²³ Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, Uddevalla 1968, s. 244-246.

Filialskolor

1958 fanns 92 statsunderstödda folkhögskolor med 9 000 vinterkurselever och med 5 000 elever på sommar- och fortsättningskurser.²⁴ Betänkandet ”Folkhögskolan och de stora årskullarna” som blev klart 1956 föreslog att folkhögskolan tillfälligt skulle upprätta separata skolenheter, så kallade filialskolor, som skulle knytas till verksamma skolor, men fungera självständigt. Folkhögskolorna skulle annars inte kunna ta emot de stora årskullarna på 60-talet. Det framkom mycket kritik mot förslaget om filialskolor, eftersom man beförde samordningsproblem mellan moderskolan och filialen, men budgetåret 1959/60 fick fyra folkhögskolor tillstånd att upprätta filialskolor och under 60-talet utökades antalet till 12 filialfolkhögskolor. Två av dessa filialer omvandlades år 1971 till självständiga skolor, nämligen Valla folkhögskola²⁵ (före detta Stensundsfilialen) och Sundsgården i Glimåkra. Från och med början av 70-talet inrättades inte flera filialer. 1972/73 föreslog sö att två filialer skulle inrättas men detta avslogs av regeringen.²⁶

Dagfolkhögskolor

Nu uppkom även externat eller dagfolkhögskolor som riktade sig till de grupper i samhället som av olika anledningar hade en bristfällig grundutbildning eller som helt saknade studiemeriter. Majoriteten av eleverna var gifta kvinnor. Det var framför allt i storstadsområdena och tätorterna som dessa externat nu byggdes upp i rask takt. Under 1960-talet expanderade den svenska folkhögskolan och antalet elever på de långa kurserna (30-34 veckor) ökade till cirka 14 000.²⁷

1966 års kompetenskungörelse erkände folkhögskolans kompetensvärde, vilket orsakade en stor uppgång i antalet sökande till skolformen. Nya grupper visade intresse för att få grundskolekompetens genom folkhögskolan. Det

²⁴ SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, Stockholm 1976, s. 54.

²⁵ Enligt skriften Valla folkhögskola 25 år – 1960-1985, Linköping 1985, s. 20 blev Valla folkhögskola självständig år 1972.

²⁶ SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, Stockholm 1976, s. 221-223.

²⁷ Ibid. s. 219.

var till exempel äldre korttidsutbildade personer och hemmafruar och då särskilt människor boende i storstadsregioner och tätorter. Dagfolkhögskolorna (externatskolorna) och även filialskolorna skulle komma att ta emot en stor mängd deltagare från ovannämnda grupper.²⁸

Fram till 1972/73 ökade antalet elever i vinterkurserna med några hundra varje år men sedan började elevantalet minska något, liksom för andra utbildningsinstitutioner.²⁹

2.7 Stor uppslutning kring internatformen på 70-talet

Lärarenkäten, som folkhögskoleutredningen gick ut med, visade att två tredjedelar av lärarna tyckte att internatet var till fördel både för eleverna och skolan, medan 12 procent ansåg att internatformen var för arbetsam för personalen, att det sociala trycket kunde bli för starkt för eleverna och att elevernas studiero stördes.³⁰

I början på 70-talet fortsatte uppbyggnaden av dagfolkhögskolor eller externat, bland annat för sådana personer som inte hade möjlighet att studera vid internaten och dessa skolor var vanligast i tätorterna. Genomsnittsåldern hos externatelevorna var något högre än för folkhögskoleeleverna totalt och 25 procent av dessa elever hade folkskola som högsta utbildning mot 16 procent av det totala antalet elever.³¹

1973 fanns 114 folkhögskolor (därav 6 filialfolkhögskolor). 106 av folkhögskolorna var internatskolor och tre av filialskolorna. Endast 5 av de 114 folkhögskolorna var således externatskolor. 60 procent av eleverna bodde under 1973/74 på skolorna. Med tanke på huvudmannaskapet indelades folkhögskolorna i 4 grupper: landstingsskolor (46 stycken), stödföreningsskolor (11 stycken), rörelseskolor (42 stycken) och övriga folkhögskolor (6 stycken).³²

Lsåret 1973/74 fanns enligt folkhögskoleutredningens skolenkät 13 152 elever på kurser om minst 30 veckors längd. Samma år fanns i externatverksamheten 1 500 elever.³³

²⁸ SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, Stockholm 1976, s. 219.

²⁹ Ibid. s. 54.

³⁰ Ibid. s. 63.

³¹ Ibid. s. 56.

³² Ibid. s. 59 och 63.

³³ Ibid. s. 64-65.

1989 fanns 128 folkhögskolor, därav 11 externatskolor. 5 folkhögskolor hade internatplatser enbart för 10-25 deltagare. Somliga externatskolor i storstadsområden försökte förgäves få tag i internatmöjligheter till en rimlig kostnad.³⁴

I slutet av 80-talet fanns folkhögskolor i alla län i Sverige. De folkhögskolor som tillkommit de senaste femtio åren har ofta förlagts till större tätorter, städer och storstadsområden bland annat för att även korttidsutbildade kvinnor och män med ansvar för barn och familj skulle kunna ta del av kurser och utbildning. Men fortfarande låg ett nittiototal folkhögskolor på landsbygden eller i mindre tätorter och samhällen. Andelen internatboende deltagare i långa kurser höll sig omkring 45 procent.³⁵

I nästa kapitel behandlas kortfattat framväxten av det bidragssystem som skolformen åtminstone inledningsvis hade ett kluvet förhållande till. Folkhögskolan har alltid påstått sig vara en skolform med relativt stor frihet och oberoende i sitt förhållande till staten, men emellanåt har ”maktens” anspråk på kontroll och styrande gjort sig gällande.

³⁴ SOU 1989:97, Vad händer med folkhögskolan, Sthlm. 1989, s. 37.

³⁵ Ibid. s. 34-37.

3 Ekonomi och maktförhållanden i den ursprungliga folkhögskolan

Eftersom ekonomin har stor betydelse, även inom folkhögskolans värld, så kan det vara av intresse att gå tillbaka till skolformens utgångspunkter och något betrakta de ekonomiska förhållanden som var rådande under folkhögskolans första decennier. På 1870-talet verkar det ha funnits en viss medvetenhet om att ett ekonomiskt beroendeförhållande till staten innebar att folkhögskolan riskerade sin frihet och särart.

Det var gåvor, insamlingar och privata bidrag som utgjorde den ekonomiska grunden för våra första folkhögskolor, som startade 1868 (Hvilan, Önnestad och Herrestad). Dessa belopp var i regel små, liksom de årliga bidrag som folkhögskoleföreningens medlemmar erlade. Inte heller elevavgifterna räckte till för att klara ekonomin. Efter att ha erhållit vissa mindre anslag från de nyinrättade landstingen vände sig skolorna till staten för att få bidrag. Folkhögskolornas styrelser och lärare var dock mycket medvetna om de risker som var förknippade med ökade bidrag. Man hade dock en mycket pragmatisk eller strategisk inställning. Nu gällde det att få skolformen accepterad av allmänheten och godkänd av staten.

3.1 ”Fri och oberoende av staten”

De tre första skolorna tillkom på enskilda initiativ, medan exempelvis Blekinge läns folkhögskola startade efter ett förslag från landstingets skolkommitté, 1869.¹ Folkhögskolan betraktades från början som en ”fri” skolform, som i princip var fri och oberoende av staten. I ”Läsning för folket” uttrycks detta på följande sätt:

Hon² mottager icke något understöd av staten men är därför ej heller förpliktigad att lyda några av staten uppgjorda reglementariska föreskrifter, utan hon får själv fritt och obundet ordna allt inom sig, sin undervisning, sin hushållning, sitt ordningsväsende.³

Redan 1868 försökte Önnestads och Hvilans folkhögskolor att få landstingsbidrag ifrån Kristianstads och Malmöhus län. Eftersom skolformen var så gott som okänd beviljades endast ”en mindre summa till böcker och undervisningsmateriel”.⁴ Redan 1869 gick det bättre och Hvilan, Önnestad, Herrestad och Blekinge folkhögskola beviljades landstingsbidrag, varav en del snart drogs in för en del skolor. Från och med 1874 fick man dock ett kontinuerligt anslag från landstingen.⁵

3.2 Skolformen expanderar på 1870-talet

På 1870-talet, med dess förbättrade konjunkturen, började folkhögskolan byggas ut. Lantmannapartiet motionerade 1872 om att landstingen och ej staten skulle få bestämma vilka folkhögskolor som skulle få understöd. Beslutsrätten gavs dock till staten och detta förhållande var rådande fram till ett nytt riksdagsbeslut fattades 1912.⁶

Innan folkhögskolan hade fått några statsbidrag hade således landstingen beviljat bidrag till enskilda skolor och, som ovan nämnts, även upprättat egna skolor.⁷ På grund av det understöd som landstingen lämnade tillförsäkrade

¹ Tengberg, E. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 118.

² Syftar på folkhögskolan.

³ Forsell, A. Läsning för folket, 1872, n:r 46, s. 21, Stockholm 1871.

⁴ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 157.

⁵ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 157-158.

⁶ Ibid. s. 169.

⁷ Ingers, E. Svenska folkhögskolan 1868-1918, Örebro 1921, s. 80.

man sig oftast rätten att utse en eller flera ledamöter i skolornas styrelse, även vad gällde sådana skolor som inte tillhörde landstinget. Man kunde även få rätten att utse revisor och en speciell inspektör. Dessa ämbetsmän skulle granska räkenskaper och verksamhet.⁸ Folkhögskolorna protesterade inte mot landstingens inspektion, däremot ville man inte bli inspekterade av kyrkliga myndigheter eller av folkhögskoleinspektörer. Man kände större frändskap med landstingen som institution betraktat. Det var vanligt att landstingens inspektörer var medlemmar i folkhögskolornas styrelser.⁹ När den statliga inspektörstjänsten inrättades 1913 försvann dessa lokala inspektörer på ett undantag när.¹⁰

3.3 De första statsbidragen

Vid riksdagen 1872 behandlades folkhögskolans anslagsäskande och efter mycket diskussioner i statsutskottet om behovet av kontroll över denna nya skolform beviljades 10 000 riksdaler; hälften av det begärda anslaget. Det innebar högst 2 000 kronor per år till varje skola. Tack vare ecklesiastikminister Gunnar Wennerbergs ingripande föreskrevs endast att länsstyrelserna skulle yttra sig över de av skolorna ingivna ansökningarna om statsbidrag. Något anslag till mindre bemedlade elever beviljades inte. Det betydelsefulla var dock att riksdagen i princip erkänt den nya skolformen och dess berättigande till bidrag.¹¹ Det var dock mycket oklart på vilket sätt statens inspektion skulle ske och kanske uttrycket en ”obetydlig inspektion” närmast motsvarar den kontroll som tillämpades.¹² Under de kommande folkhögskolemötena diskuterades ofta tanken på en statsinspektör som skulle vara djupt förankrad i skolformen.

1878 beviljade riksdagen 2 000 kronor i anslag till varje folkhögskola och 3 000 kronor om det fanns en andra årskurs. Detta förutsatt att landsting, kommuner eller enskilda lämnade motsvarande anslag, elevavgifterna inräknade.¹³ 1882 års riksdag beviljade 15 000 kronor att användas som understöd till behövande elever på folkhögskola. En riksdagsman i första kammaren påstod dock:

⁸ Ingers, E. Svenska folkhögskolan 1868–1918, Örebro 1921, s. 82.

⁹ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 159.

¹⁰ Ingers, E. Svenska folkhögskolan 1868–1918, Örebro 1921, s. 82.

¹¹ Ibid. s. 72.

¹² Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 223.

¹³ Riksdagens proposition 1900/1:8,48, s. 48.

att eleverna blevo uppblåsta av högmod, föraktade kroppsarbetet, slogo sig på att föra processer och hotade att bli ett slags litterärt proletariat.¹⁴

Hans inlägg balanserades i viss mån av andra vittnesmål bland annat från landshövding Gunnar Wennerberg, som gav ett varmt erkännande åt folkhögskolorna för deras insats till: ”främjandet av ett fosterländskt sinnelag och medborgerlig bildning”.¹⁵ Trots en rad positiva omdömen om folkhögskolan vittnade diskussionerna i riksdagen om att misstänksamheten och motståndet fanns kvar och en begynnande reaktion mot skolformen kunde märkas under 1880-talet.¹⁶

3.4 Misstroende mot skolformen sänker bidragen

Den markanta nedgången ifråga om landstingsbidragen under 1880-talet och första delen av 1890-talet berodde bland annat på ett ökat misstroende från i första hand konservativa anslagsbeviljande myndigheter.¹⁷

Initiativtagarna till folkhögskolan var dock medvetna om behovet av dess ställning som ”en fri undervisningsanstalt” och det var ”endast med tvekan och av nödtvång” man vände sig till offentliga myndigheter för att få understöd till skolornas upprättande och underhåll, eftersom man därmed riskerade skolformens självständighet.¹⁸ Men folkhögskolans utveckling var beroende av en stabil ekonomi och trots att lärarna ”hyllade en frihetsideologi” så ansåg man att det gick att hålla emot de krafter som kunde äventyra skolformens ställning som en fri medborgarskola. Eftersom man upplevt de svåra åren i slutet av 1860-talet med missväxt och ekonomiska svårigheter ville man ha en stabil ekonomisk grund för folkhögskolan.¹⁹

¹⁴ Hedlund, K. Svensk folkhögskola under 75 år, Sthlm. 1943, s. 73.

¹⁵ Ibid. s. 74.

¹⁶ 1878 var de sammanlagda landstingsbidragen 52 249 kronor. En höjdpunkt uppnåddes 1881 med summan 62 515 kronor, därefter kom en nedgång under 1880-talet och första delen av 1890-talet. (1888 = 51 325 kronor, 1889 = 47 692 kronor). Under 1890-talet följde en kraftigare uppgång. 1898 tilldelades skolorna 67 848 kronor och 1908 uppgick bidraget till 139 595 kronor. (Ingers, E. Svenska folkhögskolan 1868-1918, Örebro 1921, s. 82).

¹⁷ Ingers, E. Svenska folkhögskolan 1868-1918, Örebro 1921, s. 84.

¹⁸ Odhner, H. Svenska folkhögskolan 1868-1918, Örebro 1921, s. 69.

¹⁹ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 143-144.

Det ekonomiska läget hade dock blivit så mycket annorlunda att ett folkhögskolemöte i slutet av 1880-talet uttalade:

att det vore gott om folkhögskolans årliga underhåll till någon del alltjämt vilade på enskilda bidrag.²⁰

3.5 Folkhögskolepartiet

Mellan åren 1868 och 1902 var det oftast enskilda riksdagsmän som var talesmän för folkhögskolan. I många fall hade ju även riksdagsmän tagit initiativ vid inrättandet av folkhögskolor. Genom åren hade också skolformen så många representanter i riksdagen att man talade om ett folkhögskoleparti.²¹ Under perioden 1868-1910 invaldes 18 före detta folkhögskoleelever i riksdagen.²² Man upplever i hög grad att livsvärldens ideal genomsyrade dessa lokala riksdagsombud för folkhögskolan som genom egen folkhögskolepraktik upplevt styrkan av folkhögskolans ideologi.

De riksdagsmän som arbetade för folkhögskolans sak tillhörde oftast det nyliberala partiet och förespråkade bland annat idén om den fria folkhögskolan. Det var föreningar och privatpersoner som skulle stödja skolformen, menade till exempel riksdagsman Adolf Hedin. Inte ens staten eller landstingen borde ge hjälp åt skolformen. Så småningom kom han dock att acceptera både landstings- och statsanslag, men höll på folkhögskolans självbestämmanderätt. Staten skulle inte heller ställa krav på statlig reglering och kontroll.²³ Som tidigare nämnts tillämpades en ”obetydlig inspektion” under de första decennierna men Adolf Hedin opponerade mot varje tanke på statsinspektion.²⁴

I en artikel från 1955 rörande maktförhållandena i folkhögskolornas styrelser under de första årtiondena hävdade Karl Hedlund att orsaken till att inte lantmannapartiet kraftfullare hävdade partiets meningar berodde på att även förstakammarhögern fanns företrädd i styrelserna. Detta faktum tvingade även folkhögskolorna att inta en neutral ställning när det gällde politiska sammanhang.²⁵

²⁰ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 143-144.

²¹ Bogärde, B. Svenska folkhögskolans lärarförening och staten 1902-1970, Uddevalla 1974, s. 22.

²² Helldén, A. Svensk folkhögskola 100 år, del 4, Uddevalla 1968, s. 64.

²³ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 141, 142.

²⁴ Ibid. s. 223.

²⁵ Tidskrift för Svenska Folkhögskolan 1955, häfte 2, s. III-III.

1900 års riksdag höjde grundbidraget för manlig eller kvinnlig folkhögskola (minst 20 veckor) till 3 000 kronor och den kvinnlig folkhögskolan (minst 12 veckor) fick 1 800 kronor.²⁶ Fortfarande gällde regeln att landsting, kommuner eller enskilda skulle lämna motsvarande summor, detta var egentligen ”den enda kontroll man hade över folkhögskolorna”.²⁷ Begreppet ”en obehövlig inspektion” gjorde sannolikt ännu skäl för sitt namn. Det kunde på sin höjd innebära att landshövdingen i länet tillfrågades om ordningen och undervisningen på någon skola. Ofta var landshövdingarna ordförande i skolstyrelserna och ”landshövdingarna gav aldrig annat än goda vitsord”.²⁸

3.6 Även de nya rörelsefolkhögskolorna får statsbidrag

När rörelseskolorna bildades kunde man tämligen omgående räkna med statsbidrag även för de arbetarrörelseskolor som uppkom i början av 1900-talet, i en del fall efter betydande svårigheter. De konservativas taktik var att försöka begränsa det politiska inslaget i skolornas verksamhet men ändå ge en viss möjlighet för arbetarklassungdomar att studera. På så sätt blev dessa skolor ett slags substitut för annan elitinriktad utbildning.²⁹ Strategin fungerade bra och enligt Paulston har folkhögskolorna i mycket begränsad omfattning haft en djupare oroande politisk inriktning.

En sådan ideologisk konfrontationsinriktning förekom endast vid enstaka tillfällen.³⁰ 1896 startade Johan Sandler Høla folkhögskola i Ådalen, och riktade sig därvid till alla samhällsklasser. Denna folkhögskola råkade 1908 in i den hätskaste kamp som en folkhögskola haft med det konservativa samhället.³¹ Skolan anklagades bland annat för att släppa in arbetare på skolan, vilka sedan påstods bli aktiva i fackföreningar med avsikten att ställa till med oroigheter. Det är intressant att lägga märke till att Høla folkhögskola bestraffades av etablissemangen genom att skolan gick miste om statsbidrag och landstingsbidrag under flera år.³²

²⁶ Riksdagens proposition 1900/1:8, s. 53.

²⁷ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 213.

²⁸ Ibid. s. 223.

²⁹ Paulston, R. Other dreams, other schools, s. 260.

³⁰ Ibid. s. 262.

³¹ Degerman, A. Svensk folkhögskola 100 år, del 2, Uddevalla 1968, s. 219-220.

³² Sjöquist, E. Spelet om Høla. Kulturkamp kring en folkhögskola, 1968, s. 51.

3.7 Statsbidragsregler för nya folkhögskolor – fram till 1990-talet

I 1919 års statsbidragskungörelse för folkhögskolan framgår som ”villkor för att en folkhögskola första gången skall få statsbidrag, att skolan tillerkänts bidrag av vederbörande landsting eller stadsfullmäktige eller också av skolöverstyrelsen ha ’vitsordats vara till allmänt gagn’”.³³ I den första statliga folkhögskoleutredningen från 1928 påpekades att kvinnornas möjlighet att få en mer omfattande folkhögskoleutbildning var eftersatt, eftersom de första folkhögskolorna endast varit avsedda för manlig ungdom. Det hade visat sig att ”tillströmningen av kvinnlig ungdom till skolorna blivit långt starkare än tillströmningen på den manliga sidan”. Därför föreslog utredningen bland annat gynnsammare statsbidragsvillkor för sådana folkhögskolor som inrättade huvudkurs för enbart kvinnliga elever.³⁴

I ett principuttalande 1957 underströk riksdagen önskvärdheten av att nya folkhögskolor startades, vilket ledde till en febril aktivitet från landsting, folk-rörelser, kyrkliga sammanslutningar med flera. Vid denna tidpunkt gällde ordningen att sö skulle undersöka och förklara att de sökande skolorna uppfyllde förutsättningarna för statsbidrag och därefter gjordes ett urval och Kungl. Maj:t tog avgörandet. Skolorna fick således statsbidrag i tur och ordning räknat från datum för sö:s godkännande. Om något område av samhällslivet inte tidigare hade någon folkhögskola kunde förtur gälla. Föreningen Nordens folkhögskola Biskops-Arnö är ett exempel på detta. 1960 fanns sex godkända folkhögskolor, som ej fått statsbidrag, vilket innebar att deltagarna vid skolorna inte kunde få statlig studiehjälp. Riksdagen beviljade då medel till fler skolor än som upptagits i regeringens förslag och när Klarälvdalens folkhögskola och Kjesäters folkhögskola fått statsbidrag var väntelistan slut.³⁵

1973 års folkhögskoleutredning aktualiserade folkhögskolefilialernas ställning och förordade att de antingen skulle bli självständiga skolor eller knytas fastare till sina moderskolor. En hel rad skolor blev på så sätt självständiga folkhögskolor med statsbidrag och som exempel på nya självständiga folkhögskolor kan nämnas Kyrkerud, Västervik, Mariannelund, Göteborgs folkhögskola, Bosön, Örebro, Eskilstuna och Gripsholms folkhögskola.³⁶

³³ SOU 1976:16, Folkhögskolan, Huvudbetänkande av 1973 års folkhögskoleutredning, Stockholm 1976, s. 40.

³⁴ Ibid. s. 40.

³⁵ Swensson, S. Svensk folkhögskola 100 år, del 1, Uddevalla 1968, s. 278.

³⁶ Bengtsson, J.-I. ”Nya folkhögskolor”, Tidskrift för Svenska Folkhögskolan, Nr 2/77.

Ovanstående avsnitt, som berört större delen av 1900-talet, fram till 1990, får tjäna som en övergång till studiens huvuduppgift, att beskriva de 20 nyaste folkhögskolorna som tillkom mellan 1991 och 2000. I nästa kapitel placeras dessa nya folkhögskolor på kartan, följt av en inblick i 80-talets folkhögskoledebatt och en kort beskrivning av de statsbidragsregler som gällde för att en ny självständig folkhögskola skulle få etableras. Skolöverstyrelsen (sö) hade hittills – fram till den 1 juli 1991 – varit den centrala myndigheten för folkbildningen. Nu avskaffades det tidigare regelverket för statsbidragen och ersattes med målstyrningsdokument och det nyskapade Folkbildningsrådet övertog en del av de uppgifter som sö haft. Den kanske viktigaste uppgiften var att fördela statsbidraget till folkhögskolor och studieförbund och därmed även behandla ansökningar om statsbidrag till nya folkhögskolor.³⁷ Fram till den 1 juli 1991 behandlades frågor gällande nya folkhögskolor av den så kallade folkhögskolegruppen – RIO/Lf:s folkhögskolegrupp.

³⁷ SOU 1996:159, Folkbildningen – En utvärdering, Slutbetänkande av utredningen för statlig utvärdering av folkbildningen, Sthlm. 1996, s. 160-161.

Var finns de nya folkhögskolorna?

1. Arbetarrörelsens folkhögskola
2. Botkyrka folkhögskola
3. Dalkarlså folkhögskola
4. FiA, Folkhögskolan i Angered
5. Finska folkhögskolan
6. Folkhögskolan Vårdinge By
7. Furuboda folkhögskola
8. Färnebo folkhögskola
9. Hyllie Park folkhögskola
10. Hällefors folkhögskola
11. Kvarnby folkhögskola
12. Litorina folkhögskola
13. Malmö folkhögskola
14. Mo Gård folkhögskola
15. Rinkeby folkhögskola
16. Sommenbygdens folkhögskola
17. S:ta Maria folkhögskola
18. Valjevikens folkhögskola
19. Västerås folkhögskola
20. Örenäs folkhögskola

Skåne län

Furuboda folkhögskola, Hyllie Park folkhögskola, Kvarnby folkhögskola, Malmö folkhögskola, S:ta Maria folkhögskola, Örenäs folkhögskola.

Stockholms län

Botkyrka folkhögskola, Vårdinge By folkhögskola, Rinkeby folkhögskola.

Västra Götalands län

Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg, FiA – Folkhögskolan i Angered, Finska folkhögskolan.

Blekinge län

Litorina folkhögskola, Valjevikens folkhögskola.

Västerbottens län

Dalkarlså folkhögskola

Östergötlands län

Mo Gård folkhögskola

Jönköpings län

Sommenbygdens fhsk.

Gävleborgs län

Färnebo folkhögskola

Västmanlands län

Västerås folkhögskola

Örebro län

Hällefors folkhögskola

4 Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1991

I detta kapitel kommer de sex folkhögskolor som etablerades 1991 att beskrivas, men först tar jag upp några teman från den folkhögskoledebatt som pågick inom skolformen och redovisar de kriterier för att få statsbidrag som måste vara uppfyllda för att en folkhögskola skulle få bli självständig.

4.1 Folkhögskoledebatten

I slutet av 80-talet debatterades folkhögskolans framtid under rubriker som ”Rädda folkhögskolan”, ”Allmänna kursen hotad”, ”Vad händer med folkhögskolan?” Det påstods att staten var på väg att överge såväl folkhögskolan som folkhögskollärarna och att marknadskrafterna och de nyliberala idéerna skulle ta död på den relativa frihet som varit folkhögskolans kännetecken. Andra debattörer hävdade att det allvarligaste hotet kom inifrån med en oklarhet över folkhögskolans idé där många skolor hade fastnat i nuet utan möjlighet och intresse av förnyelse. Ett annat brännbart tema var huruvida folkhögskolan skulle slå in på specialiseringens och profileringsens väg eller hålla fast vid sin särart med allmänbildning för och genom folket.¹

¹ En debatt i denna fråga mellan Herman Schmid, Bernt Gustavsson och Urban Lundin kan man läsa i ”Folkhögskolan” Nr 3 och 4, 1989.

1988 tillsattes Folkhögskolekommittén med huvuduppgiften att överväga folkhögskolans roll och uppgifter samtidigt som utgångspunkten var att skolformens övergripande mål inte skulle ändras.²

En annan och mycket påtaglig och konkret diskussion handlade om landstingens engagemang i folkhögskoleverksamhet och eventuella överlåtelser av skolor till rörelser och organisationer. I flera landsting genomfördes särskilda utredningar. Motiven till detta var allmänna besparingskrav, en önskan att kunna ideologiskt profilera skolornas verksamhet och rekryteringsproblem till den allmänna kursen. Folkhögskolekommittén, som började sitt arbete i augusti 1988, kartlade även rörelser och organisationers intresse av att överta någon landstingsfolkhögskola. Man fann bland annat att följande organisationer hade ett preliminärt intresse för detta: Hörselfrämjandet, Friluftsförbundet, Verdandi, Örebromissionen, Pingströrelsen, Kristdemokratiska samlingspartiet, Aktiv ungdom, Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur, Assyriska riksförbundet, Miljöpartiet de gröna och Motorförarnas helnykterhetsförbund.³

4.2 Kriterier för att få statsbidrag

Ett antal kriterier måste vara uppfyllda för att en utbildningsverksamhet skulle kunna godkännas som en självständig folkhögskola. För det första prioriterades filialskolor med relativt omfattande verksamheter, egna lokaler och en kompetent personalkår som funnits ett antal år på ett långt geografiskt avstånd från moderskolan. För det andra prioriterades folkrörelser vars utbildningsbehov ej tidigare tillgodosetts via egna folkhögskolor. För det tredje prioriterades verksamheter med inriktning på storstäder och mot de i propositionen angivna målgrupperna.⁴ Dessutom ansåg folkhögskolegruppen att en ny folkhögskola borde ha en eller flera huvudmän med en viss organisatorisk och ekonomisk stabilitet som även skulle kunna vara beredda att göra en egen ekonomisk insats. Verksamheten borde ha en omfattning under år 1991/92 motsvarande minst 1 500 deltagarveckor.⁵

² Mustel, K. "Folkhögskolan och samhället", Folkhögskolan Nr 8/89, s. 13.

³ SOU 1989:97, Vad händer med folkhögskolan? En fakta- och debattbok från Folkhögskolekommittén, s. 38-39.

⁴ I regeringens proposition 1990/91:82 s. 12 angavs följande angelägna målgrupper: "Personer som är utbildningsmässigt, socialt eller kulturellt missgynnade skall särskilt prioriteras, varvid invandrare särskilt skall uppmärksammas. Handikappade utgör en annan viktig målgrupp."

⁵ RIO/Lf:s folkhögskolegrupp (LM), Nya folkhögskolor samt omfördelningen mellan vissa skolor, 910528, s. 1.

Följande folkhögskolor tillkom den 1 juli 1991 med sammanlagt 12 700 statsbidragsberättigade deltagarveckor. Nedan redovisas de nya folkhögskolornas ursprung, huvudman och finansiering vid etablerandet.

4.3 Nya skolor

- *Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg*

Filial sedan 1974 till Viskadalens folkhögskola. Huvudman: Västra Sveriges arbetares folkhögskoleförening i samarbete med Hyresgäströrelsen. Finansiering: Skolan erhöll 1 000 deltagarveckor via Viskadalen och 1 000 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget.

- *Dalkarlså folkhögskola*

Filial sedan 1977 till Mariannelunds folkhögskola. Huvudman: Pingstförsamlingarnas Skol- och kursverksamhet. Finansiering: Skolan erhöll 1 500 deltagarveckor via Mariannelund och 1 000 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget.

- *Finska folkhögskolan i Göteborg*

Filial sedan 1984 till Göteborgs folkhögskola. Huvudman: Stiftelsen Göteborgs finska folkhögskola. Finansiering: Skolan erhöll 200 deltagarveckor via Göteborgs folkhögskola och 1 500 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget.

- *Färnebo folkhögskola*

Filial sedan 1977 till Västerbergs folkhögskola. Huvudman: En rad miljö- och fredsrörelser samt solidaritetsgrupper. Finansiering: Skolan erhöll 1 000 deltagarveckor via Västerbergs folkhögskola och 1 500 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget.

- *Kvarnby folkhögskola*

Filial sedan 1986 till Bona folkhögskola. Huvudman: Vänsterpartiet. Finansiering: Skolan erhöll 1 000 deltagarveckor via Bona folkhögskola och 1 000 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget.

- *Malmö folkhögskola*

Utgångspunkt i viss utlokaliserad verksamhet från Bona/Kvarnby folkhögskola. Huvudman: Hyresgästernas riksförbund, Folkhögskoleföreningen i Malmö inklusive bland andra ABF- och LO-sektionerna i Malmö. Finansie-

ring: Skolan erhöll 2 000 deltagarveckor ur folkbildningsanslaget samt 500 000 kronor i startbidrag av Malmö kommun.⁶

Övriga ansökningar eller intresseanmälningar

Ansökningar, framställningar eller meddelanden om framtida ansökningar hade dessutom inlämnats av åtta andra föreningar eller organisationer: Folkuniversitetets folkhögskola i Göteborg, Tjänstemännens folkhögskola i Stockholm, Mo Gårds folkhögskola, Syriska Föreningens Folkhögskola, Syndikalisternas Folkhögskola, Örebromissionen (ville överta/starta folkhögskola), Hörselfrämjandet (framtida ansökan), Naturskyddsföreningen (ville disponera 4 000 veckor till samarbete med olika folkhögskolor).⁷

4.4 Antalet folkhögskolor efter tillkomsten av sex nya skolor den 1 juli 1991

Tabell 1: Antal folkhögskolor efter den 1 juli 1991.⁸

Kurser	1988/89	1991/92
Antal skolor	128	132
Därav rörelse/organisations/ och Föreningsskolor (RIO-skolor)	76	84
	52	48

Den 1 juli 1991, efter etablerandet av de sex nya skolorna, fanns 132 folkhögskolor i Sverige. Fram till denna tidpunkt hade Gävle folkhögskola med landstinget som huvudman lagts ned och Stockholms kommuns två folkhögskolor, S:t Erik och Årstagården hade slagits samman till Stockholms folkhögskola och fått Folkuniversitetet som ny huvudman.

I följande avsnitt beskrivs de sex nya självständiga folkhögskolorna som tillkom 1991, med en speciell fördjupning på Färnebo folkhögskola.

⁶ RIO/Lf:s folkhögskolegrupp (LM), Nya folkhögskolor samt omfördelningen mellan vissa skolor, 910528, s. 2 och bil. 1-2.

⁷ Ibid. bil. 2-3.

⁸ Tabellen är hämtad ur Folkbildningen, Folkbildningsrådets fördjupade anslagsframställning för budgetperioden 1994/95, 1995/96, och 1996/97, 1 sept. 1993, s. 14.

4.5 Färnebo folkhögskola (Österfärnebo – Gävleborgs län), Internatfolkhögskola

Insprängt i samhället

Skolan ligger i Österfärnebo och Gysinge, två små samhällen i Gästrikland. I Herrgården, Mejeriet och Lyckous bedrivs kursverksamhet och där bor deltagare. I gamla IOGT-NTO huset Gåvan finns biograf och teaterscen och där hålls möten och dramaövningar. I Vikings bor skolans volontärer. Övriga lokaler, Stenhuset och Kvinns, finns i Gysinge. Den lokala anknytningen känns stark.⁹

När jag åker in i det lilla samhället Österfärnebo (cirka 700 invånare) en solig aprildag tycker jag mig återuppleva mitt sjuttioal på folkhögskola, en känsla som senare förstärks när jag träffar skolans personal på kontoret i den gamla Prästgården och får ta del av skolans grundtankar. Att utgå från samtidens stora problem med ett starkt deltagarinflytande, medbestämmande och ett kollektivt tänkande är bara några av mina igenkänningspunkter. Och Färnebo har sina rötter i den tid som såg bildandet av solidaritets- och U-landsföreningar som FNL- och Afrikagrupperna och som upplevde hur progressivismen slog hårt mot förmedlingspedagogiken. Men allt började i Danmark på 70-talet.¹⁰

Ursprunget¹¹

1970 bildades den Rejsende Højskolen på gården Tvind på södra Jylland och i den första kursen ingick en bussresa till tredje världen med ett stort ansvarstagande av deltagarna själva. 1972 startade där Det Nødvendige Seminarium, en fyraårig lärarutbildning. Den Rejsende Højskolen hade som ramar alkohol- och drogförbud, kollektivt boende och deltagaravgift att betalas till lärarlöner och skolans framtida behov. Några svenskar som deltagit i en Tvindkurs startade 1976 en liknande skola i Sverige och efter många förvecklingar och en brytning med Tvindlärarna etablerades ett samarbete med Skurups

⁹ Larsson, P. Tivéus, S. Mot Bättre Vetande, Färnebo Folkhögskola, 2001, s. 25.

¹⁰ Intryck från ett besök på skolan i april 2002 blandat med fakta hämtade från Larsson, P. Tivéus, S. Mot Bättre Vetande, Färnebo Folkhögskola, 2001, s. 8.

¹¹ För en fördjupad kännedom om Färneboskolans historik kan boken Mot Bättre Vetande rekommenderas.

folkhögskola och senare med Västerbergs folkhögskola.¹² Denna summariska framställning får vara utgångspunkten för Färneboskolans egentliga historia som berättas av Benton Wolgers, lärare vid skolan. Vilken drivkraft och målsättning låg bakom tillkomsten av er folkhögskola?

Den Nödvändiga Skolan och den Den Resande

Skolan går samman

Mellan 1977 och 1991 samarbetade föreningen Den Nödvändiga Skolan (DNS) med Västerbergs folkhögskola i Storvik. Parallellt löpte ett liknande spår, nämligen ett samarbete mellan föreningen Den Resande Skolan (DRS) och Storumans folkhögskola. DNS och DRS slogs sedermera ihop och antog namnet DRS. Medlemskap i de båda föreningarna var i första hand möjligt för före detta kursdeltagare. Västerbergskurserna ägde rum i Österfärnebo, cirka en per år. Färneboskolan levde osäkert, eftersom kurserna ytterst var beroende av Västerbergs välvilja. Det fanns en målsättning att bilda en självständig folkhögskola för att säkerställa skolans existens.

Dessutom fanns en drivkraft att bredda huvudorganisationsstrukturen till att omfatta rörelser inom freds-, miljö- och solidaritetsrörelsen. Därför tillsattes en arbetsgrupp vars mål var att förverkliga den självständiga folkhögskolan. Gruppen lobbade gentemot den parlamentariska folkhögskolekommittén och partier. Dessutom bildades Stiftelsen alternativrörelsens folkhögskola, som kontrollerades av tolv organisationer inom freds-, miljö- och solidaritetsrörelsen. I juli 1991 fick Färneboskolan klartecken att starta. I stiftelsen, som dessutom utgjorde skolans styrelse, tillförsäkrades DRS mest inflytande genom sina tre styrelseposter av nio möjliga.¹³

Dagens Färneboskola

• *Huvudman: Stiftelsen Alternativrörelsens folkhögskola*
(Afrikagrupperna, Den Resande Skolan¹⁴, Emmaus Björkå, Folkkampanjen

¹² Larsson, P. Tivéus, S. Mot Bättre Vetande, Färnebo Folkhögskola, 2001, s. 8-10.

¹³ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

¹⁴ Många som deltagit i en resande kurs på Färneboskolan går med i föreningen DRS.

mot kärnkraft och kärnvapen, Framtidsjorden, Fältbiologerna, Förbundet Djurens Rätt, Insamlingsgruppen Värmland, Internationella Arbetslag, Kvinnor för Fred, Miljöförbundet Jordens Vänner, Svalorna, Svenska Fredskommittén, Svärd till plogbillar, Utbildning för Biståndsverksamhet, Vänskapsförbundet Sverige – Nicaragua).¹⁵

- *Allmänna kurser*

Tanzania med tema globalisering: ekonomi och demokrati (10 månader)

Globalt möte för rättvisa – Indien (10 månader)

Ungdomspraktik i Brasilien (10 månader)

Ungdomspraktik i Afrika (10 månader)

Ecuador – demokrati och jämställdhet (10 månader)

- *Lokal utveckling*

Opinionsbildning och utvecklingsprojekt i Nedre Dalälvsområdet. Data, starta eget, kunskap om bygdens historia, natur, turism och lokal ekonomi. Samarbeta med lokal utvecklingsgrupp i Österfärnebo/Gysinge. (1 termin, halvtid)

Färnebo folkhögskolas filial i Göteborg

– Världen och jag – Globala frågeställningar och drama (1 termin)

– Olika men ändå lika – en kurs om södra Afrika, med speciell inriktning på Moçambique och Zimbabwe (1 termin)

– Kurs för arabisktalande, i samarbete med Arabiska bokstavscentret och folkhögskolan i Angered (FiA)¹⁶

Skolan har en filial i Göteborg, som fångar den målgrupp, som inte vill bo i internat på landet. Under ett antal år fanns också en filial i Stockholm, som dock lades ner, huvudsakligen på grund av att det var svårt att ha en så pass liten folkhögskola utspridd på tre ställen. Dessutom har statsbidraget gradvis trappats ner. Det var också svårt att finna en fungerande pedagogisk modell i Stockholm. Skolan har börjat med nya kurser, till exempel ungdomspraktikantkurser i samarbete med Framtidsjorden och Sida och lokala utvecklingskurser i samarbete med socknen.¹⁷

¹⁵ Verksamhetsberättelse – Färnebo folkhögskola, 010101-011231, Skolan och huvudorganisationerna.

¹⁶ Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

¹⁷ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

Tabell 2: Översikt över kursverksamheten vid Färnebo folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Färnebo folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	2 309	2 425	2 565	2 170
Särskild utbildningsinsats	1 955	2 140	916	1 673
Studiecirklar	–	19	17	–
Korta kurser	641	652	977	786
Kulturprogram	–	10	14	30
Långa särskilda kurser	577	478	862	536
Totala antalet deltagarveckor	5 482	5 724	5 351	5 195

• *Profil:*

Färnebo är freds-, miljö- och solidaritetsrörelsens folkhögskola. Vi vill verka för demokrati, internationell jämlikhet, hushållning med jordens resurser, rättvis fred, jämställdhet mellan könen och mänskliga rättigheter. Vi arbetar praktiskt, teoretiskt och utåtriktat med dessa frågor. Som deltagare har du stort inflytande över kursen. Du bor studerar och sköter de praktiska sysslorna, som till exempel matlagning, tillsammans med de andra deltagarna. Innan kursen starta arrangeras planeringsmöten. För att kunna anmäla dig till kursen måste du ha deltagit på två sådana möten. Skolans filial i Göteborg bedriver dagkurser som är en termin långa.¹⁸

Ett kursförlopp

Initiativet till en ny kurs kommer ofta från Den Resande Skolan (DRS), vars huvudsakliga verksamhet är att ”förbereda och genomföra nya kurser samt att utvärdera sina samverkanskurser med folkhögskolan”. En kursgrupp (ofta före detta kursdeltagare samt den blivande kursens lärare) tar han om en kursidé och träffas en gång i månaden året innan kursstart och arbetar fram kursen. Arbetet sker ideellt utom för läraren ifråga. Man utformar kursförslag som rör allt om den blivande kursen och ombesörjer information, rekrytering och genomför förmöten för de kursintresserade. Några av deltagarna i

¹⁸ Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

kursgruppen kommer att arbeta vidare som handledare på kursen. Innan kursen påbörjas arrangeras två till fem förmöten och det är viktigt att de blivande deltagarna går på många sådana.¹⁹

Själva kursen indelas i tre perioder. Förberedelseperioden, som är cirka tre månader lång och innefattar studier och reseförberedelser. Därefter resan, cirka tre månader och efterarbetet, cirka tre månader med informationsarbete, fördjupningsstudier och kursutvärdering. Det är vanligt att några av kursdeltagarna efter kursens slut arbetar med utåtriktat informationsarbete och reser runt och håller föredrag på skolor och i föreningar.²⁰

Själva resan är ett exempel på hur teori och praktik kan förenas. Här följer några nyckelord som möjligen kan ge en bild av några olika perioder och inslag i en resa: Acklimatiseringsperiod, byperiod, temastudier, resebrev, ledighet och återträffar, solidaritetsarbete och seminarier. I ”Mot bättre vetande” beskrivs hur ”resan ger färg, lukt och smak åt de kunskaper som man fått i Sverige”. Här ett utdrag ur kursförslaget, Tanzania 1993-94:

I slutet av november åker vi iväg till Tanzania. Kanske inleder vi vistelsen med en veckas intensivstudier i Swahili. För att förstå och lära känna hur majoriteten av tanzanierna lever delar vi in oss i smågrupper och bor hos familjer på landsbygden under cirka en månad. Att få dela glädje och bekymmer med tanzanska vänner ger en äkta förståelse för landet och dess människor. Vi får också perspektiv på vad som är viktigt i vårt eget liv i Sverige. En del av tiden i Tanzania använder vi till kursens tema – folkbildning och landsbygdsutveckling. Vi besöker folkhögskolor och det finns möjlighet att praktiskt arbeta med något tanzanskt utvecklingsprojekt på landsbygden. Alla kommer inte att hinna med allt, den samlade erfarenheten får ge helheten.²¹

Deltagarstyrning – deltagarinflytande

Innan Färneboskolan blev en folkhögskola (1991) fick deltagarna själva styra kursernas innehåll och inriktning men numera bestäms kursens huvudsakliga inriktning och ramar innan förmötena börjar. På så sätt får kursdeltagarna realistiska utmaningar och det blir lättare att prioritera. Inom de givna ramarna ges deltagarna stora möjligheter att påverka kursens utformning. ”Under

¹⁹ Larsson, P. Tivéus, S. Mot Bättre Vetande, Färnebo Folkhögskola, 2001, s. 44-54.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid. s. 48.

förmötena och perioden innan resan har handledarna och läraren det största inflytandet över kursen eftersom de har så mycket mer kunskap än deltagarna och för att deras ord väger tyngst i gruppen.” Med ökad kunskap och erfarenhet ökar även deltagarnas inflytande.²² Beträffande deltagarstyrning – deltagarinflytande råder tydligen delade synpunkter. Karin Gustavsson menar, i motsats till ”Mot bättre vetande” att deltagarna inte hade så stort inflytande före 1991: ”Jag skulle säga att det var föreningarna DRS och DNS som styrde innehåll och inriktning. Kurserna hade redan då teman, resmål mm som var tydligt utannonserat innan kursdeltagarna började.”²³

Skolans identitet och pedagogik

Humanism och demokrati är två hörnstenar i skolans pedagogiska grundsyn, liksom tron på att varje människa har förmåga till utveckling med större resurser än hon normalt utnyttjar. Samarbete och samspel med andra människor och kreativitet med förmåga att förändra sig själv och sin omvärld. Detta är några utdrag ur den pedagogiska grundsyn som även betonar att kunskap är till för att användas och ska leda till handling.²⁴

Jag har förstått att traditionen spelar en stor roll när det gäller att överföra skolans värderingar och arbetssätt till nya kurser men Benton Wolgers får fortsätta att berätta om de svårigheter som skolan upplevde inför starten och under de gångna åren.

Det fanns en idé, en pedagogik, en 15-årig praktik att falla tillbaka på. Lärarna hämtades i stor utsträckning från dem som tidigare varit aktiva i DNS. Det mesta utvecklades väl. Det förekom givetvis konflikter bland personalen, framför allt kring en av de anställda som inte hade sitt ursprung från DNS/DRS. Alltför många aspekter och värdegrunder förutsatte ett outtalat förhållningssätt, en gemensam erfarenhet, som vuxit fram ur 15 års praktik. Samtidigt som denna ”Färnebokkultur” kan vara svår att förstå sig på och tränga in i för en utomstående är den en styrka, eftersom den utgör skolans identitet och pedagogik.

²² Larsson, P. Tivéus, S. Mot Bättre Vetande, Färnebo Folkhögskola, 2001, s. 67.

²³ Karin Gustavsson, samordnare.

²⁴ Riktlinjer för kurser – Principer, instruktioner och definitioner vid Färnebo folkhögskola, 2000-08-17.

Skolan arbetade med en rektorslös modell, där personalmötet hade det operativa ansvaret. Så småningom upplevde personalen att ansvaret blev alltför utspritt, till exempel vad gällde arbetsgivarfrågorna samt kontakt med myndigheter etc. Det utkristalliserades då en modell med en samordnare, som hämtades ur lärarlaget. Samordnaren fungerade som huvudansvarig under en period på två till tre år. Mycket makt ligger fortfarande på personalmötet, men samordnaren fungerar som spindeln i nätet samt arbetsgivarrepresentant. Det systemet har fungerat i stort sett tillfredsställande alltsedan dess. Nu är skolan inne på sin tredje samordnare. Det var konfliktfyllt för DNS/DRS att inte längre ensam ha huvudansvaret för Färneboskolan. Det innebar en identitetskris, som föreningen inte helt har hämtat dig från.²⁵

Det är som nämnts ovan viktigt att överföra skolans arbetssätt och värderingar till nya kurser och det är i huvudsak skolans lärare och handledare (före detta kursdeltagare) som ombesörjer detta. Handledarna anställs för 1 år på skolan och volontärerna (före detta kursdeltagare) jobbar på kontoret. Förslagen till kurser kommer oftast från Den Resande Skolan och sedan beslutar skolans styrelse vilka kurser som skall genomföras. Den Resande Folkhögskolan har 3 ordinarie platser (av 9) i skolans styrelse och är garanterade att göra en kurs per år. Skolan sätter inte några omdömen, eftersom arbetet bygger på kollektiva grunder och det är svårt att rättvist få fram de individuella dragen.²⁶

Färneboskolan utgår från de stora frågorna i vår tid, definierat som de globala orättvisorna, den globala miljöfrågan, jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter samt främlingsfientlighet och rasism. Alla kurser arbetar med dessa frågor och genomför långa studieresor till företrädesvis Afrika och Latinamerika. Kursdeltagarna bor och arbetar i ett kollektiv, där man delar ekonomi, arbete och boende under tio månader. Kurserna är självförvaltande och det finns hög grad av deltagardemokrati. Alla kurser bedriver opinionsbildning efter studieresan. Ett viktigt mål är att deltagarna engageras i skolans målfrågor efter kursen. Skolan prioriterar bildningsaspekten och tycker att den ska vara folkbildningens kännetecken. Utbildnings- och bildningsaspek-

²⁵ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

²⁶ Samtal med Karin Gustavsson, samordnare (som varit både handledare och volontär) och Malin Eriksson, Den Resande Folkhögskolan, ordförande i Färnebo folkhögskolas styrelse (som varit handledare).

ten är svårförenliga storheter, eftersom en renodlas satsning på utbildning kan ge minskat utrymme för bildningen.²⁷

Personalen, ”Man kan med visst fog säga att alla är eldsjälar”²⁸

Skolan har 10-12 lärare, 6-8 handledare (före detta kursdeltagare, som bor och arbetar tillsammans med kurserna), 2 volontärer (före detta kursdeltagare, som arbetar på kontoret), 1 vaktmästare, 1 kamrer. Av lärarna är 7 stycken utbildade folkhögskollärare i Linköping (de flesta deltid), en filosofie magister, en mellanstadie lärare och en filosofie kandidat. Några planerar att studera på folkhögskollärlinjen (F-linjen) till hösten.²⁹

Kontakter med lokalsamhället

Förut hade skolan en stämpel av att vara flummig men ”nu lever även lärarna i samhället med sina barn på dagis och upplevs som högst normala efter att förut ha betraktats som konstiga typer”. Sedan skolan började med lokala utvecklingskurser och var med om att starta en utvecklingsgrupp har synen på skolan blivit mycket positiv. Den lokala utvecklingskursen samarbetade med utvecklingsgruppen och träffades en söndag i månaden för ”stora föredrag och diskussioner”. Dessutom träffades man i olika temagrupper. Kursen arbetade bland annat med lokal opinionsbildning som till exempel att få behålla sin deltidsbrandkår och att få en miljövänlig uppvärmning av Österfärnebo. Utvecklingsgruppen planerade för att försöka få en ekologisk idrotts-hall till kommunen och ungdomsgruppen försökte få fart på ungdomsgården Fernan. Man bildade en turismgrupp, en företagargrupp och en hemsidesgrupp. Detta är några exempel på aktiviteter inom kurserna ”Lokal utveckling” distanskursen 25 procent och distans 50 procent våren 2001.

Skolan har i samarbete med landstinget fått ekonomiskt bidrag till att anställa en miljöingenjör som i huvudsak arbetat med två projekt: ett fliseldat närvärmeverk och en ekologisk idrottshall. Skolan anordnade en datakurs som vidgade kontaktnätet och nådde en ny målgrupp i Österfärnebo. Skolan har deltagit i arbetsgruppen för myggbekämpning i Nedre Dalälven, vilket även gav positiva PR-effekter för skolan eftersom man förut varit mot mygg-

²⁷ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid.

bekämpning. En mängd andra informations-, kultur- och utvecklingsinsatser har gjorts i framför allt i Österfärnebo.³⁰

Synen på medborgerlig bildning och hur bildning och utbildning går att förena

Medborgerlig bildning är ett centralt begrepp som Färneboskolan har ett mycket medvetet förhållningssätt till, exempelvis genom att vara initiativtagare till nätverket ”Offensiv folkbildning”. Bildningsaspekten prioriteras och anses vara folkbildningens kännetecken. Bildning och utbildning är svårforcerliga storheter och en renodlad satsning på utbildning kan ge minskat utrymme för bildningen.³¹

Samarbeten och internationella kontakter

Skolan har samverkat med flertalet huvudorganisationer när det gäller kortkurser och seminarieverksamhet. Färnebo folkhögskola och Folkhögskolan i Angered har sedan år 2000 gemensamt ansvarat för fyra kurser, två i Angered och två på filialen i Göteborg. Det är ett pedagogiskt och kulturellt utbyte mellan kursdeltagare, personal och styrelser. Man har haft gemensamma fortbildningsdagar, och antagnings- intygsmöten samt personal- och AU-möte tillsammans. Skolan har arbetat med nätverket Offensiv folkbildning i form av seminarier, möten och diskussioner på olika platser. Arbetet på skolan och på kurserna präglas av de internationella kontakterna. Följande länder omfattas av samarbetet med skolan: Mexiko, Namibia, Bolivia, Ecuador, Nicaragua, Sydafrika, Tanzania, Zimbabwe och Moçambique.³²

³⁰ Verksamhetsberättelse – Färnebo Folkhögskola, 010101-011231, Långkurser och Skolan i Österfärnebo.

³¹ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

³² Verksamhetsberättelse – Färnebo Folkhögskola, 010101-011231, Långkurser och Internationella kontakter.

Nya skolor?

Ja, det bör bli lättare, även om det sker på bekostnad av existerande skolor. Folkbildningen kanske stelnar om den ska tävla med Kom Vux eller universitetet och inte erkänner sitt eget existensberättigande. Negativt är ju givetvis att det drabbar existerande skolor, om inte folkhögskolorna får mer statsbidrag.³³

Utvärderingar

Skolan har påbörjat en 5-års utvärdering av skolans internationella samarbeten men några tidigare utvärderingar kan vara av intresse att redovisa. 1997 gjorde Jan-Anders Hedenquist en utvärdering av Färnebo Folkhögskolas pedagogiska ideologi – om och hur denna ideologi tillämpades i kurserna. Utvärderingen byggde på data från sex långkurser från verksamhetsåren 1994-96 och hörnstenarna i Färneboskolans pedagogiska ideologi definierades som: 1) Inriktningen på de stora världsfrågorna. 2) Tron på kollektivets styrka. 3) Den speciella kunskapssynen. 4) Självförvaltning och deltagarinflytande.

Det visade sig då att en mycket stor majoritet av de före detta deltagarna (92 procent) ansåg att beskrivningen av skolans pedagogiska ideologi stämde väl överens med de kurser de gått. Dock överensstämde ”deltagarnas upplevda inflytande över kursernas utveckling och förlopp” i mindre utsträckning med den pedagogiska ideologin. Många deltagare antydde att möjligheterna till inflytande begränsades av de givna ramarna och de mer eller mindre uttalade traditioner, som fanns vid skolan. Betydelsen av dessa hade inte alltid blivit tillräckligt synliggjorda vid kursens början. Utvärderarens slutomdöme blev ”att Färnebo folkhögskola i mycket stor utsträckning ’lever som den lär’” och att skolans ”speciella och mångomtalade pedagogik således inte är någon myt. Den är i högsta grad en levande realitet”.³⁴

En annan utvärdering som berör Färnebo gäller den utvärdering som Lena Lindgren gjorde av elva långa kurser som genomfördes 1993/94, med sammanlagt 212 deltagare. Hon konstaterar att skolans grundsyn starkt präglat

³³ Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.

³⁴ Hedenquist Jan Anders, Färnebo Folkhögskola, Myt eller verklighet? s. 51-54 och Bilaga 4.1.

studiearbetets genomförande och att deltagarstyrning och demokratiska arbetsformer nästan utan undantag varit rådande. Innehållet i kurserna rymmer mer än väl inom ramen för ”vår tids stora frågor”.³⁵

En frigörande pedagogik!

En studerande vid F-programmet i Linköping, Göran Nordling, gjorde hösten 1997 sin praktik vid Färnebo folkhögskola och skrev sitt examensarbete om lärarrollen vid skolan. Han tyckte sig ha funnit ett av fundamenten för skolans uppbyggnad i den kunskapsprocess som en lärare vid skolan beskrev på följande sätt: ”Att lära sig leda och organisera, ta initiativ, låta sig ledas, våga överlämna ansvar, utveckla förmågan att kommunicera genom att förstå, att uttrycka sig.”

Men samtidigt har lärare sagt att världsfrågorna är överordnade de övriga frågorna som kollektivism, deltagaransvar och kunskapssyn. Här finns en problematik kring form och innehåll som går tillbaka till arvet efter Tvind och andra influenser från 70-talet i form av Freire, Freinet, Illich och antroposoferna.³⁶ Nordling beskriver sedan sina intryck och observationer från en Ecuador-kurs som just kommit hem.

Då möttes jag av ett härdat, självständigt och kaxigt gäng med öppna motsättningar i olika frågor. Jag blev väldigt imponerad över hur de tog itu med en demokratidiskussion för att få ordning på kursen efter återsamlingen. Senare tog de itu med uppgiften att ta hand om eleverna vid Valla folkhögskola som ska åka till Ecuador och ville få tips. De gjorde ett fenomenalt bra välkomstprogram som de genomförde till punkt och pricka. När de sedan började öva sin turné på skolor, kaféer mm. så blev jag imponerad än en gång. Framför allt för den känsla de visade när de skulle berätta sina intryck, som resan givit dem. Då blev jag rörd och glad över att det kan bli så bra. Turnén upplevde de som väldigt rolig och inspirerande. Kurserna verkar bli oerhört effektiva i att planera och genomföra saker, vilket stämmer bra om man vill att deltagarna inte bara ska snacka utan kunna handla också. Här ser jag klara linjer till den frigörande pedagogiken.³⁷

³⁵ Lindgren, L. Kan en filthatt stärka demokratin? s. 80-84.

³⁶ Nordling, G. Lärarrollen vid Färnebo Folkhögskola, examensarbete F-programmet, ht-1997, s. 26-27.

³⁷ Ibid. s. 27-28.

4.6 Dalkarlså folkhögskola, Malmö folkhögskola, Arbetarrörelsens folkhögskola, Finska folkhögskolan och Kvarnby folkhögskola

I följande avsnitt kommer övriga nya folkhögskolor från 1991 till tals, Dalkarlså folkhögskola, Malmö folkhögskola, Arbetarrörelsens folkhögskola, Finska folkhögskolan och Kvarnby folkhögskola. Då inget annat anges är det rektorerna vid skolorna som citeras eller summeras efter deras skriftliga svar på mina 15 frågor (se bilaga). Rektorn vid Finska folkhögskolan intervjuades telefonledes. I fotnoten nedan framgår rektorernas namn och tidpunkt för frågornas besvarande.³⁸ För tydlighetens skull anges skolans namn efter varje litet avsnitt.

Drivkrafter, målsättning och svårigheter vid tillkomsten av 1991 års folkhögskolor

1991 års folkhögskolor var ofta avknoppningar från andra folkhögskolor eller drevs i samarbete med andra skolor som till exempel Färneboskolan som samarbetade med Västerbergs folkhögskola och Storumans folkhögskola och har sitt ursprung i den danska Tvindskolan. Färnebo folkhögskola ville säkerställa skolans existens genom att bli en självständig skola så att hela bredden inom huvudmannagruppen, freds-, miljö- och solidaritetsrörelsen skulle tillgodoseas. (Färnebo folkhögskola)

Verksamheten vid Dalkarlså folkhögskola började som kursverksamhet åt Mariannelunds folkhögskola i Lycksele och kallades då för Norrskolan. 1985 blev man "utkastad" från kommunen eftersom kommunpolitikerna särskilt s-politikerna inte ville ha skolan inom kommunen. Men samma år fick man överta Dalkarlså herrgård i Robertsfors kommun. Denna kommun var intresserad av en rörelsefolkhögskola och hjälpte till med finansieringen av tre nya internat med 50 internatplatser. Det var pingstförsamlingarna i Norrland

³⁸ Lennart Ljung, rektor vid Dalkarlså folkhögskola, svar på intervjufrågor 4 april 2002; Stellan Hansson, rektor vid Arbetarrörelsens folkhögskola, svar på intervjufrågor 16 juli 2002; Lennart Bergström, rektor vid Malmö folkhögskola, svar på intervjufrågor, 2 maj 2002; Antero Sjöman, rektor vid Finska folkhögskolan som per telefon besvarade intervjufrågorna den 15 juli 2002 och Joakim Hjälm, rektor vid Kvarnby folkhögskola, svar på intervjufrågorna den 7 augusti 2002.

som önskade få en folkhögskoleutbildning till sin landsdel så att blivande elever kunde ”stanna kvar” i Norrland och bli församlingsarbetare. (Dalkarl-så folkhögskola)

Bakom uppkomsten av Malmö folkhögskola låg några eldsjälar, Gert Österberg och Håkan Larsson, som genom motioner i Hyresgästföreningen och intressenter inom arbetarrörelsen i Malmö fick till stånd en Folkhögskoleförening hösten 1987. Stora utbildningsklyftor, segregation och främlingskap låg till grund för denna folkhögskolesatsning. Ett försök till samarbete med Kvarnby folkhögskola misslyckades och Folkhögskoleföreningen påbörjade en ”stadsdelsinriktad folkhögskoleverksamhet”. 1991 uppstod tvist beträffande huvudmannafrågor inom föreningen och Folkhögskoleföreningen ville inte att LO-sektionen, ABF och Hyresgästföreningen skulle ha några fasta platser i styrelsen. Föreningen ville att ”styrelsearbetet skulle grunda sig på lust och intresse för folkbildningsfrågor” och menade att ett sådant intresse kunde inte personer med alltför många styrelseuppdrag ha. Grunden till motsättningarna ansågs vara ”att både LO, ABF och Hyresgästföreningen nog önskade diktera villkoren på det sätt de var vana vid”.

1991 bildades Föreningen Malmö folkhögskola av ABF Malmö, LO-sektionen i Malmö och Hyresgästföreningen i Södra Skåne medan Folkhögskoleföreningen ställde sig utanför. Efter en tid beslutade sig också Folkhögskoleföreningen för att ingå i folkhögskolans styrelse men lämnade huvudmannskapet i mitten av 90-talet. Malmö kommun, som på ett tidigt stadium varit positiv till folkhögskolan, erbjöd styrelsen att hyra Fosie boställe – en 140 år gammal kronoegendom som senast använts som en motorfritidsgård. 1992 inköptes egendomen av folkhögskolan och en omfattande renovering påbörjades. (Malmö folkhögskola)

”Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg är en avknoppning av Viskadalens folkhögskola men nya statsbidragsvillkor skulle innebära att Viskadalen skulle behöva göra sig av med en stor del av sin verksamhet. Man hade en filial i Göteborg sedan 1976 och Arbetarrörelsen behövde en folkhögskola i Göteborg.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

År 1980 var Antero Sjöman med om att starta en särskild folkhögskolekurs för finsktalande eftersom det fanns en stor grupp finländare i Göteborg, cirka 35 000 på den tiden. Det var i samarbete med Göteborgs folkhögskola, där Antero förut hade varit elev i mitten av 70-talet. Det var cirka 13 deltagare i denna första kurs. Detta blev så småningom en tradition och tanken på att bygga upp en egen skola började växa fram och en stödförening för en finsk folkhögskola bildades. Kommunen var mycket positiv till tanken på en folkhögskola men ville få fram en huvudman och 1984 växte det fram ett samarbete med Axevalla folkhögskola, som i princip var en konkurrerande skola. (Finska folkhögskolan)

1985 startade man en självständig filial i Angered, eftersom många finska invandrare bodde där. Verksamheten byggdes upp kring projektstudier med målsättningen att åstadkomma förändringar i boendemiljön mm. Ett samarbete utvecklades med olika folkhögskolor som Axevalla folkhögskola, Nordiska folkhögskola och även Göteborgs folkhögskola. Samarbetet med Axevalla var inte helt konfliktfritt eftersom denna skola, enligt Antero Sjöman, upplevde att man tvingats övertaga huvudmannskapet för Finska folkhögskolan. Det var inte pengarna som var problemet utan det faktum att det fanns två institutioner och det var "den självständiga göteborgsfalangen som man inte gillade". Under dessa år ansökte Finska folkhögskolan vid ett flertal tillfällen om statsbidrag och i slutskedet innan man fick statsbidrag så samarbetade skolan med Nordiska folkhögskolan. När Finska folkhögskolan blev självständig 1991 uppstod svårigheter innan man blev överens om hur skolan skulle ledas och det förekom slitningar i tre års tid och en del av statsbidraget hölls inne. (Finska folkhögskolan)

Kvarnby började som en filial till Bona folkhögskola och det var de lokala parti- och ungdomsorganisationerna i Malmö som ställde upp. "Kännetecknet på Kvarnbys särart var just arbetaranknytningen", enligt Bengt Hall, lärare vid skolan vid starten. Elevernas ålder varierade mellan 18 och 57 men skillnaden mot modersskolan Bona var att där fanns flera yngre människor som hade jobbat inom politiken, enligt Bengt Hall. Tillkomsten av Fosie folkhögskoleförening (som senare ledde till Malmö folkhögskola) upprörde lärarna på Kvarnby som menade att man velat samarbeta med Fosie-föreningen men enbart funnit ett egenintresse hos Fosie-föreningen. Kvarnby fruktade att det skulle behövas en massiv rekryteringskampanj för att få både Kvarnby och Fosie att fungera och tyckte att Fosies nisch kunde vara invandrарundervisningen, där Kvarnby inte ansåg sig ha resurser för tillfället.³⁹ (Kvarnby folkhögskola)

Från att ha varit en filial till Bona blev Kvarnby en självständig enhet 1991.

Den gamla skolan gick i konkurs hösten 1997. Den nya skolan fick nya ägare, ny styrelse och ny skolledning. De rörelseanknutna huvudmannorganisationerna ville ha en folkhögskola. Deras önskan var/är att verksamheten ska vara blandad, med ett betydande inslag av rörelseanknutna kurser. De stora problemen är relaterade till att den nya skolan speglade sig i den gamla. Det handlade om ett motstånd mot införandet av specialkurser, ökad rörelseprofilering, ny ledningsorganisation och förändrade arbetsvillkor. (Kvarnby folkhögskola)

³⁹ Folkhögskolan 1990, Nr 8. s. 8-10.

”Det har genomförts omfattande förändringar. Skolan har stärkt sin rörelseprofilering och fått en tydligare och mer formaliserad maktordning. Förändringarna är relaterade till kursen och de nya styrelsernas vilja att påverka skolans verksamhet. ... De huvudmän som tillkommit är invandrarföreningar. Dessutom har specialkurserna (romer och serietecknare) blivit intresserade i att engagera sig i skolan.” (Kvarnby folkhögskola)

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

”I stort sett har den ursprungliga tanken bibehållits. Idén med kurser i bostadsområden har som mest inneburit kurser på 6 platser i Malmö. För närvarande är all verksamhet förlagd till skolan.” (Malmö folkhögskola)

”Man formulerade sig ’Skolan skulle vara mitt i församlingen’. Vi tycker att det håller än i dag. Trots att man idag inte har så stor tillströmning av elever från just pingströrelsen. 50 procent av eleverna har inte någon anknytning till pingströrelsen. Annars arbetar vi efter det måldokument som finns för de övriga folkhögskolorna inom Psk.” (Dalkarlså folkhögskola)

”Målsättningen har uppfyllts och skolans policy är densamma som vid starten 1991.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

Vid starten var skolan helt finsk men efter ett år började de även att jobba med andra invandrargrupper, vilket inte hade en hundra procentig uppslutning. Rektor upplever att det ”fanns en grupp som ville jobba enbart med finnar och andra som tyckte att mångkulturaliteten var bra”. I styrelsen bestämde man att måldokumentet skulle omfatta alla invandrargrupper. Arbetet präglas i hög grad av arbetet med att uppfylla måldokumentets inriktning, med ett gott resultat som följd fast mycket återstår att uträtta. (Finska folkhögskolan)

I stadgan för Kvarnby folkhögskola ekonomiska förening sägs att verksamheten skall utgöra en del av medlemmarnas gemensamma strävan för samhällsförändringar i enlighet med arbetarrörelsens, kvinnorörelsens och solidaritetsrörelsens värderingar.⁴⁰ ”Min uppfattning är att den nuvarande verksamheten i hög grad uppfyller de mål som uttrycks i skolans måldokument.” En kortfattad karakteristik av skolan kan vara: ”De utsattas och de engagerades skola.” (Kvarnby folkhögskola)

⁴⁰ Verksamhetsplan 99/00, Malmö 990314.

Nya folkhögskolor i jämförelse med de ”gamla” folkhögskolorna

”Ja vi är annorlunda. Lärarna arbetar på skolan, vi är ideologiskt profilerade utifrån våra huvudmän. Sedan finns det naturligtvis en folkhögskolekultur som även påverkar oss.” (Malmö folkhögskola)

”Vi önskar gärna behålla arvet om att skolan skall vara ’grundtvigiansk’. Vi talar mycket om det på vår skola, vad är bildning, vad är kunskap, vad är det för mening med livet mm. Vi hoppas dock att skolan skall upplevas nytänkande och nyskapande för eleverna som kommer till oss.” (Dalkarlså folkhögskola)

”Jag tror inte att vi är annorlunda.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

Färnebo folkhögskola tycker att skolan är annorlunda på flera nivåer.

De nya folkhögskolorna finns där människorna finns, nämligen i städerna och detta var självklart för Finska folkhögskolan. Den första generationens invandrare hade familjer och kunde inte åka till någon folkhögskola, som låg långt från deras boendemiljö. Man brukar skämtsamt säga att ”Finska folkhögskolan är landets största internat med Angered som boendeenhet”. Det måste finnas en öppenhet för nya idéer och en stor flexibilitet. (Finska folkhögskolan)

Kvarnby upplever inte att de nya skolorna är annorlunda än de ”gamla”.

Lärare

Arbetarrörelsens folkhögskola har 15 lärartjänster varav samtliga lärare har gått folkhögskollärarytbildningen på ”heltid eller deltid”.

Dalkarlså folkhögskola har 9 lärare på hel- och deltid och det är endast rektor vid skolan som har folkhögskollärarexamen.

Vid Malmö folkhögskola finns 13 lärare anställda varav 4 lärare har folkhögskollärarytbildning (2 har gått helfartsutbildningen och 2 distans) och 3 utbildar sig på distans just nu.

Färnebo folkhögskola har, som tidigare nämnts, 10-12 lärare och 7 av dessa har folkhögskollärarexamen (de flesta på deltid).

Finska folkhögskolan har ett tjugotal mer eller mindre heltidsanställda lärare, därav 6 med folkhögskolläraryt utbildning i Linköping. Mångkulturaliteten är väl tillgodosedd bland personalen. ”Invandrarna jobbar på båda sidor av katedern.” Många är mycket välutbildade och i stort sett alla har någon typ av läraryt utbildning.

Kvarnby folkhögskola har 25 lärare varav 15 har fått sin läraryt utbildning genom F-linjen. 3 skolledare, samtliga har gått F-linjen.

Eldsjälar

Alla skolor svarar att det är viktigt eller mycket viktigt med eldsjälar bland personalen och rektor vid Dalkarlså svarar: ”Det är mycket viktigt med eldsjälar. Men man får samtidigt vara rädd om dem så att de inte bränner ut sig. Vi arbetar utifrån mottot att ’arbetet skall göra personalen långtidsfrisk’”.

Rektor vid Finska folkhögskolan säger att utan dessa eldsjälar skulle inte skolan kunna överleva.

Rektor vid Kvarnby svarar att en levande folkhögskola kräver eldsjälar. Vi har ett antal sådana, men även antalet renodlade lönearbetare är stort.

Internat- eller externatfolkhögskola?

Det var självklart att Färneboskolan blev en internatskola medan det var lika klart att Färnebos filial i Göteborg skulle bli en dagfolkshögskola. Lika självklart var det för Malmö folkhögskola att etablera en externatfolkshögskola.

”Vi tycker att det finns så många positiva bitar med att vara en internatskola, det händer så mycket utifrån den formella lärmiljön. Därför arbetar vi med att hitta rätt person på att arbeta med elevsocialt arbete/eller om man så vill socialpedagogisk verksamhet. Lärare och övrig personal har resurs vid helger, resurs vid ett antal kvällar mm.” (Dalkarlså folkhögskola)

”Det finns inte möjlighet att ha lokaler i centrum med internat. Däremot är skolan behjälplig att skaffa bostad åt deltagare, som kommer utifrån. Skolan är även öppen kvällstid och en kväll i veckan finns tillgång till lärare.” (Arbetsrörelsens folkhögskola)

För Kvarnby var externatet en självklarhet.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

”Många institutioner, till exempel AF, högskola och organisationer, föreningar till exempel invandrarföreningar och fackliga organisationer uttrycker så gott som dagligen sin uppskattning över att vi existerar.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

”Vet ej. Bland fackliga org. och ABF uppfattas vi nog som Vår skola.” (Malmö folkhögskola)

”Jag tror att skolan uppfattas positivt. Jag har inte på dessa två år hört något negativt om skolan, utan snarare tvärtom, att det var tur att pingströrelsen tog över för då blev det något gjort.” (Dalkarlså folkhögskola)

”Positivt, i synnerhet sedan skolan har börjat med lokala utvecklingskurser och varit med om att starta en lokal utvecklingsgrupp.” (Färnebo folkhögskola)

Finska folkhögskolan är en mångkulturell träffpunkt/mötesplats, där man lyfter upp de samhällsfrågor som är viktiga för hela invandrarkollektivet. Skolan syns i samhället och är till exempel mycket engagerad i antidiskrimineringsverksamheten i Sverige och även lokalt. ”Det gamla Sverige” kan ha svårt att acceptera invandrarägda institutioner som är självständiga och vågar driva sina frågor, vilket innebär att man kan hamna i konflikt. Men i stort sett anser rektor att skolan uppfattas övervägande positivt. När det gäller frågor om Angered samarbetar skolan med FiA. Skolan satsar på de kurdiska och somaliska grupperna i Göteborg. (Finska folkhögskolan)

”Nyskapande och seriös.” (Kvarnby folkhögskola)

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

”Allmän medborgerlig bildning är fortfarande giltigt vid skolan även om krav på behörigheter finns. Viktigt vid kunskapsinhämtande är reflexion och samtal – vilket innebär att folkhögskola som studieform inte är en snabb väg att löpa.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

”Jag har svårt för begreppet. Medborgerlig bildning är för mig ett liberalt begrepp som i sitt ursprung avsåg att tämja arbetarklassen. Jag tror att vi har

lärare som ser begreppet som ett sätt att försvara den klassiska bildningen.”
(Malmö folkhögskola)

”Vi arbetar mycket med medborgerlig bildning. Vi har pratat mycket om en demokratiutredning och att det finns ett så stort demokratiunderskott. Det är en av anledningarna, tycker jag, som ger folkhögskolan sitt berättigande.”
(Dalkarlså folkhögskola)

Allmän medborgerlig bildning är mycket giltigt, men Finska folkhögskolan har inte alltid kunnat genomföra sina intentioner, delvis beroende på de svårigheter som uppkommit efterhand. I början var bildningsarbetet framgångsrikt och finskspråkiga förskollärare startade till exempel själva kooperativ barnomsorg, ett dagcenter för äldre bildades, ett finskspråkigt vårdhem öppnades och en boendeenhet för finskspråkiga äldre byggdes upp. Allt detta genomsyrades av bildningsverksamhet. När skolan tog emot nya invandrargrupper i mitten av nittioalet hamnade man i en svår situation, eftersom dessa grupper på sätt och vis var ”institutionaliserade” och förväntade sig att bli omhändertagna. När sedan även lärargruppen saknade folkbildningstradition uppstod en del problem. Det tog år innan man fick igång en folkbildningsmässig verksamhet, men nu är man inne på rätt spår. Folkhögskolans berättigande ligger i att man sysslar med folkbildning ”annars är vår saga slut”. (Finska folkhögskolan)

”Den medborgerliga bildningen är central. Det kommer till uttryck i kursutbudet och innehållet i kurserna, samhällsorienterande ämnen tar stor plats.”
(Kvarnby folkhögskola)

Går det att förena utbildning och bildning?

”Ja, jag tycker att det går att förena. Vi är ju ganska fria och inte bundna till några särskilda läroplaner. Det tar längre tid att studera hos oss. Folkhögskolan har inget berättigande som skolform om det fria bildningsarbetet upphör.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

”Det är svårt och har blivit svårare med tiden. Det var lättare att hantera frågan när folkhögskolan gav den allmänna behörigheten. Nu med grundläggande behörighet och begreppet godkänd i kärnämnen så kantrar det mer mot utbildning än folkbildning. Vi lyckas så där. Avgörande är naturligtvis lärare. Det är lättare med folkbildningstanken på de korta kurserna.” (Malmö folkhögskola)

”Jag tror det. Det är viktigt att man diskuterar vad den teoretiska kunskapen är och ett kunnande som är andligt, eller sprungen ur ’handens kunskap’. Det finns ett kunnande som kanske inte går att valideras, men som många ’praktiker’ har inom sig. Jag vet inte om vi lyckas men vi tycker frågan är viktig så vi lyfter gärna upp den.” (Dalkarlså folkhögskola)

Det viktigaste för oss är att ge möjligheter för olika invandrargrupper att lyfta fram sina egna frågor och försöka hitta strategier att förändra sina levnadsbetingelser. Men det finns inte några direkta motsättningar mellan bildning och utbildning. (Finska folkhögskolan)

”Det går utmärkt att förena de båda. För övrigt är jag av den mening att en skarp uppdelning i begreppen utbildning och bildning är tveksam. Verkligheten är mer komplex.” (Kvarnby folkhögskola)

Starta nya folkhögskolor?

”Jag tycker att man skall se över anslagen från statens sida, så att man inte bara startar nya folkhögskolor, medan statsbidraget sjunker år från år. Vi tappar ju ang. s-anslaget 30 procent, vi har tappat 12 procent från landstinget på fyra år. Detta kan inte fortsätta om vi skall bedriva något som vi önskar kalla för folkhögskola. Alltså jag är emot att starta nya folkhögskolor om anslagen från statskassan fortsätter att minska. Tänk om vi kunde få samma tilldelning som alla nya högskoleplatser har fått de senaste 5 åren. Tyvärr är det ju många utbildningsplatser som står tomma.” (Dalkarlså folkhögskola)

”Det är en fråga om statsbidragets storlek. Personligen tror jag att det räcker med de ’nya skolor’ som startas genom att gamla skolor inte förmår rekrytera till den ’gamla skolan’ utan upprättar filialer i mer lättrekryterade områden.” (Malmö folkhögskola)

”Jag tror att 147 folkhögskolor är tillräckligt idag. En del folkhögskolor kommer säkert att försvinna eller ge nya folkrörelser möjlighet att etablera folkhögskoleverksamhet.” (Arbetarrörelsens folkhögskola)

Färnebo folkhögskola skiljer sig från övriga skolor eftersom man framhåller vikten av att nya folkhögskolor bör etableras även om ”det sker på bekostnad av existerande skolor”. Dock tycker Färnebo att det är negativt om inte skolorna får mer statsbidrag. (Färnebo folkhögskola)

”Förnyelsen behövs och förnyelsen är möjlig när de nya folkrörelserna får komma till tals men man kan uppleva att de gamla etablerade folkrörelserna ser till att deras resurser förstärks. Jag undrar varför det bara är en enda folkhögskola som är mångkulturell i ett officiellt mångkulturellt samhälle. Det finns tre målgrupper som folkbildningen borde syssla med och det är den gamla arbetarklassen, kvinnorna och Det nya Sverige: invandrarna.” (Finska folkhögskolan)

”Om det ska etableras nya skolor måste det nuvarande omfördelnings-systemet inom folkhögskolan reformeras. Gamla folkrörelser med krympande medlemstal och sviktande studerandeunderlag måste minska sin verksamhet och nya folkrörelser och växande folkhögskolor bör ges möjlighet att utvecklas.” (Kvarnby folkhögskola)

4.7 Fakta om skolorna

Arbetarrörelsens folkhögskola (Västra Götalands län), Externatfolkhögskola⁴¹

Huvudman: Föreningen Västra Sveriges Arbetares Folkhögskola

Allmänna kurser: Åk 1 (1 år), åk 2 (1 år), åk 3 (1 år) Europalinje – Samhälle och Teknik

Allmän kurs på deltid (3 terminer)

Särskilda kurser: Kompetensinriktad facklig kurs (30 veckor)

Samhällsvetenskapligt basår (1 år)

Svenska med datorstöd (1 termin)

Folkbildningslinje (1 termin)

Pröva-på-kurs (8 dagar)

Profil: Kurserna vill ge en bred allmänbildning och främja personlig utveckling i en miljö där människor i olika åldrar och med skiftande erfarenheter möts. Skolan vill också ge kunskaper för samhällsengagemang och för fackligt/politiskt/kulturellt arbete. I skolan pågår en ständig demokratiutveckling och vi strävar efter att ge deltagarna verktyg för att skaffa sig inflytande och kunna påverka samhället. Förtur åt sökande med kort utbildning. Kortare kurser anordnas i samverkan med våra medlemsorganisationer.

⁴¹ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Tabell 3: Översikt över kursverksamheten vid Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	2 428	2 111	2 248	2 134
Särskild utbildningsinsats	2 551	2 898	2 836	2 790
Studiecirklar	–	19	–	10
Korta kurser	1 043	871	785	1 092
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	–	114	–
Kulturprogram	–	–	10	12
Kurser/deltagare övriga uppdrag	55	288	315	–
Långa särskilda kurser	140	145	52	34
Kurser med gymnasieprogram	–	–	–	15
Totala antalet deltagarveckor	6 217	6 332	6 360	6 087

Dalkarlså folkhögskola (Västerbottens län), Internatfolkhögskola⁴²

Huvudman: Stiftelsen Pingstförsamlingarnas Skol- och kursverksamhet
Allmän kurs med tillval (1-3 år) Hel- eller halvfart. Tillval: bibel, musik, estetik med textil och/eller bild och form

Rockmusiklinje – ”en afrolinje med brädd” (1 år)

Textillinje (1 år)

Skrivarkurs (1 termin)

Bibellinje 1 – Lärjungeåret (1 år)

Bibellinje 2 – PTS basår (1 år)

Distanskurser: kurser i sociala frågor, psykiatri, funktionshinder och missbruksbeteende i samverkan med Pingstförsamlingarnas Handikappverksamhet och Viebäcks folkhögskola.

Profil: Skolan vill ge möjlighet till personlig utveckling genom små och individuell studieplanering. Lärare och övrig personal lyfter tillsammans med kursdeltagarna fram den kristna livssynen och stimulerar till en mångsidig utveckling och gemenskap. Matsal, internat med cirka 50 rum och de flesta lokalerna är anpassade till deltagare med funktionshinder.

⁴² Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Tabell 4: Översikt över kursverksamheten vid Dalkarlså folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Dalkarlså folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	2 728	2 409	1 975	626
Särskild utbildningsinsats	1 175	1 397	1 493	1 619
Studiecirklar	–	36	12	–
Korta kurser	445	377	346	250
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	–	–	–
Kulturprogram	–	38	26	–
Kurser/deltagare övriga uppdrag	–	–	–	–
Långa särskilda kurser	416	467	1 616	2 938
Totala antalet deltagarveckor	4 764	4 724	5 468	5 433

Finska folkhögskolan (i Göteborg), (Västra Götalands län), Externatfolkhögskola⁴³

Huvudman: Finska Folkhögskolans Stiftelse

Allmänna kurser: Längd 3 år

Finska linjen (2 år)

Färg och Form (2 år)

Högskoleförberedande (1 år)

Medieinriktning – TV (2 år)

Medieinriktning – Radio (2 år)

Allmän mångkulturell kurs (2 år)

Allmän kurs för somalier (2 år)

Allmän kurs för kurder (2 år)

Dans och Teater (1 eller 2 år)

Övriga kurser: Praktisk psykiatri med etnokulturell inriktning, Kvalificerad Yrkesutbildning (KY)

⁴³ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Profil: En samhällsorienterad och mångkulturell folkhögskola i det invandrar-täta nordöstra Göteborg. Grundad av finska invandrare och öppen för alla, företrädesvis för människor med invandrarbakgrund. Undervisningsspråk huvudsakligen svenska, skolan har även kurser där olika minoritetsspråk används som arbetspråk; för närvarande finska och somaliska. Verksamheten på skolan syftar till att förbättra sverigefinnarnas och andra invandrargrupperns inflytande i det svenska samhället, att motverka individens isolering samt att utveckla kulturminoriteternas kontakter med varandra och med majoritetssamhället. Datakunskap med Internet ingår obligatoriskt och som tillvalsämne.

Tabell 5: Översikt över kursverksamheten vid Finska folkhögskolan mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Finska folkhögskolan	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	2 914	2 682	3 343	3 039
Särskild utbildningsinsats	1 986	1 877	2 047	2 505
Kunskapslyftet orienteringskurs	–	1 175	867	288
Studiecirklar	290	163	198	132
Korta kurser	86	17	102	112
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	474	–	–
Kulturprogram	16	16	–	–
Kurser/deltagare övriga uppdrag	–	–	705	–
Långa särskilda kurser	–	–	102	–
Totalt antal deltagarveckor	5 292	6 404	7 364	6 076

Malmö folkhögskola (Skåne län), Externatfolkhögskola⁴⁴

Huvudman: Föreningen Malmö folkhögskola (ABF Malmö, Hyresgästföreningen i Södra Skåne, LO-facken i Malmö och Svedala)

Allmän kurs (1-3 år)

1a. Arbetslivsfrågor – arbetslivsfrågor i Öresundsregionen. (Danmark, Sverige)

1b. Boendefrågor – Öresundsregionen

⁴⁴ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

2. Information & media

3. Kultur

Allmän kurs med informationsinriktning (1 termin)

Informationslinje (2 år)

Folkbildarlinje, distans (1 år, deltid)

Projektledarlinje (1 termin)

Läs- och skrivkurser (1 termin + 1 termin)

Profil: Boendefrågor och arbetslivsfrågor, information/media, och kulturarbete inom organisationslivet. Verksamheten vid skolan bygger på demokratiska värderingar och samarbete. Vi vill stimulera till engagemang i samhällsarbetet och tolerans och förståelse mellan människorna. Vi vänder oss i första hand till vuxna med kort utbildning.

Tabell 6: Översikt över kursverksamheten vid Malmö folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Malmö folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	1 498	1 016	1 356	1 106
Särskild utbildningsinsats	3 042	3 020	3 430	4 042
Korta kurser	1 089	1 685	1 700	1 733
Kurser med gymnasieprogram	–	–	–	18
Långa särskilda kurser	502	1 008	390	764
Totala antalet deltagarveckor	6 131	6 729	6 876	7 663

Kvarnby folkhögskola (Skåne län), Dagfolkhögskola⁴⁵

Huvudman: Kvarnby folkhögskola ekonomisk förening

Allmän kurs (1-4 år)

- Första året: Baskursen
- Andra året: Social kurs, Världens chans och Sverige i världen
- Tredje året: förbereder för studier på högskolenivå, Människan och hennes omvärld, Människan och hennes livsfrågor

⁴⁵ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Allmän kurs för romer (1-2 år)

Serietecknarkurs (1 år)

Att förändra världen (1 år)

Den globala utmaningen (1 termin)

Profil: Kvarnby folkhögskola verkar för ett rättvist samhälle och människors lika värde. Skolan deltar i samhällsdebatten med arbetarrörelsens, vänsterns, kvinnorörelsens och miljörörelsens värderingar som grund. Kursdeltagarnas erfarenheter av samhälle, kultur och arbetsliv är styrande i undervisningen. Vår strävan är att ge kursdeltagarna verktyg för att kunna påverka samhällets utveckling. Kvarnby folkhögskola är en dagfolkhögskola med två enheter, en i utkanten av Malmö i lantlig miljö och en på gångavstånd från city.

Tabell 7: Översikt över kursverksamheten vid Kvarnby folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Kvarnby folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	3 085	2 909	2 431	1 416
Särskild utbildningsinsats	3 062	2 894	3 663	3 722
Korta kurser	307	467	474	419
Kunskapslyftet komvuxkurs	1 150	917	544	–
Kunskapslyftet orienteringskurs	–	252	262	923
Kulturprogram	–	4	–	20
Långa särskilda kurser	21	–	853	1 642
Totala antalet deltagarveckor	7 625	7 443	8 227	8 142

5 Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1994

Intresset för att starta ny folkhögskoleverksamhet var fortsatt stort och nio organisationer hade ansökt om att beviljas statsbidrag till ny självständig folkhögskola från och med den 1 juli 1994: Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Stockholm, Sverige-Finska Riksförbundet, Stockholm, Antroposof-Waldorfrörelsen med flera, Järna, Vårdinge By, Resurscenter i Östergötland, MO Gård (Finspång), Kreativitetshuset, Skövde, Litorina folkhögskola, Karlskrona, Bibeltrogna Vänner med flera, Örkelljunga, Furuboda kursgård och rehabiliteringscentrum, Furuboda, Örebromissionen, Malmö.¹

Folkbildningsrådets styrelse fattade den 23 mars 1994 beslut om fyra nya självständiga folkhögskolor vilka därmed beviljades statsbidrag från och med 1 juli 1994:

- Furuboda folkhögskola
- Litorina folkhögskola
- Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Rinkeby
- Folkhögskolan Vårdinge by, Järna²

¹ Folkbildningsnytt – Information från Folkbildningsrådet, 6/93, 22 juni, s. 2.

² Magnusson, L. Folkbildningsrådet informerar, Folkhögskolan Nr 3/94, s. 22.

1 juli 1994 startar officiellt 4 nya folkhögskolor. Sammanlagt har därmed 10 nya folkhögskolor startat under den första halvan av 90-talet! Det innebär att intresset för skolformens frihet och möjligheter är stort. Aldrig har folkhögskolan haft så många elever på långa kurser som innevarande läsår, över 35 000.³

Detta yttrande av SFHL:s dåvarande ordförande, Kerstin Mustel var infört i Folkhögskolan nr 4/94. Antalet nya folkhögskolor skulle därefter utökas med ytterligare 10 skolor fram till och med år 2000. Under en tioårsperiod tillkom således sammanlagt 20 nya folkhögskolor från Skåne till Västerbotten. Det är lätt att ryckas med av Kerstin Mustels lätt triumferande inledningsord i artikeln med namnet "Våga välja väg", som för övrigt handlade om folkhögskolans bortglömda roll inför 2000-talets kunskapsamhälle.

Det fanns således ett stort behov att starta nya skolor men det fanns också en viss oro att nya skolor skulle innebära mindre pengar till de andra folkhögskolorna. Det är lätt att förstå den kluvenhet som vissa moderskolor kände inför tanken på att lämna ifrån sig deltagarveckor som man dittills kunnat disponera.

Men skillnaden skulle bli marginell, hävdades av Folkbildningsrådet, eftersom de flesta skolorna redan funnits i form av filialer och fått bidrag via sin moderskola. Följande utdrag ur en information från Folkbildningsrådet förklarar tanken och principen bakom fördelningssystemet:

Styrelsens⁴ beslut innebär att 20 mkr av det allmänna statsbidraget på cirka 698 mkr, har omfördelats till dels de nya folkhögskolorna, dels de folkhögskolor som tillkom den 1/7 1991 och dels till folkhögskolor med tidigare ingångsvärde under 4 000 deltagarveckor. För samtliga folkhögskolor innebär styrelsens omfördelningsbeslut att det allmänna statsbidraget för år 1994/95 kommer att reduceras med i snitt cirka 4 procent jämfört med det bidrag som utgått innevarande år 1993/94. I siffran 4 procent ligger också effekterna av riksdagens bantning av folkbildningsanslaget med 100 mkr.⁵

Peter Örn, ordförande i Folkbildningsrådets styrelse vid denna tidpunkt, framhöll också att trots att vissa minskningar skett av grundanslaget till folkbildningen så hade rådet sett det som angeläget att skapa utrymme för nya folkhög-

³ Mustel, K. Våga välja väg, Folkhögskolan Nr 4/94, s. 23.

⁴ Avser Folkbildningsrådets styrelse.

⁵ Magnusson, L. Folkbildningsrådet informerar, Folkhögskolan Nr 3/94, s. 22.

skolor. Flera folkhögskolor hade tillkommit i storstäderna och möjligheterna att nå de för folkbildningens del prioriterade grupperna – korttidsutbildade, handikappade och invandrare – hade ökat. Peter Örn ansåg det inte möjligt att ytterligare minska de redan befintliga folkhögskolornas bidrag och därmed deras verksamhetsutrymme. Om nya folkhögskolor skall kunna startas i framtiden måste regering och riksdag utöka folkbildningsanslaget.⁶

5.1 Rinkeby folkhögskola (Stockholms län), Externatfolkhögskola⁷

Ursprunget – folkhögskolefilial

Stockholms folkhögskola skulle få en ny huvudman och kommunen sökte en lösning på detta. Personalen var säker på att de två skolorna skulle läggas ner på grund av ett stort underskott år efter år. Marja-Riitta Ritanoro, som var föreståndare på Bona folkhögskola och inhyrd till Stockholms folkhögskola, föreslog då att man skulle starta en filial i Rinkeby för att på så sätt visa kommunen att Stockholms folkhögskola kunde jobba icke-traditionellt och vända sig till nya grupper.

Jag startade filialen i Rinkeby men Stockholms Folkhögskola ville efter ett tag lägga ner den och samtidigt ville de som jobbade i filialen grunda en självständig enhet. Folkhögskolans styrelse sade upp alla, kommunstyrelsen/kommunfullmäktige tog upp frågan och personalen fick tillbaka sina anställningar. Då bildade gruppen en kooperativ förening, MKFC år 1991 för att starta en egen folkhögskola. Stockholms Folkhögskola upphörde med sin verksamhet i Rinkeby. MKFC startade egen verksamhet under namnet Rinkeby Folkhögskola. Ett år senare flyttade Stockholms Folkhögskola (som hade bytt huvudman) till Rinkeby. Den skolan blev Stockholms Folkhögskola i Rinkeby. (Den flyttade ut efter två år.) Vår skola hette från början Rinkeby Folkhögskola eftersom vår ideologi var att visa ett positivt exempel och inte låtsas att

⁶ Örn, P. Kommentar från Peter Örn, Folkbildningsrådet informerar, Folkhögskolan Nr 3/94, s. 23.

⁷ 1 maj 2002 ändrade Rinkeby folkhögskola namn till Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Stockholms folkhögskola (MKFC). Jag har valt att genomgående använda det gamla namnet som var aktuellt när min studie genomfördes.

vi var något annat än en skola som ville jobba i en mångkulturell miljö.⁸

Rinkebyskolan låg i ett invandrartätt område och ville jobba på befolkningens villkor. Drömmen var att bli ett mångkulturellt centrum, ”där folkhögskola, annan vuxenutbildning, småföretagsamhet och annat samsas”. Marja-Riitta Ritanoro, föreståndare och lärare vid skolan, menade dock att folkhögskole-systemet hade en rad begränsningar som inte passade i Rinkeby och därför ville man ha mer uppdragsutbildning och direkt stöd från organisationer. Hon menade att ”ibland känner man att det egentligen är något fult med uppdragsutbildning. Men vi tycker tvärtom. Det är väl bra om en folkhögskola kan bli helt självförsörjande därför att den kan sälja sin produkt”.⁹

Drivkrafter och svårigheter

Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, med gedigen bakgrund i folkhögskolevärlden bland annat från Haparanda, Axevalla, Bona och Stockholms folkhögskola var med vid starten av den nya folkhögskolan. Stockholms folkhögskola skulle omorganiseras och Rinkeby folkhögskola skulle startas men det visade sig att ingen ville arbeta i Rinkeby och Stockholms folkhögskola ville inte fortsätta verksamheten. På så sätt kom Mångkulturellt Folkbildningscentrum in i bilden. ”Rektorn sa till mig att du får anställa dina egna lärare. Ok då, då gör jag det. ... En viktig utgångspunkt var att personalen skulle kunna identifiera sig med deltagarna.” Marja-Riitta ville utgå ifrån möjligheterna och inte problemen. ”Svårigheterna – makterna var emot, socialdemokraterna var kraftigt emot oss, det var någon annan som kom, det var inte ABF eller Folkets Hus, man uppfattade detta som ett hot. Vi har inte makten över dom och man agerade i nämnderna.”¹⁰ ”Facket, folkhögskolevärlden som har makt att ge uppfattade vi som negativ. I viss mån upplever vi det även idag.”¹¹ Marja-Riitta upplever även att den gamla folkhögskolevärlden motsätter sig ett nytänkande.

⁸ Kommentar från Marja-Riitta Ritanoro per mail den 25.7 2002, se även en artikel i Folkhögskolan nr 8 1991, s. 13-18, en intervju med Bo Löwkrantz, rektor vid Stockholms folkhögskola.

⁹ Folkhögskolan, nr. 7, 1991, s. 23-25.

¹⁰ Samtal med Marja-Riitta Ritanoro, 23 maj 2002.

¹¹ Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 april 2002.

Mångkulturellt Folkbildningscentrum

1992 kom Folkhögskolan i Rinkeby att ingå i Mångkulturellt Folkbildningscentrum ägt av invandrarföreningar, lärare, författare och enskilda som satsat pengar. En av detta centrumets verksamhetsgrenar var folkhögskolan. Personalen på skolan utgjordes av fem lärare, varav fyra tidigare arbetat på Stockholms folkhögskolas Rinkebyfilial. Alla verksamheter drevs kooperativt med centrum som huvudman. Trots att man hade gott om uppdragskurser skulle man gärna vilja ha statsbidrag för att kunna göra ”rena folkhögskolekurser”.¹²

När Mångkulturellt Folkbildningscentrum i april 1992 skickade in sin statsbidragsansökan fanns följande föreningar registrerade: Syriska Riksförbundet med 800 medlemmar, Finländska Kvinnor i Sverige med cirka 100 medlemmar, Hyresgästföreningens lokalavdelning i Södra Järva med 600 medlemmar och cirka 40 enskilda medlemmar. Man angav att finansieringen till 100 procent bestod av uppdragsutbildning tills skolan kunde erhålla statsbidrag och därefter skulle uppdragsutbildningen utgöra cirka 30 procent av verksamheten.¹³ Rinkebys ”folkbildningsnisch” utgick från det lokala behovet och det långsiktiga målet var ”att med folkbildning som grund skapa arbetsplatser i området”. Verksamheten var placerad i Rinkeby och Tensta.¹⁴

I maj 1993 ansökte återigen Mångkulturellt Folkbildningscentrum ek förening om statsbidrag ”till vår invandrarinriktade verksamhet i Rinkeby och Tensta samt Husby-Akalla för 1994/95”. Man nämnde också att det sedan ett halvt år fanns ytterligare en folkhögskola i området men att detta endast innebär att skolorna kompletterade varandra. ”Vi kan ej ens tillsammans med den utökade komvuxverksamheten täcka behovet av utbildning i Järvaområdet.” Man beskrev stadsdelens utsatta läge på följande vis:

Behovet av folkbildning i Rinkeby är ändlöst. Det har känts svårt under det gångna året och hela detta år att dagligen avvisa stadsdelens invånare som självmant kommer till vår skola och ber att få stanna. Hittills har vi tagit emot tjugotals deltagare som inte ”har plats” eftersom vi har haft en ”tom stol”. Dessutom har vi infört fritt deltagande till vissa av våra kurser då vanliga elever har fritt valt ämne. Men det är förstas otillräckligt och mycket otillfredsställande. Invånarna i dessa

¹² Folkhögskolan, nr. 3, 1992, s. 22-23.

¹³ Statsbidragsansökan, Mångkulturellt Folkbildningscentrum, 5 april 1992, Thord Fjellström, ordf.

¹⁴ Ibid.

invandrarförorter har ingen kunskap om statsbidragssystemets allsmäktiga påverkan på oss.¹⁵

Mångkulturellt Folkbildningscentrum fick även stöd av Rinkeby stadsdelsnämnd som ansåg att den nya folkhögskolan gjorde ett bra arbete i området och i likhet med Stockholms Folkhögskola borde vara berättigad till statsbidrag. I juli 1994 fick Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Rinkeby statsbidrag för sin folkhögskoleverksamhet.

Vad gäller den fortsatta verksamheten så kommer den att finnas kvar i Spånga och Sollentuna (se avsnittet ”Inlärningsmetoder”) men de lokaler som man förut disponerat i Rinkeby finns inte längre ”efter att man byggde om alla lägenheter som fanns under ombyggnadsfasen när vi var i Rinkeby. Det ständiga bidragsberoendet i Rinkeby gör att man stöttar olika projekt om man får bidrag från olika håll. Dessa bidrag är starkare än någonsin en långsiktig utveckling (kan lätt jämföras med utvecklingsländernas problematik). När vi var på tal såg man en resurs som skulle tillfalla Rinkeby. Vid nästa ’projekt’ blir det ointressant om andra verksamheter kickar ut den första, osv”.¹⁶

MKFC och idéerna – verksamhetsidé

”MKFC, Mångkulturellt Folkbildningscentrum ek förening bedriver utbildningsverksamhet för vuxna. Verksamheten har under det senaste året (år 2000) haft huvudinriktningarna Folkhögskola, Kunskapslyftet, Kvalificerad Yrkesutbildning samt datautbildningar till enskilda företag. MKFC deltar aktivt i att utveckla och förvalta kunskapskapitalet i kunskapssamhället.” Detta kunskapskapital skapas gemensamt av personal, studenter, kunder, de företag som involveras i verksamheten samt alla databaserade tjänster som utvecklats sedan 1995. Ett annat viktigt begrepp för MKFC är transparens som är en förutsättning för kunskapskapitalets tillväxt och innebär att studenter och personal får insyn i verksamheten och tillgång till kunskapskapitalet dygnet runt genom ett FC-post/konferenssystem.¹⁷

Även om man har lite förkunskaper inom det område som en kurs behandlar så får man en möjlighet att delta i kursen. På många andra folkhög-

¹⁵ Statsbidragsansökan, Mångkulturellt Folkbildningscentrum, 7 maj 1993, Thord Fjellström, ordf, Marja-Riitta Ritanoro, rektor.

¹⁶ Marja-Riitta Ritanoro, i ett kompletteringsmail den 25 juli 2002.

¹⁷ mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2000, s. 3.

skolor är det invandrarkurserna som har den sämsta kvaliteten och ”en invandrare måste vara mycket duktig för att få delta i till exempel bild eller media, där går bara svenskar. I Rinkeby folkhögskola kommer man in på alla kurser” och detta beror på de metoder som tillämpas och den kompetenta personalen som ser till individens möjligheter och inte de svårigheter som kan finnas. ”Det viktiga är att man ska kunna kommunicera ... man kommunicerar kanske med konstens hjälp.”¹⁸

Rekrytering och samarbete

MKFC deltar i skolmässor, mässor på AF, arrangerar ett eget Öppet Hus och rekryterar på så sätt deltagare till sina kurser. Föreningen samarbetar även med företag och är medlem i flera företagarföreningar. MKFC har filialer i olika delar av Stockholm som utifrån sin lokala förankring ”sprider kunskap om utbildningens betydelse”. Under ht 2000 genomförde föreningen en samlarbetskurs med Önnestads Folkhögskola i Basteknologi med data. Under året har kurser genomförts i samarbete med Hörselskadades Riksförbund. Även andra samarbeten har inletts som till exempel med Mora folkhögskola, Norra Venjans Intresseförening, Proconsulting och Helsingfors universitets fortbildningsavdelning.¹⁹

Inlärningsmetoder

Studenterna kan själva välja och kombinera inlärningsmetod. Man kan till exempel bedriva sina studier helt på distans med tillgång till det ”virtuella klassrummet”. Kurserna genomförs i projektform och studenten arbetar utifrån egna erfarenheter/förkunskaper/intresseområden. Som en praktisk grund för de teoretiska kunskaperna ingår delmomentet ”Lärande i arbetslivet” i alla kurser. Studenterna får möjlighet att presentera sig själva och sina arbeten på vernissager som MKFC genomför. Föreningen anser att inflytande är en förutsättning för kunskapskapitalets tillväxt och tar därför med jämna mellanrum reda på studenternas syn på utbildningen/verksamheten i en kvalitetsmätning.²⁰

Trots att en stor del av verksamheten bedrivs och kommer att bedrivas på

¹⁸ Samtal med Marja-Riitta Ritanoro, 23 maj 2002.

¹⁹ mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2000, s. 4-6.

²⁰ Ibid, s. 3-4.

distans så menar rektor att de fysiska mötena är viktiga, i synnerhet för vissa grupper som till exempel 60 deltagare från Eritrea i kursen basteknologi i Spånga, liksom för invandrarkvinnor – omsorg 20, deltagare i Spånga och prisma – invandrarkvinnor och hantverk, 30 deltagare i Sollentuna. Huvuddelen av resurserna (4 400 deltagarveckor) går till dessa grupper, vilket är ett förhållande som skolan inte tänker ändra på. Det är viktigt att det första mötet är i närheten av människor, när det gäller nästa steg i utbildningen kan det vara annorlunda.²¹

”Annorlundaheten”

Marja-Riitta beskriver sin folkhögskola som en ”virtuell folkhögskola med internationell profil. Jag är ambassadör på en virtuell folkhögskola. ... Vi är och vill vara annorlunda – mångkulturellt är inte så vanligt. Vi är virtuella. Vi har mod att stå mot en stark tradition som utesluter det annorlunda. Vi använder skolan som helhet för att visa olika stigar, karriärvägar för invandrare.”²²

Alltsedan MKFC etablerades 1992 har man använt mångfald och ”icke-diskriminering” som sin personalpolicy och vision vid rekrytering av personal. Följande språk finns representerade bland personalen: ”arabiska, finska, grekiska, kurdiska, persiska, somaliska, spanska, svenska, turkiska samt följande länders kultur: Syrien, Finland, Marocko, Irak, Iran, Sverige, Chile, Grekland.” --- ”Andelen lärare med olika kulturella bakgrunder uppgår till 60 procent, vilket kan jämföras med andelen studenter från olika folkgrupper som uppgår till 40 procent.”²³

Personal

Personalen uppgår till 20 personer, därav 19 lärare. Cirka 60 procent har folkhögskolläraryt utbildning från Linköping. Vi köpte en distansutbildning till oss från Linköping. Just nu läser vi alla digital pedagogik via Helsingfors universitet.²⁴

²¹ Marja-Riitta Ritanoro, i ett kompletteringsmail den 25 juli 2002.

²² Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 april 2002.

²³ mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2000, s. 4.

²⁴ Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 april 2002.

MKFC anser att synlighet är en angelägen uppgift för skolledaren. Rektorn besöker varje klass minst en gång per termin vid ett tillfälle då klassen är förberedd och dessutom vid behov. Rektorn finns också alltid tillgänglig, dels på nätet, dels i skolan med ”öppen dörr”. Rektorn deltar själv aktivt i pedagogiskt arbete genom att dels utveckla pedagogiska metoder i skolan, utveckla kurser, ha utvecklingssamtal med personalen, dels genom att träffa personalen regelbundet varannan vecka under fortbildningstiden. Rektorn är adjungerad både i styrelsen och i KY-ledningsgruppen. (kvalificerad yrkesutbildning).²⁵

Verksamhetsresultat för folkhögskolan

Folkhögskolans tilldelning år 2000 blev 2 850 ordinarie deltagarveckor med allmänt statsbidrag (AS) och 3 934 deltagarveckor för särskilda utbildningsplatser inom Kunskapslyftet (SU). MKFC genomförde 4 022 deltagarveckor (141 procent) med det allmänna anslaget och 4 086 (104 procent) med anslaget för särskilda utbildningsplatser.²⁶

Dagens Rinkeby folkhögskola²⁷

Huvudman: Mångkulturellt Folkbildningscentrum, ekonomisk förening.

Allmänna kurser:

Prisma Kvinnors Konsthantverk (46 veckor i Sollentuna)

Prisma – Fördjupning (20 veckor i Sollentuna)

Svenska som andraspråk med data (46 veckor)

Basteknologi, volontärkurs (46 veckor i Spånga – Lunda)

Desktop Publishing (1 termin, Tyrgatan)

Avancerad Desktop Publishing (1 termin i City, Tyrgatan)

Grundkurs i multimedia (1 termin i Spånga – Lunda)

Multimedia – fördjupning (1 termin)

Praktiskt webbprojekt – distans (1 termin)

Webbproducent (1 termin)

Innovationer – projektledning (1 termin)

Innovationer – projektledning, fördjupning (1 termin)

²⁵ mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2000, 1.

²⁶ Ibid. s. 5.

²⁷ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN) när ingen annan källa finns angiven.

Kvalitetsledning (1 termin)
Kvalitetetsledning – fördjupning (1 termin)
Varumärkesdesign (1 termin)
Varumärkesdesign – fördjupning (1 termin)
Juridik för alla – distans (1 termin, deltid)
Latinamerikansk litteratur på originalspråket – distans (1 termin)
Distanskurser/Deltidskurser

Profil: ”Dedicated to the art of learning.” Helt digitaliserad folkhögskola med inlärningsplattform på nätet på svenska och engelska. Skolan erbjuder deltagarna maximal flexibilitet. Studera i skolan, på distans, på hel- eller deltid. Om du väljer att läsa på distans har du rätt till individuell handledningstid, dvs du och din lärare bestämmer när ni ska träffas. Skolan har vernissage varje termin där du är välkommen att visa upp dina projekt/produkter. Genom samarbete med St. Louis Community College i Missouri, USA kan du få högskolepoäng/credits för vissa kurser.

Profil: Folkhögskolan tillhör rörelseskolorna och har som profil etnisk mångfald, uppdragsutbildningar till enskilda företag har under året förts över till det nystartade dotterbolaget Education Finder AB.²⁸

Tabell 8: Översikt över kursverksamheten vid Rinkeby folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Rinkeby folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	1 792	2 648	3 896	3 500
Särskild utbildningsinsats	4 052	3 960	4 124	4 108
Korta kurser	31	60	97	252
Långa särskilda kurser	313	17	–	–
Totala antalet deltagarveckor	6 188	6 685	8 117	7 860

Nya folkhögskolor?

”Det bör vara lättare att starta nya folkhögskolor eftersom det då kommer att bli flera med andra profiler än de traditionella kristna och fackliga och det är

²⁸ mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2001, s. 1.

alltid bra med mångfald. Man bör från början ställa krav på den virtuella delen av verksamheten. Vi utbildar människor för framtiden.”²⁹

Marja-Riitta pekar på en, enligt hennes mening stor orättvisa, nämligen att folkhögskolor plötsligt kan få nya huvudmän, som i fallet med Vaddö och Västerhaninge folkhögskolor som fått ABF och Medborgarskolan som huvudmän. På så sätt har två nya folkhögskolor etablerats med nya huvudmän och ny inriktning. Skolorna borde ha lagts ner och resurserna delats upp på i synnerhet de nya folkhögskolorna, som är i stort behov av deltagarveckor.³⁰

5.2 Furuboda, Litorina och Vårdinge By folkhögskolor

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av 1994 års folkhögskolor

Förutom Rinkeby folkhögskola var det tre andra skolor som fick statsbidrag från och med 1 juli 1994, nämligen Furuboda folkhögskola, Litorina folkhögskola och Vårdinge By folkhögskola. Nedan följer en sammanställning av de svar som respektive skolledare lämnat på mina frågeställningar. I fotnoten nedan framgår namn på rektorerna och tidpunkten för besvarandet av frågorna.³¹

”Föreningen Furuboda hade en ambition att inte enbart tillhandahålla assistans, rehabiliteringsresurser och övrig service till folkbildningsarbetet. Vi önskade också ansvara för innehållet och ledningen av den pedagogiska verksamheten. Vi hoppades också få möjlighet till att utöka kursverksamheten. I samarbete med Önnestads folkhögskola genomfördes cirka 1 200 deltagarveckor. Dessutom var överenskommelsen vad gäller verksamhetsstöd (schablonbidrag, tilläggsbidrag) en kompromiss där varken Önnestad eller Furuboda kunde få stabilitet i ersättningsfrågorna.” (Furuboda folkhögskola)

²⁹ Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 april 2002.

³⁰ Samtal med Marja-Riitta Ritanoro, 23 maj 2002.

³¹ Tord Alvåg, rektor vid Furuboda folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 maj 2002, Elsmari Furuvall, rektor vid Litorina folkhögskola, svar på intervjufrågor, 5 maj 2002 och Ivar Heckscher, rektor vid Vårdinge By folkhögskola, svar på intervjufrågor, 13 juni 2002.

När nuvarande rektor för Litorina folkhögskola, Elsmari Furuwall utbildade sig till folkhögskollärare i Linköping hade hon ett uppdrag med sig från kommundirektören i Karlskrona, nämligen att efter utbildningen starta en skola i hemkommunen ”för en folkhögskola behöver kommunen”. Denna fråga hade varit på tal vid ett flertal tillfällen i Karlskrona kommun och i grannkommunerna men det hade aldrig blivit något av.

Själv var jag inriktad på att söka jobb på Bräkne-Hoby när jag var klar. Under tiden på F-linjen grovplanerades skolan och uppsatsen (examensarbetet på utbildningen) kom att behandla frågan om hur det går till att starta folkhögskola. Lärare och studentkolleger deltog i hög grad i spänningar, direkta råd och expertuppgifter. Jag lärde känna flera riktigt kunniga personer. Utanför F-linjen kan nämnas Lasse Magnusson, Bo Göthberg, Hans Hovenberg. Eftersom jag arbetat i kommunen nästan hela tiden innan F-linjen var det naturligt att följa kommunens anda och ha samma profil som den – kontakter med länderna runt Östersjön – Främst Litauen, Kaliningrad och Polen. För att ha bra kontakter krävs kunskaper. En folkhögskola ska vara förankrad i sin bygd – fick man lära sig i Linköping – och så fick det bli. (Litorina folkhögskola)

Den antroposofiska rörelsen innehåller förstås både interna utbildningsbehov och externa frågor till vad den egentligen innehåller/kan erbjuda etc. Rudolf Steinerhögskolan försöker stå för utbildningar – waldorflärare, rörelse- och bildkonstnär, socialterapeuter och läkepedagoger och så vidare. Folkhögskolan försöker framför allt presentera de konstnärliga impulserna utan att otillfrågad gå in på den bakom-/underliggande antroposofin. (Folkhögskolan Vårdinge By)

Svårigheter vid etableringen av skolan

Den arbetsuppgift som krävde störst noggrannhet inför ansökan var i relation till samverkan med Önnestads folkhögskola. I övrigt var vi så etablerade, verksamheten startade 1967, att det snarare var enklare än tidigare att bedriva verksamheten. (Furuboda folkhögskola)

Svårigheterna var väl pengarna. De fyra stiftarna Karlskrona kommun, Östersjöinstitutet, Föreningen Norden och Karlskrona företags- och hantverksförening KFH, hade inte avsatt några medel i respektive budgetar. Det gällde att tiggas sig fram. Det har bestått i att jobba i ekonomisk uppförbacke hela tiden. Den andan har präglat arbetet. Endast

personer som är roade av det har kunnat jobba med trivsel och fortsätter på det sättet även sedan vi fått ordning på finanserna. Landstinget är mycket njugga mot oss (men var det inte från början) vilket känns motigt. Ett annat problem var att få ihop en bra personalgrupp. Flera sökte sig till oss för att få vara med och starta en ny skola. Det hade man själva drömt om. Att vi redan hade ett koncept och linjerna redan var dragna var inte lätt att förstå. Vi drogs med stora slitningar inom personalen de första åren. Jag var varnad om detta av folkhögskolor som startats strax före oss – men kunde inte förstå att det var så jobbigt. (Litorina folkhögskola)

”Vi fick ett ganska begränsat antal deltagarveckor från början. En ökning i tilldelningen som skulle motsvarat den naturliga tillväxt som efterfrågan skapade fick vi inte.” (Vårdinge By folkhögskola)

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

”Den ursprungliga tanken är genomförd och ytterligare folkbildningsarbete har etablerats.” (Furuboda folkhögskola)

”Den målbeskrivning vi reviderade i höstas överensstämmer i andemeningen exakt med konceptet för skolan. Vi har levt efter det konceptet och den andan hela tiden.” (Litorina folkhögskola)

”Om den ursprungliga tanken var att tillföra det allmänna samhällslivet mer konstnärlighet går det bra. Vi framhärdar även i att vara en initiativverksamhet, vilket innebär att de som driver linjer inom folkhögskolan gör det ur personliga avsikter. Vi söker således inte efterträdare till linjernas ledning, utan lägger snarare ner dem när vederbörande initiativtagare av något skäl lämnar verksamheten och bereder därmed plats för nya initiativ.” (Vårdinge By folkhögskola)

Nya folkhögskolor i jämförelse med ”gamla” folkhögskolor

”Om man ser på vår skola utifrån ett strikt folkbildningsperspektiv är det ingen skillnad i jämförelsen med de gamla skolorna, men just av den anledningen att vi i så hög grad vänder oss till personer med funktionshinder utifrån ett helhetsperspektiv gör att vi skiljer oss från andra skolor.” (Furuboda folkhögskola)

”Jag kände ett starkt ansvar att försöka ha 1868 års demokratimodell för vår skola. Skulle ’vi nya’ ha något berättigande i folkhögskola-världen av i dag måste vi ta tag i folkhögskolans rötter och föra arvet vidare. Vi hade ingen annan etablerad verksamhet att luta oss mot. Intryck från min egen folkhögskoletid som kandidat på St. Sigfrid, Bräkne-Hoby och Glimåkra finns med än i dag.” (Litorina folkhögskola)

”Det känns inte som en fortsättning på en äldre etablerad verksamhet. Och kontakten med andra folkhögskolor är för svag. Men vi är mycket begeistrade för folkbildningsidealen: akademiskt... kunskap genom handen... leva & studera/öva tillsammans etc”. (Vårdinge By folkhögskola)

Personal

”Cirka 200 anställda fördelade på 35 yrkeskategorier. Av dessa är cirka 90 assistenter och 12 lärare. Av de 12 lärarna har 3 erhållit utbildning i Linköping, ytterligare påbörjar utbildning hösten 2002.” (Furuboda folkhögskola)

”Vi är för närvarande 15 anställda på 14 heltidstjänster. Det betyder 2 i administrationen, en i kök och kiosk (eleverna hjälper till för resten), 11 lärare på hel- eller deltid och en rektor. Dessutom har vi alltid en stipendiat i administrationen från något grannland. Antalet skiftar från tid till annan efter hur många kurser vi har igång. Jag (rektor) har gått F-linjen på heltid och en lärare på skolans bekostnad på deltid (två år). Resten är adjunkter som vi fostrat. En adjunkt är nog vår folkbildarguru och flera andra så gott som...” (Litorina folkhögskola)

”1 administratör, 1 allmän elevansvarig, 1/2 husmor, 1 vaktmästare, 1 linjeansvarig per linje, ibland med någon kollega (7 linjer)+tillfälliga instruktörer. I kollegiet träffas mellan 10 & 20 personer varje måndag e.m. I styrelsen cirka 15 en gång per månad. Ingen är utbildad i Linköping.” (Vårdinge By folkhögskola)

Internat- eller externatfolkhögskola

”För oss var det en självklarhet eftersom vi har ett helhetstänkande och är riksrekryterande.” (Furuboda folkhögskola)

Jag ville helst ha en internatfolkhögskola. Vi blev dock avrådade av personal på FBR som tyckte att det fanns nog med internatfolkhögskolor i

landet och vad som kunde tänkas behövas var folkhögskolor för folk på större orter. Alla har inte råd med dubbelt boende och skulle inte kunna komma till vår skolform om undervisningen var förenad med boende. Småbarnsföräldrar har också svårt att lämna sina barn under längre perioder för internatvistelse. Utländska stipendiater hyr vi in i svenska Karlskronafamiljer så att de får svensk tillhörighet. Vårt system fungerar bra. Vi har bunden skoldag där lärare och elever umgås (lever tillsammans) hela dagarna och vi företar oss flera resor per år där vi bor tillsammans. Fast jag skulle ändå ha velat ha ett internat där vi alla bodde tillsammans. (Litorina folkhögskola)

Det var självklart att Vårdinge By folkhögskola blev en internatskola ”så långt det är praktiskt möjligt. Vi kan inte inlogera alla kursdeltagare, bara cirka 60-70 procent.” (Vårdinge By folkhögskola)

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Furuboda folkhögskola kan beskrivas som en utvecklingsbenägen skola och den uppfattas som en skola dit det är möjligt att komma oavsett hur omfattande funktionshinder man har. (Furuboda folkhögskola)

”Vi är en Östersjöskola. Profilen genomsyrar allt – alla ämnen och verksamheter. Vi har 10-20 stipendiater varje år från profilmrådet.--- När vi rekryterar nya elever sker det främst via tidigare elevers rekommendationer. Jag tror att vi har gott renommé utom på landstinget som ser oss som en konkurrent till sin egen folkhögskola i Bräkne-Hoby. Vi figurerar ofta i pressen (periodvis en gång per vecka) på ett mycket positivt sätt.” (Litorina folkhögskola)

En karakteristik av Vårdinge By folkhögskola är att den önskar ”tillföra det allmänna samhällslivet mer konstnärlighet.” Skolan uppfattas positivt i regionen ”möjligen får den, alstrar den, för lite uppmärksamhet”. (Vårdinge By folkhögskola)

Satsning på ”svaga” grupper

”Om man med ’svaga’ grupper menar till exempel personer med funktionshinder finns det gott om sådana vid vår skola eftersom vi i vårt kursutbud främst vänder oss till den kategorin. Givetvis ligger den stora rekryteringsinsatsen på att nå just dessa grupper.” (Furuboda folkhögskola)

”Vår svaga grupp är invandrare. Jag brukar informera invandrare: Om du har lust att komma in i det svenska samhället om ett år eller två år – sök inte till Litorina. Vill du däremot komma in i samhället nu, på en gång, bums – är Du välkommen! Vi odlar detta (så vi håller på att slå knut på oss själva) och integrerar till mycket gott resultat. Invandrarna blir jätteduktiga. Vi släpper inte uppmärksamheten för en enda sekund.” (Litorina folkhögskola)

”Finns några ’svaga’ grupper på er skola? Inte grupper, men förstås ’representeras’ de avsedda grupperna bland våra kursdeltagare. Vi ville i början driva en linje i ’långsam takt’ för den särskilda som inte kan/vill studera ’som andra’, men den blev aldrig särskilt efterfrågad. Vederbörande initiativtagare driver nu en uppdragsutbildning för socialterapeuter inom folkhögskolans ram.” (Vårdinge By folkhögskola)

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

”Tanken med den medborgerliga bildningen är ju att bereda människor möjligheter att aktivt ta del i samhället och i demokratisk anda påverka framtiden. Det begreppet gäller i allra högsta grad även i dag och kommer till uttryck i vårt motto att göra varje människa beredd att ta beslut som gäller det egna livet.” (Furuboda folkhögskola)

Jag skrattade när jag läste den här frågan. Vi har haft lärare (ej från F-linjen) som kraftigt studsat mot denna verksamhet. När jag till och med använt ordet medborgerlig ”fostran” och påstått att det är ett honnörsbegrepp inom folkhögskolan blev inte situationen bättre. I dag är det ingen som tvekar utan att vi har ett ansvar att hjälpa våra elever att vidga vyerna bildningsmässigt och beteendemässigt för att själva ta en plats i samhället. Att komma in på högskola går väl an men ta sig ur med rätta antal poäng är värre. För att klara det och kunna bli en ansvarstagande samhällsmedborgare är det så mycket mer man måste förstå. Hur saker och ting hör samman. Hur olika kunskaper krockar i varandra och med olika tider i historien. Lärarna har en och en halv timme i veckan där de hjälper varandra att integrera ämnena och samordna olika verksamheter för att ta tillvara många tillfällen till bildning. Det finns dock ännu mer att göra.

Vi har som mål att alla våra elever ska bli politiker, fackföreningsmänniskor eller föreningsmänniskor av något slag där de är med och tar olika typer av ansvar i samhället. Då krävs en bred bildningsnivå

för att orka ha högt självförtroende och våga ge sig i kast med.... Ingen på skolan, varken elever eller personal, har missat detta syfte. (Litorina folkhögskola)

”Medborgerlig bildning som ett giltigt begrepp inom Vårdinge By folkhögskola? Ja men kanske hellre ’medborgerliga förmågor’. En slogan vi har och företräder är: ’Hellre medborgare än undersåte’. Jag hoppas att det kommer till tydligt uttryck i vårt gemensamma liv.” (Vårdinge By folkhögskola)

Går det att förena utbildning och bildning?

”Ja. Vi erbjuder en mångfald kurser av personlighetsutvecklande art, i de kurser som är yrkesinriktade och syftar till behörighet, erbjuds deltagaren ett antal tillvalsämnen av bildningskaraktär.” (Furuboda folkhögskola)

”Detta är för mig en fortsättning på förra punkten. Svårigheter finns i vår tid av behörighetskrav. Vi talar om detta ständigt och försöker bevaka att vi inte faller i fällan att bli ett komvux. Ur min horisont ser det ut som att vi lyckas förena behörighetsstudierna med bred bildning. Hela kollegier är överens om att faran finns och att man kämpar på med skolresor, blockundervisning, teman och projekt. Kreativiteten är stor och jag får bromsa antalet aktiviteter för att vi ska undvika utbränning. Det finns så mycket att göra för att bredda bildningen och det är ofta förenat med sådan glädje att man inte känner hur utpumpad man blir.” (Litorina folkhögskola)

Enligt Vårdinge By folkhögskola går det bra att förena en utbildnings- och en bildningsinriktning på skolan. (Vårdings By folkhögskola)

Starta nya folkhögskolor

”Det bör inte bli lättare, men det bör samtidigt inte göras omöjligt. Positivt är att mångfalden blir större. Negativt är, med bibehållen statsbidragsnivå, att det försvårar för redan befintliga skolor att genomföra kurser i samma utsträckning som nu.” (Furuboda folkhögskola)

Jag sitter med i RIO och brottas med denna problemställning. Enkelt svar: fler folkhögskolor mer pengar. Ibland undrar vi litet till vardags om det behövs fler eftersom många har rekryteringssvårigheter. Men flera borde behöva oss och tiderna går upp och ner. Jag tror inte att det

ska vara lättare att starta folkhögskolor. Det är nog bra att portgången är trång. Vår svåra ekonomiska kamp i början, exempelvis, fostrar. Jag har jämfört med några vänskolor i Danmark, en som haft mycket pengar på fickan vid start och en som haft som vi dvs ingenting. Den rika skolan är den fattigaste idag. Där finns så många självklara måsten som man inte kan hitta lösningar på utom genom nya pengaflöden. Det är negativt och kan föra med sig handlingsförlamning i svårare tider. (Litorina folkhögskola)

Det bör inte bli lättare att starta nya folkhögskolor. ”Och så länge trenden är, vilket den tycks vara, att folkhögskolorna mer och mer tar skepnad av de offentliga utbildningarna i stället för tvärtom: verkligen inte.” (Vårdinge By folkhögskola)

5.3 Fakta om folkhögskolorna

Furuboda folkhögskola (Skåne län), Internatfolkhögskola³²

Huvudman: Föreningen Furuboda, ideell förening på en kristen humanistisk grund

Prova-på-dagar (1-2 veckor)

Allmän kurs: (1-3 år) Framtidskurs med omvärldskunskap, Behörighetsgivande kurs, samhällsinriktning

Eстетisk kurs, textil/bildinriktning (1 år)

Bo i eget-kurs (1 år)

Friskvårdskurs – preparand (1 år)

Friskvårdskurs (1 år)

Assistentkurser: personlig assistent (2 år), personlig assistent (1 termin), personlig assistent (1 termin), påbyggnadskurs

Dagfolkhögskolan i Kristianstad

Allmän kurs (1-3 år)

Kurs för personer med afasi (1 år)

Konstskolan UNIKUM i Simrishamn (3 år) Grundläggande konstnärlig utbildning för dig med lätt utvecklingsstörning.

Profil: Skolan vänder sig främst till personer med rörelsehinder och till personer med förvärvade hjärnsador som behöver tillrättalagd miljö och studie-

³² Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

form för att kunna inhämta kunskaper, utveckla självkänsla och uppnå social gemenskap. Furuboda vill vara en språngbräda till vidareutveckling som aktiva samhällsmedborgare. Skolan vänder sig även till dem som vill arbeta med personer med funktionshinder. Speciella resurser som sjukgymnastik, träning hos logoped och arbetsterapeut, psykologsamtal kan ingå. Kurserna kan kombineras med distansstudier vid högskola. Internat för 50 deltagare med funktionshinder samt för cirka 15 deltagare i assistentkurserna.

Tabell 9: Översikt över kursverksamheten vid Furuboda folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Furuboda folkhögskola	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	380	489	693
Särskild utbildningsinsats	1 665	1 678	1 747
Korta kurser	559	886	638
Kulturprogram	14	—	—
Kurser med gymnasieprogram	2	—	—
Långa särskilda kurser	1 569	1 573	1 540
Totala antalet deltagarveckor	4 189	4 626	4 618

Litorina folkhögskola (Blekinge län), Externatfolkhögskola³³

Huvudman: Karlskrona kommun, Östersjöinstitutet, Föreningen Norden, Karlskrona hantverks- och företagarförening

Allmän kurs (1-3 år)

Intensivkurs i svenska (individuell längd)

Båtbyggarlinje (1-3 år)

Seniorkurs (halvfartsstudier)

Generationsmötet (veckokurs)

Profil: I undervisningen ingår kunskaper om Östersjöländernas kultur, samhällsskick och historia. Stor vikt läggs vid kontakter och samarbete mellan folken i länderna runt Östersjön. Skolan tar även emot studerande från andra länder. Skolan lär ut demokratins grundregler enligt svensk folkbildningstra-

³³ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

dition och ger deltagarna de kunskaper som behövs för att påverka samhällsutvecklingen. Korta kurser i språk, Östersjö- och EU-kunskap. De studerande deltar i det praktiska arbetet på skolan. Litorina är en externatfolkhögskola och har cirka 100 studerande, möjligheter till studentboende i skolans närhet.

Tabell 10: Översikt över kursverksamheten vid Litorina folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Litorina folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	1 126	726	1 107	824
Särskild utbildningsinsats	1 951	2 436	2 411	2 513
Studiecirklar	–	255	137	59
Korta kurser	339	411	47	474
Kurser/deltagare övriga uppdrag	628	486	288	405
Långa särskilda kurser	117	671	974	592
Totala antalet deltagarveckor	4 161	4 985	4 964	4 867

Folkhögskolan Vårdinge By (Stockholms län), Internatfolkhögskola³⁴

Huvudman: Antroposofiska sällskapet

Allmän kurs ”Du behövs” (1-3 år)

Allmän kurs – konstnärlig praktisk (1 år)

Allmän kurs – rörelse äventyr (1 år)

Friluftsläro-utbildning för Waldorfskolan (2 år)

Måleri och skulptur (1 år)

Trähantverk (2 år)

Konstskolan Elias Mickelsson (2 år)

Keramiklinje (1 år)

Teaterstudio (1-2 år)

De fyra elementen (1 år)

Profil: Den antroposofiska rörelsens folkhögskola vill, inom de enskilda kursernas specialområden, söka nya uppslag för att närma människor till sitt ur-

³⁴ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

sprung, till naturen och till varandra. Skolan ligger vackert i det inre av Sörmland och har cirka 60 internatplatser.

Tabell 11: Översikt över kursverksamheten vid Vårdinge By folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Vårdinge By folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	1 446	2 215	2 342	2 366
Särskild utbildningsinsats	1 841	1 944	2 302	2 237
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	–	500	625
Kulturprogram	10	38	10	12
Kurser med gymnasieprogram	328	286	303	259
Långa särskilda kurser	1 955	2 497	2 471	3 720
Totala antalet deltagarveckor	5 580	6 980	7 928	9 219

6 Nya folkhögskolor från och med 1 juli 1997

Intresset för att bedriva folkhögskoleverksamhet var fortfarande mycket stort i mitten på 90-talet och ett tjugotal ansökningar om statsbidrag till självständiga skolor hade inlämnats till Folkbildningsrådet. Rådet beslutade att ge statsbidrag till 9 nya självständiga folkhögskolor och att dessutom ge nuvarande Stockholms folkhögskolas verksamhetsenheter i Långbro, Skarpnäck och Sundbyberg möjlighet att delas upp i tre självständiga skolor med Folkuniversitetet som huvudman. Detta innebar att det från den 1 juli 1997 fanns 147 självständiga folkhögskolor i Sverige.¹

Tabell 12: Nio nya självständiga folkhögskolor med statsbidrag från och med 1 juli 1997.²

Folkhögskola	Ort	Huvudman
S:ta Maria folkhögskola	Malmö	Katolska kyrkan
Folkhögskolan i Hyllie Park	Malmö	Örebromissionen
Örenäs folkhögskola	Landskrona	LO

¹ Pressmeddelande från Folkbildningsrådet, 1996-11-04.

² Uppgifterna hämtade ur Pressmeddelande från Folkbildningsrådet 96-11-04.

Folkhögskola	Ort	Huvudman
Folkhögskolan i Valjeviken	Sölvesborg	Neurologiskt handikappades Riksförbund
Sommenbygdens folkhögskola	Tranås	Folkhögskoleförening med kommuner och organisationer
Mo Gårds folkhögskola	Finspång	Stiftelsen Pro Communicatio Nordica
Folkhögskolan i Angered	Göteborg	Folkhögskoleföreningen i Angered
Botkyrka folkhögskola	Botkyrka	Församlingar inom Svenska Missionsförbundet och Syrisk Ortodoxa kyrkan
Folkhögskolan i Västerås	Västerås	ABF Västerås och LO i Västmanland

Folkbildningsrådets ordförande Lars Engqvist framhöll att genom de nya folkhögskolornas tillkomst så förbättras skolornas möjligheter att svara för utökade insatser inom den särskilda vuxenutbildningssatsning som påbörjas 1996 och skolornas insatser för de så kallade prioriterade grupperna ökar. Dessutom skulle ett antal folkrörelser och organisationer få bättre möjligheter att bedriva folkbildningsverksamhet för de egna medlemmarna och de förtroendevalda. I Folkbildningsrådets information framhölls att vad gällde vissa av de nya skolorna så var de rent "administrativa avknoppningar" som i sig inte krävde några stora statsbidragstillskott. Under 1996 hade folkhögskolorna 37 000 deltagare på de långa kurserna och cirka 150 000 på de korta kurserna, vilket innebär att volymen ökat drygt 40 procent under den senaste femårsperioden.³

6.1 FiA Folkhögskolan i Angered (Västra Götalands län), Externatfolkhögskola⁴

Huvudman: Folkhögskoleföreningen i Angered

Grundkurs: 1-2 terminer – folkrörelser och engagemang, Angeredskunskap.

³ Uppgifterna hämtade ur Pressmeddelande från Folkbildningsrådet 96-11-04.

⁴ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Allmän kurs – Folkbildning i Angered (1-4 år)
Allmän kurs – Kultur i Angered (1-4 år i Gårdsten)
Allmän kurs – Folkbildning/IT (1-4 år i Hjällbo)
Internationell Solidaritet – Biståndskurs (1 termin i Lövgärdet)
Kurs för arabisktalande (1-2 terminer i Hjällbo)
Stödnätet (1 eller flera terminer, hel/deltid)
Nyktighet-Arbete-Utbildning (1 månad eller flera, heltid/deltid)

Profil: FiA är inriktad på lokalt folkrörelsearbete och framtidsstudier och bedriver studier på flera ställen i Angered. Vi försöker utträta något här, tillsammans och betonar insikten om att vi alla tillhör samma mänsklighet. Angered är ett dynamiskt samhälle, där hälften av invånarna har ett annat modersmål än svenska. Vår verksamhet ska präglas av att alla människor är olika, men lika mycket värda. FiA vill vara en motkraft mot passivitet, kommersialism, konkurrens och fördomar. Alla delar med sig av sina olika förkunskaper till varandra. Deltagarna gör sina egna studieplaner med stöd av handledarna. Studierna skall leda till ökat självförtroende och vilja att engagera sig i föreningsliv och samhälle.

Hur kom folkhögskolan till – drivkrafterna och svårigheterna?

Revolutionen i Angered⁵

Om man vill beskriva hur FiA ser ut och var hon finns så kan man inte leta efter en traditionell folkhögskolebyggnad belägen på en kulle invid en sjö – för att utnyttja en vanlig kliché. Nej, FiA hittar man inom ett vidsträckt bostadsområde, Angered i Göteborgs utkant där det bor cirka 40 000 människor. Där finns folkhögskolan insprängd i vanliga hyreshus och där bedrivs kursverksamhet i Hammarkullen, Hjällbo, Gårdsten, Eriksbo och Lövgärdet. Hela FiA-området är till ytan mycket stort och karakteriseras av gröna skogspartier och stora bostadsområden.

”Folkbildning i kvarteret, kurser just i de områden där deltagarna bor, det är FiA:s idé.”⁶ Så formuleras ”den nya kraften” i Angered i en jubileums-

⁵ ”Revolutionen i Angered” är namnet på den jubileumsskrift som Bo Elmgren författade till 10 års jubileet av FiA:s tillkomst den 10 sept. 2000.

⁶ Elmgren, Bo, Revolutionen i Angered, Folkhögskoleföreningen i Angered, aug. 2000, s. 9.

skrift utgiven till föreningens 10-års jubileum den 10 september 2000. ”Berättelsen om FiA:s tio första år kan också vara en handledning i hur man kan göra en oblodig revolution i en stadsdel eller en kommun. En helt laglig revolution med ett demokratiskt arbetssätt för att förändra den egna verkligheten.”⁷

När jag ber föreståndaren för FiA beskriva den drivkraft och målsättning som låg bakom skolans tillkomst svarar han: ”Jämlikhet, fria och starka folk- rörelser, lokala studiebehov.”⁸

1990 bildades således Folkhögskoleföreningen i Angered, FiA i Hammar- kullens Folkets Hus och redan då såg man den stora utmaningen i att ge Ange- red en egen folkhögskola byggd på tanken ”Folkbildning i kvarteret”. Hy- resgästföreningen, Angeredsavdelningen och Hyresgästernas Riksförbund gav stödbidrag till projektet. FiA hade från början kontakt med Viskadalens folk- högskola, eftersom man kände samhörighet med arbetarrörelsens ideologi. Viskadalens filial, AfiG (Arbetarrörelsens Folkhögskola i Göteborg) blev en självständig folkhögskola 1991 och föreslog FiA att man tillsammans skulle starta en allmän folkhögskolekurs i Hjällbo, vilket också kom till stånd, men på grund av motsättningar avbröts dock detta samarbete och FiA måste börja om med sina folkhögskoleplaner på ett nytt sätt. ”...AfiG hade inga ambition- er att driva en sådan folkhögskola i ’kvarteret’ som FiA syftade till...” ”Kur- sens lokala förankring i Angered gick snart förlorad. AfiG:s rekrytering skedde över hela Göteborg.” ”Här var det två olika filosofier som krockade...”⁹

FiA fick sedan 300 000 kronor i stöd av ABF till uppsökande verksamhet och ABF och Hyresgästavdelningen i Angered stödde ett projekt i form av en folkhögskolekurs riktat till arbetslösa i bostadsområdet.¹⁰ Nordiska Folkhög- skolan och så småningom Finska Folkhögskolan i Göteborg delade med sig av deltagarveckor till nya kurser.¹¹ 1996 begärde FiA:s styrelse av Folkbildnings- rådet att få egna statsbidrag och stadsdelsnämnderna i Lärjedalen och Gun- nared skrev positiva stödyttranden. Nordiska folkhögskolan och Finska Folk- högskolan var positiva till FiA:s ansökan, vilket också meddelades till Folk- bildningsrådet. Finska Folkhögskolan kunde avstå 700 deltagarveckor till FiA men betonade även vikten av den egna verksamheten bland sverigefinnarna. Efter en viss kommunal turbulens avgav en enig kommunstyrelse det sista

⁷ Elmgren, Bo, Revolutionen i Angered, Folkhögskoleföreningen i Angered, aug. 2000, s. 11.

⁸ Föreståndare Johnny Andersson.

⁹ Elmgren, Bo, Revolutionen i Angered, Folkhögskoleföreningen i Angered, aug. 2000, s. 29-35 och 56.

¹⁰ Ibid. s. 46.

¹¹ Ibid. s. 54.

ordet i form av ett besked till Folkbildningsrådet att FiA borde få ja på sin ansökan om statsbidrag. ”De kommunalt förtroendevalda hade insett vad FiA:s arbete betydde i en av arbetslöshet sargad del av staden som Angered.”¹² Från och med juli 1997 fick FiA egna statsbidrag till sin verksamhet.

På frågan vilka svårigheter som skolan upplevde inför starten och under de gångna åren svarar föreståndaren:

Etablissemang, vanetänkande, rädsla för överheten, kvasiakademiska och kvasidemokratiska krafter i Kunskapslyftets kölvatten, uppgivenhet, kommersialiseringen, småaktighet och bristande förmåga/vilja att lyfta blicken, tänka stort och våga.

Men vad är det då som karakteriserar FiA? På den frågan svarar föreståndaren: ”Superlokal folkhögskola. Decentraliserad och därmed bestående av lokala enheter i Angered. Ett försök att visa alternativ demokrati (till den förhärskande modellen).”

Huvudmän och målsättning

När Folkhögskoleföreningen i Angered fortsatte sin verksamhet 1997 som en självständig folkhögskola hade FiA 151 betalande medlemmar. Därav 91 enskilda medlemmar och 60 organisationer bestående av hyresgästföreningar, fackliga avdelningar och förbund, invandrarorganisationer, kooperativ, en mängd politiska organisationer och föreningar.¹³

Huvudmannakonstruktionen är densamma som när FiA konstituerades för elva år sedan och som när vi fick statsbidrag för första gången för fem år sedan. Balansen mellan organisationsmedlemmar och enskilda dito ligger kvar. Numera är organisationsmedlemmarna mer differentierade. Fler invandrarföreningar exempelvis och färre hyresgästföreningar, vilket speglar folkrörelseförändringen i Angered. Det varierar enormt vad gäller intresset, engagemang från medlemmarnas sida. Ett fåtal är väldigt medverkande.¹⁴

¹² Elmgren, Bo, Revolutionen i Angered, Folkhögskoleföreningen i Angered, aug. 2000, s. 62-64.

¹³ Folkhögskoleföreningen i Angered. Medlemmar 30 juni 1996.

¹⁴ Föreståndare Johnny Andersson.

De mål som FiA:s grundare formulerade 1990 och det uppdrag man gav sig själva var ”att bygga folkbildningsverksamhet för starkare individer, starkare folkrörelser och en stärkt demokrati”. Man var obotliga optimister vad gäller tron på mänskligt samarbete. Man menade att stadsdelsnämnderna inte skulle fatta ett enda viktigt beslut utan att frågan först blev diskuterad på folkhögskolan. Den lokala demokratin var oerhört väsentlig. Angeredsborna skulle engagera sig i sin stadsdel och FiA skulle kunna vara ett verktyg för detta. Dessa stora ambitioner kan ha inneburit att krafterna splittrats. ”Men det kan också hända att vi faktiskt har nått väldigt långt, men att vägen till de ambitionerna är längre än vad vi föreställde oss.”¹⁵

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

Som vi sett förut när det gäller huvudmännens aktivitet i sina skolor så finns en del övrigt att önska. Hos FiA finns ju även tanken att folkhögskolan skall kunna vara en förändrande kraft i föreningarna, en målsättning som är svår att uppfylla.

Det är sorgligt att inte Hyresgästföreningen engagerar sig mer i vår utveckling och lika sorgligt att FiA inte förmått bli den progressiva motor i hyresgästföreningarna som tänkt var. Vi har fortfarande det mesta kvar att göra när det gäller våra mål Progressivare folkrörelser och Aktivare stadsdel. Vårt mål Studera där du bor har däremot blivit allt bättre uppfyllt. De allra flesta som studerat på FiA har bott eller bor numera i Angered.¹⁶

Förändringar vid skolan de senaste åren?

Personalen arbetar i arbetslag. Föreståndare har inrättats. Styrelsen krävde större tydlighet bland annat i arbetsgivarrollen. Vi har successivt växt ut till att finnas i flera delområden.¹⁷

¹⁵ Verksamhetsberättelse 2000/2001, s. 2-4.

¹⁶ Föreståndare Johnny Andersson.

¹⁷ Ibid.

Tabell 13: Översikt över kursverksamheten vid Angereds folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagartimmar.

FiA Folkhögskolan i Angered	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	496	888	1 666	2 639
Särskild utbildningsinsats	392	1 604	1 720	2 637
Kunskapslyftet orienteringskurs	–	60	–	–
Studiecirklar	–	–	98	140
Korta kurser	–	59	67	–
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	109	793	984	–
Kulturprogram	–	6	16	6
Kurser/deltagare övriga uppdrag	–	–	–	15
Långa särskilda kurser	245	168	48	–
Totala antalet deltagarveckor	1 242	3 578	4 599	5 437

Nya folkhögskolor i jämförelse med de ”gamla” folkhögskolorna

FiA är nygammaldags. Vi arbetar med att stärka folkrörelser, gamla och i var-dande, då vi tror att dessa är nycklar till folkmakt i ett samhälle. Vi försöker vara lokalsamhällets mötesplats och stöttepelare. Vi ställer upp på den som har kort utbildning. Men vi arbetar också experimentellt med oss själva i or-ganisationen. Lika lön, lika ansvar, ingen inköpschef, inget centralistiskt, ing-en stark ledare som pekar med hela handen. Så som vi vill att samhället ska se ut, så ska också FiA se ut. Vi stimulerar kursdeltagarinflytandet mitt i denna svåra tid.¹⁸

Personal

All personal har sammansatta tjänster och är både pedagoger och administra-törer, fast andelarna kan växla (även över tiden). Vi kallas alla folkbildnings-arbetare. Vi har 20 anställda, nästan alla heltid. Tre har gått F-linjen. Ytterliga-re tre börjar i höst. För övrigt varierar den pedagogiska utbildningen, men alla har ett annat yrke än läraryrket i botten. Förut hade vi cirka 50 procent

¹⁸ Föreståndare Johnny Andersson.

anställda från andra länder än Sverige. Numera är de endast 1/3 av de anställda men ambitionen är att nå upp till 50 procent igen.¹⁹

Eldsjälar inom personalen?

Eldsjälar är inte viktiga. Dom är nödvändiga! De flesta anställda brinner.²⁰

Internat- eller externatfolkhögskola – FiA – där folket bor²¹

Formellt är vi ju en externatfolkhögskola. Det var ju själva idén. Att inte behöva säga upp sitt sociala sammanhang för att studera. Men – det är inte längre mellan Angeredsbarnas hem och FiA:kurslokaler och personal än det är mellan rummet och lektionssalen på Brunnsvik eller Runö (nästan).²²

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Spännande till ytterlighet, av somliga – farlig lillebror som vi ska stampa ihjäl, av andra. Viktig, nästan nödvändig, tack vare läget, uppgifterna och vårt engagemang, enligt ganska många kloka tidsenliga bedömare. FiA är (som alla folkhögskolor) det bästa som hänt en del kursdeltagare, enligt deras egna utsagor.²³

Satsning på ”svaga” grupper

Om man menar kortutbildade, invandrare eller ekonomiskt, socialt svaga: Ja, alla. Vi rekryterar i Angered. Där bor låginkomsttagare, utlänningar etc.

¹⁹ Föreståndare Johnny Andersson.

²⁰ Ibid.

²¹ Rubriken är hämtad ur Verksamhetsberättelse 2000/2001, s. 6.

²² Föreståndare Johnny Andersson.

²³ Ibid.

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

Ja. Allt vi gör går ut på att klara sig bättre i samhället. Våra kärnämnen integreras i temastudierna till exempel.²⁴

Går det att förena utbildning och bildning?

Ja, vi försöker. Vi kan konkurrera genom att den som samarbetar bäst vinner över den som inte samarbetar.²⁵

Starta nya folkhögskolor

Jag tror på små folkhögskolor – men dom ska vara många! Liksom de politiska partierna finns i varje kommun, kan idéburna rörelser driva många lokala folkhögskolor vid sidan om varandra, ibland i samverkan, ibland i debatt, aldrig i konkurrens. Det bör vara snabbare ryck mellan verksamhet och bidrag och en modell enligt ovan kan utgöra en bättre grund för ett system som ligger närmare det danska.²⁶

6.2 Hyllie Park folkhögskola (Malmö, Skåne län), Externatfolkhögskola²⁷

Huvudman: Nybygget – kristen samverkan.²⁸

Allmän kurs: (1-3 år)

Allmän kurs – Basprofil

Allmän kurs – Öresundsprofil

Allmän kurs – Människa 3000

Allmän kurs – Att söka helhet

Kulturhandledare (1 år)

Drama- och danskurs, bibelinriktning (1 år)

Skandinavisk Akademi för Ledarskap och Teologi (2 år)

²⁴ Föreståndare Johnny Andersson.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

²⁸ Nybygget – kristen samverkan har bytt namn till Evangeliska frikyrkan (010902).

Profil: Vi arbetar utifrån en helhetssyn på människan baserad på kristen livs-syn där alla, oavsett uppfattning, är lika välkomna. Skolan vill ge dig en utbildning som höjer livskvalitén genom teoretiska studier, skapande verksamhet, mångkulturella möten och gemensamt sökande kring frågorna om livet, människan och samhället. Dina behov och din utveckling står i centrum. Skolan ligger i ett parkliknande område i utkanten av Malmö storstadsområde. På området finns också kortkursverksamhet, förskola, äldreboende och kyrka. Platser för elevboende finns i angränsande bostadsområde.

Hur kom folkhögskolan till – vilka var drivkrafterna och svårigheterna?

Bussen stannar vid hållplatsen Pilängen en liten bit från skolan, som ligger i utkanten av Malmö storstadsområde, i en parkliknande miljö mitt emellan förskola, äldreboende och kyrka. I en liten damm lyfter och landar gäss och strax intill skymtar den nya Öresundsbron som, enligt skolans broschyr, gör samarbetet med Danmark till något självklart. Skolan finns på markplanet i låga paviljongliknande byggnader. I närheten, i anslutning till bostadsområdet Kroksbäck, finns skolans studie- och kulturcenter "Världens Hus" där olika kulturaktiviteter, utbildningar och cirkelverksamhet varvas. Jag noterar med stort intresse kurserna för invandrare, som syftar till att anknyta invandrare till arbete inom skola, vård och omsorg och orienteringskurserna avsedda för invandrare som vill förbättra sin svenska. Skolans rektor Roland Spjut²⁹ får själv berätta om skolans uppkomst:

Skolans start går tillbaka till hösten 1987 då ett antal församlingar i Malmö-regionen i samverkan med samfundet (dåvarande Örebro-missionen) önskade starta en ettårig bibelskola i Malmö. Jag flyttade ned för att starta denna. Kursen bedrevs som en utlokaliserad kurs från Liljeholmens folkhögskola. Starten kopplas därmed till församlingars önskan om att förändras, träna människor och hitta mer relevanta former för arbete i en storstad. Sedan växte arbetet stegvis – en viktig etapp var när de första s-anlagen kom kring 1992/93. Då startade vi en kurs för arbetslösa med inriktning på vård- och omsorgsyrken. Det var na-

²⁹ Hyllie Parks skolledning består av Roland Spjuth, Eva Johansson och Per-Inge Andersson.

turligt eftersom kompetens kring detta och skapande verksamhet fanns hos de timlärare som redan var kopplade till bibelkursen. Detta har fortsatt att vara en röd tråd i skolans arbete.³⁰

Svårigheter vid starten

När den utlokaliserade kursen startade hade skolan mycket små resurser och ideella insatser var nödvändiga och är fortfarande på en del kurser. I början var det inte heller lätt att rekrytera till bibellinjen. ”Ekonomin har hela tiden varit ett hinder i relation till den vilja att starta nytt och utveckla som funnits i skolan. Sedan starten som egen skola 1997 har vi genomgått en mycket stark expansion. Det var inte enkelt att hitta strukturer för denna högre nivå i personalarbete, ekonomi mm. En del problem var att vi hade en organisation för en liten skola som inte längre var en liten skola.”³¹

Huvudmän

Det är således Nybygget (före detta Örebromissionen) som är huvudman för Hyllie Park. Örebromissionen har bedrivit folkhögskoleverksamhet sedan 1952 med utgångspunkt från Liljeholmens folkhögskola i Rimforsa. På grund av de stora utbildningsbehov som fanns i Malmöregionen ansåg man från Örebromissionens sida att det förelåg ”behov av ytterligare en folkhögskola, som kunde ge förstärkta resurser till huvudmannens expanderande arbete”.³² Liljeholmens folkhögskola var mycket positiv till tanken på att en ny självständig folkhögskola skulle etableras och sedan några kurser omformats och fokuseringen mot allmän kurs skärpts så beviljades skolan statsbidrag av folkbildningsrådet från och med 1 juli 1997.³³ I princip är det samma huvudmän även om det tydligare formaliserades som en ideell förening vid starten. Sedan dess har det inte varit några förändringar. Ett mycket nära och aktivt samarbete med huvudmannen.³⁴

³⁰ Rektor Roland Spjuth.

³¹ Ibid.

³² Anhållan om statsbidrag, Örebromissionens styrelse, 1996-02-22.

³³ Yttrande från Liljeholmens folkhögskola 960612, 960905.

³⁴ Rektor Roland Spjuth.

Måldokument och utveckling

Skolan förklarar att man ”har sina rötter i svensk folkbildning och frikyrkörörelse. Vi arbetar utifrån en helhetssyn på människan baserad på kristen tro där alla människor oavsett livshållning är lika välkomna. Hyllie Park Folkhögskola vill bidra till en positiv utveckling av vårt närsamhälle och av kristet folkrörelsearbete i regionen”.³⁵ Detta är några centrala delar ur måldokumentet där även betydelsen av interkulturella och internationella möten betonas, liksom att skolan vill vara ett centrum för kultur och skapande samt tro och själavård. Rektor ser en stark kontinuitet i arbetet ”även om vi genomgått en expansion som ingen av oss kunde drömma om. Invandrarkurserna har blivit en betydligt större del än vi kunde tro. En stor del av dessa ligger i en lokal i ett angränsande bostadsområde – detta är en gammal vision att komma ut med folkbildningsarbete i närområdena (”Världens Hus” – VH)”.³⁶

Rektor beskriver skolan som en regional rörelseskola för huvudmannens arbete i Skåne i kombination med allmänna kurser för Malmöbor och invandrarkurser i ett förortsområde. Detta kommer bland annat till uttryck i två invandrarkurser som är mer yrkesförberedande (som jag nämnde inledningsvis). Expansionen blev möjlig genom ett nära samarbete med Hyllie stadsdelsförvaltning som skolan gjort flera projekt tillsammans med under många år. Dessutom har en ledarkurs ”Skandinavisk Akademi för Ledarskap och Teologi” (SALT) knutits samman i ett nätverk med en motsvarande kurs i Köpenhamn. Nästa etapp som skolan arbetar med nu är att utveckla en collegeinje på allmän kurs, som tar vara på Öresundsområdet.

Ny folkhögskola? Jämfört med gamla väletablerade skolor

Rektor säger beträffande jämförelsen med skolor med internat att ”avsaknaden av traditionellt internat har här också positiva effekter. Vi är en skola som inte lever isolerat med murar mot omgivningen. Utmaningen är däremot att det är svårare att skapa den sammanhållning och trygga helhetsmiljö som internatet ger”. Rektor menar också att förändrings- och utvecklingstakten är högre vad gäller de nya skolorna liksom att man har ett större krav på flexibilitet i kursbud och kursinnehåll. ”Detta är å ena sidan en utmaning för att behålla folkhögskolan som en trygg och ’lugn’ studiemiljö och det ökar

³⁵ Kartago 2000, måldokument, Hyllie Park Folkhögskola, 9 maj 2001.

³⁶ Rektor Roland Spjuth.

arbetsstressen och otryggheten för personalen men å andra sidan gör det miljö mer spännande och levande. Jag skulle inte byta.”³⁷

Jag skulle också hävda att de nya folkhögskolorna ur vissa aspekter är mer ”äkta” folkbildning eftersom vi ofta står närmare den aktuella samhälls- och föreningssituationen. Det finns en tendens i vissa äldre folkhögskolor att upprätthålla en ”självgodhet” och förträfflighet kring sitt folkbildningsideal, men som tiden sprungit ifrån. Folkbildningens kännetecken borde vara att leva längst fram i relation till utvecklingen (inte för att anpassas utan för att utrusta människor att kritiskt och kreativt möta det nya kunskapssamhället). Här tror jag de nya skolorna har en mycket viktig funktion i att hindra folkhögskolorna att tillhöra och kämpa för gårdagens samhälle!³⁸

Målgruppsprioriteringar och pedagogiskt och metodiskt arbetssätt

I verksamhetsplanen beskrivs att Hyllie Park vill ”fortsätta att utveckla specialpedagogisk kompetens för att möta deltagare med särskilda behov inom psykiska arbetshandikapp och språkliga och andra inlärningsproblem”. I den senare gruppen, personer med språkliga och andra inlärningsproblem, riktar sig skolan även till invandrare som inte på traditionellt sätt lyckats uppnå SFI-nivån eller inte klarar att nå grundläggande högskolebehörighet utan särskilt stöd och träning.³⁹ Skolan använder sig av en ”utbildningstrappa” ”för att bestämma individernas särskilda behov för att på så sätt stegvis slussas in i och genom utbildningen”. Personer med psykiska funktionshinder samlas i en egen klass, en introducerande baskurs under 1-2 terminer. Därefter kan deltagaren fortsätta i någon av skolans allmänna kurser och får då möjlighet till extra studiehjälp.

”För invandrare med språkstudier skapar HPF introducerande kurser som också vid behov kan utgå från ett modersmålsbaserat arbetssätt där man med utgångspunkt från individens kulturella bakgrund och språknivå kan forma mindre och homogena grupper.”⁴⁰ Hyllie Park Folkhögskola är en del av ett

³⁷ Rektor Roland Spjuth.

³⁸ Ibid.

³⁹ Policydokument gällande Hyllie Park Folkhögskolas arbete med personer med funktionshinder, 20.11 2001.

⁴⁰ Ibid.

samarbete inom ett utbildningsprojekt som bygger på modersmålsbaserad svenskundervisning och alfabetisering av afghanska kvinnor i Hyllie stadsdel. Numera finns även en albansk och en arabisk grupp med i projektet. De två svensklärarna från folkhögskolan sköter svenskundervisningen medan de invandrade lärarna översätter undervisningen till elevernas modersmål.

Modersmålslärarna berättar entusiastiskt om de framgångar man tycker att deras inlärningsmodell har fått. ”Det är betydelsefullt att utgå från elevens behov och situation”, säger Hamida Nabi, en av modersmålslärarna. ”Vi vill inte sätta kraven för höga som den ofta är i vanlig sfi-undervisning. I vår undervisning förändras målet hela tiden och handlar om nuet – det som eleven kan nu”, säger Hamida. Modellen är inte ny utan den används i Afrika för att lära ut engelska och franska till nybörjare. ”Många av de här eleverna har aldrig lärt sig att läsa, skriva, bokstavera och räkna. Många har aldrig varit i skolan i sina länder”, påpekar Elisabeth Mörnerud, lärare vid folkhögskolan.⁴¹

Tabell 14: Översikt över kursverksamheten vid Hyllie Park folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagartimmar.

Hyllie Park folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	–	882	574	379
Särskild utbildningsinsats	800	1 775	1 650	1 561
Kunskapslyftet orienteringskurs	75	384	389	1 468
Kurser/deltagare övriga uppdrag	–	–	59	16
Kurser/deltagare kn och siv	–	272	1 244	420
Långa särskilda kurser	757	1 002	2 801	3 377
Totala antalet deltagarveckor	1 632	4 315	6 717	7 221

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

Jag ser en stark kontinuitet i arbetet. Även om vi genomgått en expansion som ingen av oss kunde drömma om. Invandrarkurserna har blivit en betydligt större del än vi kunde tro. En stor del av dessa ligger i en lokal i ett angränsande bostadsområde – detta är en gammal vision att komma ut med folkbildningsarbete i närområdena (”Världens Hus”).

⁴¹ Samtal med lärarna på Hyllie Park Folkhögskola och ur Africa Forum årg. 5 nr 3-4, 2002. ”Storstadssatsning”.

Denna expansion blev möjlig mycket på grund av ett nära samarbete med Hyllie stadsdelsförvaltning som vi under flera år gjort flera projekt med (självklart på grund av de stora sociala och utbildningsbehov som finns i skolans närhet). En ledarkurs (SALT) har knutits samman i ett nätverk med en motsvarande kurs i Köpenhamn. Vår placering i Öresund är en stor möjlighet. Nästa etapp vi arbetar med nu är att utveckla en collegelinje på Allmän kurs som kan ta vara på Öresundsområdet.⁴²

Personal

21 lärare – det är bara 3 som har gått F-linjen. En orsak till detta är att skolan startades lokalt och bars upp av en grupp entusiaster med en annan bakgrund (vi är 8-9 personer som varit med som timlärare från starten på 80-talet) samt i nyanställningar sista året prioriterat Sv2-kompetens för invandrarkurserna. Flera av de lärare som inte läst F-linjen har kompletterat med vuxenpedagogik här i regionen. 5 personer är anställda i serviceavdelningen (3,5 tjänst) + skolledning (1,2 tjänst).⁴³

Eldsjälar inom personalen?

”Självklart finns det eldsjälar i en nystartad skola! De flesta kurserna drivs av personer som vill och lägger ner energi i att utveckla verksamhet för att de har ett hjärta i arbetet.”⁴⁴

Hyllie Park som fristad

Folkhögskolläraren Mongi Ben Amara, som skrev sitt examensarbete på Folkhögskolläraryrket om den multikulturella folkhögskolan Hyllie Park, berättar bland annat om toleransen som lärarnas främsta devis och hur man försöker ta till vara det sociala och kulturella bagage som man som invandrade bär med sig. I några intervjuer med deltagare vid skolan beskriver dessa hur de behandlas likvärdigt med svenska deltagare av sina lärare och inte som

⁴² Rektor Roland Spjuth.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

främlingar eller invandrare. Ben Amara avslutar sitt arbete med följande bedömning av skola och kolleger:

Mina erfarenheter om folkhögskolor är av naturliga skäl mycket begränsade. Men utgår jag ifrån vad jag har upplevt på Hyllie Park, kan jag redan nu gratulera mig själv till att ha valt rätt yrke och rätt skolform. Under min långa vistelse i Sverige har jag aldrig någonsin i något sammanhang blivit bemött på ett sådant vänligt sätt av så många människor: jag blev hembjuden till kollegor och väl omhändertagen av – svenskar som annars har rykte om sig att vara reserverade och tillbakadragna. Min kunskap och kännedom om kristendomen är av naturliga skäl ytterst begränsade, men om att vara kristen innebär att man blir som Eva, Christina, Eric och Arne och alla de andra på Hyllie Park, då är jag redan nu och utan tvekan en övertygad kristen – med eller utan beaktelser.⁴⁵

Internat- eller externatfolkhögskola

Vi hade under flera år ett internat på området som vi fick stänga kring 1997/98 på grund av det ökade behovet av klassrum. Vi har haft ett par kurser som mycket medvetet varit internatkurser, men lägger nu ned den sista av dessa till sommaren. Vi har sedan 1998 hyrt ett antal rum av det kommunala bostadskontoret i anslutning till studiecentret i Kroksbäck. Detta är dock inte ett traditionellt internat utan mer än studentbostadsservice. Det har inte funnits mycket chans att skapa något annat.⁴⁶

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Samverkan med Hyllie stadsdel och kunskapslyftet har givit oss mycket positiv uppmärksamhet. Vårt pedagogiska arbete utifrån modersmålsgrupper har blivit en mycket uppmärksammad modell (med besök även från skolverket kring utvecklingen av SFI). Under de två senaste veckorna har vi fått tre förfrågningar från stadsdelar i Malmö om att starta nya kurser. Vi har en viss oro att skolan i alltför hög grad blir uppfattad

⁴⁵ Ben Amara Mongi, När korset och halvmånen möts i kunskapens värld – ett studium om den multikulturella folkhögskolan, F-programmet, vårterminen 2000, s. 24-33.

⁴⁶ Rektor Roland Spjuth.

som ”invandrarskola” – för att skapa integration är det viktigt att vi har blandade deltagargrupper.⁴⁷

Satsning på ”svaga” grupper

Vi har ett antal ”svagare” målgrupper:

- Personer med psykiska arbetshandikapp som vi gör en orienteringskurs (baskurs i data) för. Lång tradition med rekrytering via AMI och försäkringskassorna.
- Invandrare som inte kommer in i det svenska samhället. Orienteringskurserna i Kroksbäck når de som står längst från svenska samhället. Här rekryterar vi i nära samverkan med stadsdelens olika aktörer.
- Till ht 2002 måste vi komma igång med en specialgrupp för dyslexi på grund av behovet som finns. Vi har en speciell utmaning här med invandrare som inte lärt sig skriva eller läsa varken på svenska eller modersmålet på grund av dyslexi (av olika orsaker).⁴⁸

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

”Självklart är medborgerlig bildning en del av vår skola. Allmänna kurser arbetar ständigt med hur man ska vara något bredare än kompetensläsning; invandrarkurser ger en oerhört viktig och grundläggande medborgarbildning till människor som inte blivit medborgare i vårt samhälle, i andra kurser tränar vi folkrörelseledarskap mm. Vi har också en stark koppling till en folkrörelse som tydligt präglar skolan.”⁴⁹

Går det att förena utbildning och bildning?

Allt är sannerligen inte enkelt. Många deltagare i allmän kurs är snävt inriktade på att nå sina utbildningsmål (inte minst invandrare), men litenhet och närhet i skolformen är i sig ett stort stöd för att bredda studietidens innehåll. Tycker inte heller att vi haft konflikter på denna punkt i personalen. All per-

⁴⁷ Rektor Roland Spjuth.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

sonal har en förankring i folkrörelsearbete – en mycket viktig faktor för att skapa skolans miljö.⁵⁰

Starta nya folkhögskolor

”Det är naturligtvis mycket svårt att släppa in nya skolor när bidragen minskar. Annars tycker jag i princip att det är bra för folkbildningens förnyelse.”⁵¹

6.3 Mo Gård folkhögskola (Östergötlands län), Internatfolkhögskola⁵²

Huvudman: Mo Gård folkhögskoleförening

Allmän kurs (1-3 år).

Teckenspråkslinje (2 år)

Personlig assistent (1 år)

Övriga kurser: Korta temakurser för döva/utvecklingsstörda samt aktiveringskurser för dövblinda.

Profil: Skolan erbjuder döva gravt hörselskadade och dövblinda ungdomar och vuxna i behov av extra stöd och stimulans, individuellt anpassad utbildning i skola och boende. Skolan har internat med plats för 24 hörselskadade och dövblinda.

En utbildnings- och vårdverksamhet med rötter i 1940-talet

På landsbygden utanför Finspång vid sjön Glans strand ligger Mo Gård folkhögskola och Resurscenter Mo Gård i en idyllisk ”bruksmiljö”. Allt överensstämmer med bilden av den traditionella folkhögskolan på landet. Det stora herrgårdsliknande ”Vita huset” omges av ett stort antal mindre byggnader och överallt grönska och stora lövträd. På avstånd skymtar Glans blåa böljor. Mitt i idyllen ligger en handelsträdgård, där några av skolans kursdeltagare kan praktisera. Det är nämligen en del i skolans verksamhet – att deltagarna

⁵⁰ Rektor Roland Spjuth.

⁵¹ Ibid.

⁵² Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

får praktik i form av arbetsplatsbesök och arbetsplatsträning mm.

Det är Resurscenter Mo Gård, aktiebolag 1992, som utgör grunden för den etablerade utbildnings- och habiliteringsverksamheten för döva och dövblinda personer, med ytterligare funktionshinder. Redan 1947 öppnades det statliga skol- och arbetshemmet för döva på Mo Gård – en skola och vårdanstalt för ”dövstumma med komplicerat lyte”.

1993 startade en folkhögskoleverksamhet, Mo Gård folkhögskola, som en filialskola till Västanviks folkhögskola. Denna skola var avsedd att vara ett pedagogiskt komplement till resurscenter Mo Gård.⁵³ När sedan Mo Gård ansökte om att upprätta en självständig folkhögskola 1996 ansåg inte Västanviks folkhögskola att man hade någon möjlighet att inom sin verksamhet inrymma en omfattande filialverksamhet och skolan var positiv till Mo Gårds självständighetsansökan. Östergötlands läns landsting och Nämnden för Vårdtjänst utlovade normala bidrag till den nya verksamheten. Även den blivande huvudmannen Pro Communicatio Nordica garanterade skolan verksamhetsbidrag. Intresseorganisationerna SDR (Sveriges Dövas Riksförbund) och FSDB (Föreningen Sveriges Dövblinda) var liksom Finspångs kommun positiva till etableringen.⁵⁴ Enligt rektor så var skolstarten lyckad – att efter en viss inkörningstid som filialskola få ett egenansvar, där drivkraften var att bli ett pedagogiskt komplement till resurscentret. Med några år på nacken tycker rektor att folkhögskolan ”blivit ungefär som var tänkt”.

Huvudmän, målgrupp och målsättning

1997 blev Mo Gård folkhögskola en självständig folkhögskola, organiserad som en ideell förening. Mo Gård Folkhögskoleförening som är ägare till skolan består för närvarande av följande medlemmar: Resurscenter Mo Gård, Sveriges Dövas Riksförbund, Föreningen Sveriges Dövblinda, Landstinget i Östergötland, Finspångs kommun och Pro Communicatio Nordica.⁵⁵ Nu finns långt gångna planer på att flytta folkhögskoleverksamheten in i Finspång och att förändra organisations- och medlemsstrukturen. I likhet med många andra folkhögskolor upplever man inte sin styrelse som särskilt aktiv och drivande. Därför känns det viktigt att skapa en interaktiv styrelse med represen-

⁵³ Årsredovisning 2000, Resurscenter Mo Gård AB och Policydokument, Mo Gård folkhögskola.

⁵⁴ Ansökningshandlingar och yttranden över Ansökan om statsbidrag till en ny självständig folkhögskola, 1996.

⁵⁵ Årsredovisning 2000, Resurscenter Mo Gård AB.

tanter för engagerade medlemmar. Rektor talar om betydelsen av någon representant för folkbildningen, handikapporganisationerna och samhället i övrigt. En handplockad styrelse med engagemang och kraft. Trångboddhet och en i viss mån provisorisk tillvaro påskyndar också en utflyttning från nuvarande plats. Deltagarnas sociala träning kommer att förbättras vid en lokaliserings till Finspång.⁵⁶

Den målgrupp skolan riktar sig till är döva/gravt hörselskadade ungdomar och vuxna med ytterligare funktionshinder, vuxna dövblinda och anhöriga till nämnda grupp eller andra som arbetar med eller kommer i kontakt med målgruppen. Skolan vill erbjuda individuellt anpassad utbildning i skola och boende för ovannämnda grupp. Utbildningen ska ge deltagarna kompetens som ökar möjligheterna att förbättra livssituationen, ökar motivationen för fortsatt lärande och deltagande i olika samhällsaktiviteter.⁵⁷ I likhet med Västanviks folkhögskola har Mo Gårds folkhögskola en helt ”tecknande miljö”. All personal på skolan måste kunna teckenspråket. Enligt rektor har skolan aldrig behövt annonsera efter några deltagare eftersom kurserna lätt fyllts på grund av bra kontakter med olika organisationer och med samhället.

Personal

Cirka 240 personer arbetar i Resurscenter Mo Gård och ett fyrtiotal är verksamma inom folkhögskolan. Därav lärarpersonal (12), boendepersonal (13), dövblindassistenter (4), administrativ- och servicepersonal (7). Två lärare har avlagt folkhögskollärarexamen i Linköping.

Eldsjälar inom personalen?

Rektor menar att den idé och ideologi som finns bakom all verksamhet och allt tänkande på Mo Gård har en lång bakgrundshistoria. Från början fanns det svårigheter innan man ”nöttes ihop” men numera är det ett mycket sammanvänt arbetsgång som drar åt samma håll. Det gemensamma teckenspråket är i detta sammanhang en viktig del.

⁵⁶ Samtal med skolans rektor Tommy Rosenberg 6.5 2002.

⁵⁷ Policydokument, Mo Gård folkhögskola, 01-10-29.

Verksamheten

Kärnan i verksamheten är tre långa allmänna kurser (40 veckor):

- Allmän kurs för döva/utvecklingsstörda (18 deltagare).
- Allmän kurs för döva med psykosocial problematik (13).
- Allmän kurs för dövblinda (6).

Dessutom finns teckenspråkslinje åk 1 (10) och åk 2 (12). Skolan har även en personlig assistentutbildning (17) och ett skolhem, Mo Gård Skolhem med 5 deltagare. Verksamheten vid skolhemmet riktar sig till döva/hörselskadade ungdomar med psykosociala problem i behov av professionell hjälp och stöd i sin utveckling och mognad.⁵⁸

Enligt rektor fungerar det även i praktiken så att en del ungdomar fortsätter sina studier på skolans allmänna kurser. Sammanlagt studerar ett åttiotial deltagare vid skolan. Därutöver anordnar skolan korta kurser och uppdragsutbildningar.⁵⁹

Folkhögskolan rekryterar deltagare från hela landet. Numera uppfattas folkhögskolan mycket positivt i bygden. Mo Gård är så inkört att de flesta i trakten har kännedom om skolan och många har jobbat där eller gått på kurs. När missionshuset inköptes för att som folk trodde ”döva värstingar skulle husera där” var inställningen en annan. Men så småningom när folk såg att skolhemmets boende inte gick med kniv och var ganska normala så försvann stämpeln. Oron över det nya främmande hade stillats.⁶⁰

Nya folkhögskolor i jämförelse med de ”gamla” folkhögskolorna

Rektor menar att de ”gamla” folkhögskolorna förde en för isolerad tillvaro medan en del nya skolor lever på gränsen till vad man skall få kalla folkhögskola. Man behöver slipas mot varandra och ta till vara det bästa från ”den gamla modellen”.

⁵⁸ Mo Gård folkhögskola, ht 2001.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Samtal med skolans rektor Tommy Rosenberg 6,5 2002.

Tabell 15: Översikt över kursverksamheten vid Mo Gård folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Mo Gård folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	36	552	1 368	1 394
Särskild utbildningsinsats	540	1 146	908	948
Korta kurser	84	172	143	173
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	–	324	778
Kunskapslyftet komvuxkurs	–	342	418	–
Kurser/deltagare kn och siv	–	–	–	40
Långa särskilda kurser	180	220	–	–
Totala antalet deltagarveckor	840	2 432	3 161	3 333

Arbetsätt, organisation och framtidsperspektiv

De blivande deltagarna får möjlighet till inskolningsveckor på skolan och i början av studierna sker en kartläggning av deras individuella förutsättningar och behov. Skolan anordnar ett inskolningsläger under de första veckorna där alla deltagare och all personal deltar. Jag förstår, i mitt samtal med rektor, att det är mycket viktigt att det upprättas individuella planer och utvecklingsplaner för samtliga deltagare med bakgrund, delmål och huvudmål angivna. Verksamheten är organiserad i fyra arbetslag som ansvarar för inköp av läromedel, fortbildning, schemaläggning, studiebesök, studieresor mm. Det finns ett särskilt teckenspråksarbetslag.⁶¹ Skolan anordnar temadagar, teaterföreställningar, friluftsdagar, studiebesök mm. vilket bland annat motverkar segregation och statustänkande kurserna emellan. Deltagarna vid teckenspråkslinjen praktiserar till exempel i de andra kurserna. Dessutom finns även syftet att motverka det alltmer individuella tänkandet och handlandet i samhället, enligt rektor.

Verksamheten är tematiskt inriktad och några studieomdömen utfärdas inte eftersom deltagarna inte har något intresse av detta. Det primära är att utvecklas som människa och få en förankring i samhället. Både bildnings- och utbildningsperspektivet går att kombinera, enligt rektor. När Mo Gård folkhögskola startade så fanns det en grundläggande idé som var viktig att förankra hos alla berörda. Helheten måste sättas i förgrunden och utvecklas.

⁶¹ Policydokument, Mo Gård folkhögskola, 01-10-29.

När det gäller att starta nya folkhögskolor måste det ske med stor försiktighet eftersom ”det ej går att ta mer ur den gemensamma kassan längre. Det måste satsas nya pengar om nya skolor ska uppstå”.⁶²

Mo Gård folkhögskola har en nordisk prägel mycket tack vare Pro Communicatio Nordica, som var en av skolans stiftare. Detta innebär ett nordiskt utbyte vad gäller både långa och korta kurser.⁶³ Skolan räknar med att år 2005 ha en verksamhet på cirka 3 000 statsbidragsberättigade deltagarveckor. En ökning på omkring 10 procent med nuvarande verksamhet.⁶⁴

6.4 S:ta Maria folkhögskola (Skåne län), Dagfolkhögskola⁶⁵

Huvudman: Stiftelsen Sveriges Katolska folkhögskola

Allmän kurs: (1-3 år). Studier på olika nivåer, i första hand gymnasienivå, men även grundskolenivå i vissa ämnen. Tonvikten är lagd på svenska och övriga kärnämnen (eng, ma, sh, nk, re) men utrymme ges också åt tillvalsämnen som till exempel kristen tro, psykologi, drama, historia, kvinnor och hälsa, målning eller idrott. Kan ge behörighet till högskolestudier.

Profil: Skolan är en mötesplats för människor från hela världen, en mångkulturell miljö som är öppen och demokratisk och kännetecknas av en katolsk människosyn. Som studerande på skolan får du lära dig mer om dina egna och omvärldens villkor och du får öva dig i kreativt och kritiskt tänkande. Vi värnar om det lilla formatet, med små grupper och hög lärartäthet kan vi lägga stor vikt vid personliga behov. Vi är en dagfolkhögskola där alla gemensamt ansvarar för att skolan fungerar.

⁶² Samtal med skolans rektor Tommy Rosenberg 6,5 2002.

⁶³ Mo Gård Folkhögskoleförening, årsredovisning för räkenskapsåret 2001.

⁶⁴ Mo Gård folkhögskola – En utvecklingsplan med stöd av EU-mål 3.

⁶⁵ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst.

Tabell 16: Översikt över kursverksamheten vid S:ta Maria folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

S:ta Maria folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	504	1 029	1 109	1 102
Särskild utbildningsinsats	486	1 042	1 495	1 197
Studiecirklar	–	138	116	120
Korta kurser	52	71	140	166
Kulturprogram	4	24	8	18
Totala antalet deltagarveckor	1 046	2 304	2 868	2 603

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av folkhögskolan⁶⁶

Drivkraften bakom tillkomsten av vår skola tror jag man kan sammanfatta som en önskan att kombinera en katolsk grundsyn på människan och dess möjligheter med traditionell folkbildning. Målgruppen blev ganska klart människor i socialt utsatta situationer och lågutbildade. Det fanns också en tanke om att kunna erbjuda medlemsutbildning. Vi startade som en filial till en redan etablerad skola i Stockholm (S:ta Birgitta), där tanken på att det var bättre att växa på olika platser istället för att skapa en stor katolska folkhögskola. Den lilla trygga miljön som en god grund för folkbildning fanns alltså också med som en målsättning. ... Huvudmannen är densamma. Vår skolstyrelse som utses av huvudmannen är i ganska hög grad engagerad men att etablera en folkhögskola i en rörelse som saknar erfarenhet av vad vi i Sverige menar med folkbildning har inte alltid varit lätt. På sina håll är dock intresset och engagemanget stort.

Svårigheter

En svårighet eller åtminstone begränsning var just det lilla formatet. Med ett begränsat stadsbidrag kunde vi inte ha så många anställda vilket i sin tur innebar att lärarna ofta fick ta på sig en ganska stor del av administrationen. Men mitt intryck är egentligen att det gick lätt att köra igång folkhögskolan. Vi hade ju dessutom ett antal års erfarenhet som filialskola vilket självfallet gjorde självständigheten lättare.

⁶⁶ Nedanstående frågeställningar har besvarats av rektor Anders Jarfjord 5 maj 2002.

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

I mycket hög grad. Vi lever efter samma målsättning och har blivit mycket bättre på att leva efter den. Erfarenhet och medveten strävan gör att vi idag i än högre grad lever efter grundförutsättningarna. Jag tror inte något egentligen tillkommit utan det nya är en slags förfining av hur vi ska nå målet.

Nya folkhögskolor i jämförelse med de ”gamla” folkhögskolorna

Det lilla formatet tror jag skiljer oss från de ”etablerade” skolorna. Vi har delvis andra styrkor men också problem. Vi har en tydligare ideologisk anknytning till vår rörelse (för att generalisera lite) och vi representerar det nya rörelsesverige som skiljer sig en del från det traditionella folkbildningsverige. Vi har fortfarande kvar nybygger- och pionjärandan. Mycket är självfallet lika men visst finns det grundläggande skillnader.

Personal

Vi är 6 tillsvidareanställda lärare av vilka 4 har folkhögskollärautbildning från Linköping. En biträdande rektor som också har en del undervisning, en husmor som ansvarar för elevernas matlagning (vi har gemensam lunch varje dag), en vaktmästare och en rektor. Det vill säga 10 tillsvidareanställda lärare, till detta kommer en del timplärare och kortkurslärare.

Är det viktigt med eldsjälar inom personalen?

Eldsjälar är viktiga och vi har ett par men det är svårt att bygga en långsiktig verksamhet på eldsjälar. Jag menar istället att hela personalen brinner i någon mån.

Internat- eller externatfolkhögskola

Internat tror jag aldrig diskuterats. Vi behöver det inte på grund av vår geografiska placering.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Utan att vara riktigt säker på vad ”regionen” betyder i den här frågan uppfattar jag det som vår närmiljö, det vill säga Malmö och Rosengård. Vi har blivit

mer kända, den första tiden var väldigt mycket inriktad på den inre verksamheten vilket är naturligt i ett uppbyggnadsskede men vi har nu större möjlighet att skapa oss ett namn. I stadsdelen har vi ett gott rykte med goda kontakter i föreningar, muslimska församlingen och delvis kommundelsnämnden. För katoliker i Malmö är vi kända av de flesta. I Malmö i stort är vi relativt okända.

Satsning på ”svaga” grupper

Jag är inte förtjust i begreppet svaga grupper, men visst har vi dessa. Elever med invandrarbakgrund utgör 75 procent av våra elever. Flera av dem kommer från socialt utsatta situationer. Vår målsättning har alltid varit att prioritera de svaga grupperna, det har varit en grund för vår verksamhet och inte bara lite politiskt korrekt fernissa. Vi har aktivt rekryterat svaga elever.

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

Medborgerlig bildning är inte ett begrepp vi använder så ofta. Men visst håller vi på med det. Att lära sig behärska det svenska språket är väl i allra högst grad medborgerlig bildning för att ta ett exempel.

Går det att förena utbildning och bildning?

Den formella delen – behörighetsintyget – är mycket viktigt. Vi arbetar ju med att få människor att växa och att låta dem skapa sig en plats i samhället. Jag kan därför inte se någon konflikt mellan bildning och utbildning.

Nya folkhögskolor?

Jag tror den första fråga man måste våga diskutera är om det är möjligt att lägga ner skolor eller kraftigt minska anslagen. Att våga omfördela dit där verksamhet och behov finns. Det är självfallet en kontroversiell fråga men lika fullt nödvändig att fundera kring. Jag tror också i anslutning till detta att man måste se på hur många skolor man kan etablera på en plats utan att det slår tillbaka i rekryteringsproblem. Ska det vara möjligt att driva filialer på helt andra platser än där man har moderskolan med enda syfte att behålla sina deltagarveckor? Jag är inte emot att man har filialer men man måste se på syftet med dem. För att vara ännu mer kontroversiell, hur väl speglar landets folkhögskolor rörelsesverige? Små rörelser – många skolor, stora rörelser – få

eller inga skolor. Visst ska det bli lättare att starta folkhögskolor men då måste vi våga ta en del kontroversiella beslut. Statsanslagen lär ju inte blir högre.

6.5 Botkyrka folkhögskola (Stockholms län) Externatfolkhögskola⁶⁷

Huvudman: Lokala församlingar: Svenska Missionsförbundet och Syrisk ortodoxa kyrkan.

Allmän kurs: 1-4 år

Baskursen

Årskurs 1-3

Läs- och skriv

Att växa som kvinna (15 veckor)

Kvinnokurs – svenska som andra språk (1 år)

Syrisk ortodox språk- och teologiutbildning 1-2 år

Profil: Skolan verkar i en mångkulturell miljö och medverka därmed till möten mellan nya och gamla svenskar. Skolan vill stimulera de studerande till ett engagemang i föreningar och församlingar. Samhällskunskap och livskunskap är därför centrala ämnen på samtliga utbildningar.

Tabell 17: Översikt över kursverksamheten vid Botkyrka folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Botkyrka folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	621	1 166	1 379	1 505
Särskild utbildningsinsats	601	1 524	1 977	2 422
Studiecirklar	–	–	8	–
Korta kurser	11	10	65	63
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	447	1 991	1 194	436
Kulturprogram	–	2	42	16
Kurser med gymnasieprogram	–	17	21	71
Långa särskilda kurser	–	34	–	–
Totala antalet deltagarveckor	1 680	4 744	4 686	4 513

⁶⁷ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

6.6 Sommenbygdens folkhögskola (Jönköpings län), Externatfolkhögskola⁶⁸

Huvudman: Föreningen Sommenbygdens folkhögskola

Allmän kurs (1-3 år)

Allmän kurs med estetisk profil (1 år)

Allmän kurs med musikprofil (1 år)

Allmän kurs med social profil (1 år)

Musiklinje (1 år med möjlighet till ett andra år)

Övriga kurser (1-3 år)

Profil: Skolan hälsar dig, som vill stärka din personliga utveckling, välkommen i en miljö där kamrattstöd och gemenskap är grundbegrepp. Hörnpelare i vårt sätt att arbeta är folkbildning genom kulturell fördjupning och social utveckling. Vi vill ge kunskaper som motsvarar de krav som ställs idag. Värdegemenskap, demokratisk livssyn och internationell förståelse är övriga hörnpelare. Skolan är politiskt obunden och religiöst neutral. Samverkan med studieförbund, föreningar, skolor och arbetsmarknadsmyndigheter. Skolan har cirka 130 studerande. Vi har inget internat men kan hjälpa till att ordna bostad.

Tabell 18: Översikt över kursverksamheten vid Sommenbygdens folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Sommenbygdens folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	553	930	1 683	1 750
Särskild utbildningsinsats	569	1 512	1197	1 357
Korta kurser	–	36	–	5
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	–	304	594	658
Kunskapslyftet komvuxkurs	234	286	–	–
Kunskapslyftet orienteringskurs	–	208	–	–
Kurser med gymnasieprogram	–	–	40	–
Kulturprogram	–	40	34	56
Långa särskilda kurser	–	285	–	–
Totala antalet deltagarveckor	1 356	3 601	3 548	3 826

⁶⁸ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst.

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av folkhögskolan⁶⁹

Marieborgs folkhögskola bedrev kursverksamhet i Mjölby, Tranås, Ödeshög och Kisa. Kurstiden var oftast 10 veckor upp till en termin. Efter 1 år bestämdes att en längre kurs om ett läsår skulle arrangeras i Tranås. Så började Marieborgsfilialen i Tranås. Denna filial fortsatte från 1984 till 1997. År 1997 ville huvudmännen för Marieborg avsluta kapitlet ”filial i Tranås”. Jag började då bearbeta kommuner, studieförbund, fackliga organisationer och olika intresseföreningar för att få fram ett förslag med presumtiva huvudmän som var intresserade av att ansöka till Folkbildningsförbundet om att få starta en egen folkhögskola – Sommenbygdens folkhögskola.

Svårigheter

Jag minns, mest det massiva motstånd som mobiliserades inte minst från en grupp folkhögskolor från i första hand F län. Det hela tog sig uttryck i form av uppvaktningar av olika myndigheter och personer i olika myndighetsställning som delgavs hur de kunde bidra till att stoppa vår tillkomst.

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

Skolan har samma huvudmän som vid starten. Angående intresset för skolan så kanske man kunde önska sig ett något större intresse från huvudmännens sida. Jag vill nog säga att skolan ligger en bit före ursprunglig planering. Vissa mål har uppfyllts något eller några år före den planerade tiden. Vi har sökt att bli en skola i nutid med förankring i ursprungligt folkbildningstänkande.

Personal

Kök-vaktmästeri 2 tjänster, administration 2,5 tjänster, lärare 13 stycken. Lärare som gått F-linjen 5 stycken. (3 heltid – 2 deltid)

⁶⁹ Nedanstående frågeställningar har besvarats av rektor Leif Fröjd i slutet av mars 2002.

Eldsjälar inom personalen?

Det är mycket viktigt! Vi försöker få hela personalen till eldsjälar. Så som jag vill beskriva det hela fungerar skolan som en "storfamilj" där hela personalen tar ett ansvar, vilket också smittar av sig till många av eleverna. Vi diskuterar i veckomöten skolans ekonomi, framförhållning, pedagogik, elevärenden och förvaltning. Med "vi" avses personalen.

Internat- eller externatfolkhögskola

Ja, det var självklart. Utvecklingen av vår skola har hela tiden varit inriktad mot en externatskola. Vi har istället ett bra samarbete med två bostadsföretag vilka byggt och bygger om flerfamiljshus till elevboende. På detta sätt är de flesta av våra elever samlade under en form av elevboende.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Jag tror de flesta har en positiv uppfattning om oss. Visst finns det de som upplever oss som konkurrenter; det får vi leva med.

Satsning på "svaga" grupper

Det finns många elever vilka kan betraktas som svaga. I samverkan med socialarbetare, föreningsfunktionärer, studieförbund och skolor försöker vi hjälpa dessa elever tillrätta inom ramen för folkhögskolans möjligheter.

Starta nya folkhögskolor?

Det vet jag inte, det går att svara både ja och nej. Om det startas skolor som har något nytt att tillföra, som är expansiva och bra för det samlade utbildningsväsendet. Så kan jag inte se något skäl till att någon skulle hindra deras tillkomst. Tillför de något så måste det väl vara positivt. Negativt anser jag det är om folkhögskolor startas som enbart konkurrenter till befintliga utbildningar. Då tror jag mer på att lägga eventuella pengar på folkhögskolor som är expansiva, utvecklar sig och söker nya vägar. Jag snor kungens valspråk och säger; med folkhögskolan i tiden.

6.7 Valjevicens folkhögskola (Blekinge län), Internatfolkhögskola⁷⁰

Huvudman: Neurologiskt Handikappades Riksförbund (NHR)

Allmän kurs för dig med funktionshinder (1 år med möjlighet till förlängning)

Allmän kurs (1-3 år)

Omvårdnad/omsorg med rehabiliteringsprofil (2 år)

Turism med friskvårdsprofil (1 år)

Övriga kurser (2-3 veckors diagnoskurser för dig med ärftlig Ataxi, ms, Stroke, ALS, NMD, Parkinson och CP)

Profil: Skolans övergripande mål är ett samhälle för alla. Valjeviken, som är både folkhögskola och rehabiliterings-, kurs- och konferenscenter, ger dig möjligheter till specifika kunskaper inom flera olika områden. Skolan erbjuder dig som är funktionshindrad, service och assistans där dina individuella behov kan tillgodoses. I denna integrerade miljö ger vi dig möjligheter att gå vidare till en förbättrad livssituation.

Tabell 19: Översikt över kursverksamheten vid Valjevicens folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Valjevicens folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	805	248	335	484
Särskild utbildningsinsats	378	859	1 285	1 109
Kunskapslyftet orienteringskurs	–	–	–	–
Korta kurser	395	547	1 074	975
Kunskapslyftet komvuxkurs	–	–	776	–
Kurser med gymnasieprogram	–	–	53	57
Kurser/deltagare In och af	–	360	913	434
Kurser/ deltagare kn och siv	–	6	–	–
Långa särskilda kurser	–	1 543	746	1 307
Totala antalet deltagarveckor	1 578	3 563	5 182	4 366

⁷⁰ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst.

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av folkhögskolan⁷¹

Valjeviken startade som handikappanläggning 1988 och under ett antal år samverkade man med andra folkhögskolor, först Jämshög och därefter Ädelfors. En orsak till satsningen på folkhögskoleverksamhet var insikten om de sociala värdenas betydelse och kunskapen om att pedagogik och utbildning överhuvudtaget kunde berika rehabiliteringen och den sociala utvecklingen.

För att uppnå kontinuitet i skolarbetet placerade Ädelfors folkhögskola en heltidsanställd lärare på Valjeviken men samarbetet upphörde i mitten av 90-talet eftersom Ädelfors behövde använda sina resurser/deltagarveckor på hemmaplan och dessutom var avståndet mellan skolorna en negativ faktor. Ädelfors tvingades att steg för steg dra sig ur samarbetet. Då vände sig Valjeviken till det egna landstingets skola, Bräkne-Hoby och ett samarbete uppstod vilket även utvidgades till den kommunala vuxenutbildningen i Sölvesborg.

Valjeviken hette från början Aktivitetscentret Valjeviken och denna verksamhet har även utvecklats Valjevicens utbildningssträvanden, till exempel inom projektet Fritt Val och genom sitt arbetssätt och kombinationen av resurser på centret. Efterhand har olika delverksamheter utvecklats. Idag heter man stiftelsen Valjeviken som består av aktivitetscentret som har mycket handikappidrott och rekreation för funktionshindrade och folkhögskolan där det finns 100 elever på långkurs varav 20 är funktionshindrade och de övriga är ”som vilka elever som helst”. På internatet bor det cirka 25 elever och dessutom finns det en stor konferensanläggning

Svårigheter

1995 beslöt Valjevicens styrelse att ansöka om att bli en självständig folkhögskola men det rådde en stor osäkerhet inför avgörandet i Folkbildningsrådet. Glädjen över beslutet som innebar att skolan från och med 1 juli 1997 fick statsbidrag för sin folkhögskoleverksamhet grumlades en del av att det statsbidrag som skolan erhöll var mycket litet, endast 2 000 deltagarveckor av begärda 4 470.

⁷¹ Uppgifterna är hämtade från en telefonintervju med Jan Karlsson, rektor vid Valjeviken, den 15 maj 2002. Alla direktcitat kommer från intervjun med Jan Karlsson. Dessutom har fakta hämtats från Mål- och styrdokument för Valjevicens Folkhögskola, 2001.11.30 samt Aktivitetscentret Valjeviken, En krönika om de tio första åren av Bengt Johansson.

Ett bekymmer som redovisades efter det första årets verksamhet var att endast 11 av 72 deltagare i skolans fem helårskurser bodde på skolan vilket berodde på att det största antalet deltagare kom från trakten. Endast tio personer med fysiska funktionshinder deltog i helårskurserna, vilket i och för sig främjade den önskvärda integrationen.

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

Den ursprungliga tanken bakom folkhögskolan har i stort uppfyllts. Av de områden som skolan satsade på från början nämligen "Människan", "Naturen" och "Vårt ursprung" är det bara inriktningen "Naturen" som inte har blivit som man tänkt sig mycket på grund av den klena utdelningen av elevveckor som skolan tilldelades.

Nya folkhögskolor i jämförelse med de "gamla" folkhögskolorna

"Om en utomstående person skulle betrakta oss så skulle man nog finna oss mycket annorlunda, eftersom här är så mycket olika delverksamheter. Mycket samverkanskurser med folkrörelseorganisationer på konferensanläggningen. Det som bl.a. präglar Valjeviken även i förhållande till de nya skolorna är det faktum att Valjeviken är en internatskola. --- Valjeviken kan betecknas som en landsbygdsskola med bygden runt omkring som upptagningsområde. Vissa kurser har dock riksrekrytering, till exempel kursen Turism med friskvårdsprofil."

Personal

Skolan har cirka 100 personer anställda varav 10 lärare varav en lärare har gått helfartsutbildningen till folkhögskollärare i Linköping. Några lärare läser samma utbildning på distans.

Eldsjälar inom personalen?

"Många lärare är kvar sedan starten 1988 och den gamla folkhögskoleandan lever kvar med 'puls också på kvällar' och där man kan finna personalkategorier som normalt inte skulle jobba på helger och kvällar. Det handlar mycket om att man tar ansvar."

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

”Man ser positivt på oss och skolan har kommit att betyda mycket för samhället eftersom vi är den största kvinnoarbetsplatsen i kommunen och erbjuder ett utbud som kommer kommunen till del i form av till exempel kurser och nöjesarrangemang. Skolan är också en påtryckargrupp, ett naturligt bollplank för kommunen i till exempel utvecklingsfrågor.” Valjeviken genomför även en ettårig högskoleutbildning ”Therapeutic recreation” i samverkan med Blekinge Tekniska Högskola.

Satsning på ”svaga” grupper

En inriktning som skolan har är Läs- och skrivsvårigheter som kan nämnas som exempel på en satsning på ”svaga grupper” förutom de stora handikappgrupperna och en liten grupp invandrare. Skolan har många korta kurser för funktionshindrade. Som för alla andra folkhögskolor är det en ”jakt på elever till allmän kurs”, där kunde Valjeviken ha betydligt fler. Skolan har ett samarbete med komvux till exempel kring omvårdnadsutbildningar.

6.8 Västerås folkhögskola (Västmanlands län), Externatfolkhögskola⁷²

Huvudman: ABF Västerås, LO, Hyresgästföreningen, ABF Västmanland, Metall avd. 20 och Handelsanställdas förbund

Allmän kurs (1-3 år)

Allmän kurs – distans (1-3 år)

Allmän kurs – media/journalistik (1 år)

Allmän kurs – data/samhälle (1 år)

Grundkurs (1 termin)

Invandrarkurs (1 termin)

Profil: Skolan har en stor allmän kurs, som förutom en bred allmänbildning och personlig utveckling, kan ge grundläggande behörighet för högskolestudier. På allmän kurs, åk 3, kan du välja profil med inriktning på media/journalistik eller data/samhälle. Både allmän kurs och vissa samverkanskurser kan

⁷² Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst.

läsas på distans. Skolan har långtgående samarbete med medlemsorganisationerna i form av kortare och längre kurser. Vi är en dagfolkhögskola där verksamheten präglas av arbetarrörelsens värderingar om jämlikhet, solidaritet och demokrati. Deltagarstyrning, med dig som studerande i centrum, är grundläggande för vår verksamhet.

Tabell 20: Översikt över kursverksamheten vid Västerås folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Västerås folkhögskola	1997 ⁷³	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	17	578	702	846
Särskild utbildningsinsats	1 139	1 887	2 012	2 815
Korta kurser	249	605	636	468
Kunskapslyftet folkhögskolekurs	660	3 621	3 250	2 618
Långa särskilda kurser	234	385	530	672
Totala antalet deltagarveckor	2 299	7 076	7 130	7 419

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av folkhögskolan⁷⁴

ABF Västerås och LO-Västmanland var drivande. Försök att starta en arbetarrörelseägd folkhögskola hade pågått sedan början av 70-talet.

Svårigheter

Det största problemet har varit, och är fortfarande, att statsbidraget och antalet deltagarveckor är alltför lågt i förhållande till efterfrågan. Vi har idag en allmän kurs med cirka 135 elever, Kunskapslyftet inräknat. Antalet sökande till allmän kurs brukar ligga på cirka det dubbla samtidigt som efterfrågan på samverkanskurser med medlemsorganisationerna ligger långt över vad det finns resurser att genomföra.

Övertagandet av personal från den tidigare filialen bjöd på en del svårigheter som dock löste sig ganska snart, bland annat genom ett visst byte av personal med moderskolan.

⁷³ Siffrorna för 1997 avser perioden 1.7-31.12 (skolan bytte huvudman detta år).

⁷⁴ Nedanstående frågeställningar har besvarats av rektor Erling Holmström den 2 april 2002.

En svårighet under framför allt 1998 var att skolan, genom sitt deltagande i Kunskapslyftet i Västerås, fördubblade sin verksamhet av långa kurser på mycket kort tid. Den växtvärk som följde av detta var dock snabbt övergående. Sammanfattningsvis måste man säga att övertagandet och bildandet av en egen folkhögskola gick förvånansvärt smidigt. Den erfarna personalen, och det förhållandet att den nya styrelsen inte ställde några orimliga krav på ny rörelseinriktning, var nog huvudskälet till att övergången gick så bra.

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

I ganska hög grad, inte minst med tanke på att i stort sett all personal övertogs. En bred samverkan med medlemsorganisationerna har utvecklats med åren. Samverkanskurser sker inte bara med bidragsmedel utan i ökande grad som uppdragsutbildning.

Nya folkhögskolor i jämförelse med de "gamla" folkhögskolorna

Ganska mycket är annorlunda. Jag tänker då på vår snabba IT-utveckling och utvecklingen av distansundervisning som ett hjälpmedel och komplement på snart alla våra kurser. Jag skulle vilja karakterisera vår folkhögskola idag som en modern skola anpassad till den snabba utvecklingen i övrigt i den dynamiska Mälardalenregionen. Med hänsyn till den förhållandevis höga medelåldern på våra lärare framstår de snabba förändringarna som ännu mera anmärkningsvärda.

Personal

Som dagfolkhögskola har vi inte så mycket annan personal än lärare. Alla tillsvidareanställda lärare har gymnasielärarytbildning och/eller F-linjen med undantag av media- och dataläraren. Tre av lärarna har fått sin folkhögskollärarytbildning i Linköping genom att läsa deltid på distans samtidigt som de undervisat på skolan. Fem av lärarna gick en ettårig distanslärarytbildning på deltid 1997-1998.

Är det viktigt med eldsjälar inom personalen?

Det är mycket viktigt. Vi har flera eldsjälar. Vid den psykosociala enkät som genomfördes på skolan i februari i år svarade 12 av 13 möjliga att de trivdes bra eller mycket bra på skolan. Eldsjälar tror jag trivs bra.

Internat- eller externatfolkhögskola

Ja! Vi såg mest nackdelar med internat, lokalmässigt, ekonomiskt mm.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Vi har ett välförtjänt gott rykte. Vi är den enda folkhögskolan i en förhållandevis stor stad (den 5:e-6:e i storlek i landet). Det ger oss vissa fördelar när det gäller elevrekrytering och att synas. Vi anser oss vara en dynamisk skola som trots en snabb utveckling lyckats behålla bra kvalitet i undervisningen. Kunskapslyftets egen utvärdering har under alla 5 år med Kunskapslyftet rankat folkhögskolan i topp i konkurrens med andra utbildningsanordnare i Västerås.

Satsning på "svaga" grupper

En förhållandevis stor del av våra kursdeltagare är så kallade korttidsutbildade. Vi rekryterar årligen till grundkurser för deltagare som inte har sin grundskolekompetens klar. Cirka 30 procent av kursdeltagarna på allmän linje har invandrarbakgrund. Vi vänder oss särskilt till korttidsutbildade i samband med riktad rekrytering genom arbetsförmedlingen, invandrarorganisationer med flera.

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

Det har blivit allt svårare att hitta förståelse för bildningsbegreppet. Nästan 100 procent av våra deltagare på allmän linje har kommit för att få omdöme och behörigheter. För dem framstår bildningsbegreppet som lite svårförståeligt är jag rädd. Vi satsar i alla fall en hel del energi på att ändra den attityden, både genom att ta upp den historiska aspekten på folkhögskolan och genom pedagogiken i det dagliga arbetet.

Går det att förena utbildning och bildning?

På behörighetsgivande kurser är det inte lätt att förena. Vi tycker ändå att vi lyckas relativt bra, särskilt med de elever som går flera år på skolan.

Starta nya folkhögskolor

Som nystartad folkhögskola, med alldeles för litet statsbidrag, tycker jag att man i första hand måste se till att de redan existerande skolorna får förutsättningar att överleva – förutsatt att inte nya medel för folkhögskolorna kommer fram.

6.9 Örenäs folkhögskola (Skåne län), Dagfolkhögskola⁷⁵

Huvudman: LO

Allmänna kurser (1–3 år)

Allmän kurs med samhällsprofil, steg 1 (1 år)

Allmän kurs med samhällsprofil, steg 2 (1 år)

Allmän kurs med samhällsprofil, steg 3 (1 år)

Profil: Vi bedriver facklig kortkursverksamhet på moderskolan i Glumslöv. De allmänna kurserna bedrivs på vår Dagfolkhögskola i centrala Landskrona. Örenäs folkhögskola har sina rötter i arbetarrörelsen. Studier om samhället och våra möjligheter att påverka omgivningen tillhör skolans profil. Begrepp som solidaritet, medmänsklighet och rättvisa är grundläggande för uppbyggnaden av studierna.

Tabell 21: Översikt över kursverksamheten vid Örenäs folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Örenäs folkhögskola	1997	1998	1999	2000
Långa allmänna kurser	10	–	92	156
Särskild utbildningsinsats	503	1 000	1 271	1 480
Studiecirklar	–	–	101	203
Korta kurser	457	779	1 150	1 328
Kulturprogram	–	26	8	2
Kurser/deltagare övriga uppdrag	98	77	393	314
Långa särskilda kurser	193	344	319	85
Totala antalet deltagarveckor	1 261	2 226	3 334	3 568

⁷⁵ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst.

Drivkrafter och målsättning vid tillkomsten av folkhögskolan⁷⁶

Från att ha varit filial till Runö folkhögskola, ville vi bli en självständig kraft i vår egen region. Kombinationen av folkbildning och rörelseskola (arbetarrörelsen) var en annan drivkraft. Vi ville erbjuda en utbildning byggd på den kunskapssyn som arbetarrörelsen står för.

Svårigheter

Den första svårigheten bestod i att vi fick för litet antal deltagarveckor tilldelat oss. Därför var det svårt att utveckla och driva verksamheten framåt med minimala ekonomiska resurser.

Har den ursprungliga tanken bakom er folkhögskola uppfyllts?

I hög grad har det uppfyllts. Men vi ser fortfarande utvecklingsmöjligheter.

Nya folkhögskolor i jämförelse med de ”gamla” folkhögskolorna

Vi har inga ”gamla” ramar att leva upp till. I hög grad har vi många olika samarbetspartners som ständigt ställer nya krav. Detta ser vi som en utmaning, men också som en utveckling.

Personal

Personalen vid skolorna, som arbetar med pedagogik och kursadministration består av: 8 lärare, 0,5 studierektor, 0,5 bibliotekarie, 1 kontorsvaktmästare och 0,5 dataansvarig. 3 lärare har fått sin utbildning i Linköping.

Eldsjälar inom personalen?

Ja, samtliga.

⁷⁶ Nedanstående frågeställningar har besvarats av rektor Irith Blum tillsammans med lärare på Örenäs den 16 april 2002.

Internat- eller externatfolkhögskola

I hög grad har deltagarnas egna önskemål gjort att långkurserna bedrivs som externat, medan kortkurserna bedrivs som internat.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Vi börjar bli alltmer kända som ett nytt alternativ för dem som funderar på att börja studera. I hög utsträckning satsar skolan på ”svaga” grupper.

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

Vi tycker att begreppet är viktigt. Det stämmer väl med huvudmannens syn på kunskapsbegreppet. Begreppet genomsyras i *alla* våra utbildningar.

Går det att förena utbildning och bildning?

Ja.

Starta nya folkhögskolor

Ja, det är positivt eftersom det bidrar till en positiv samhällsutveckling. Negativt är att det blir svårare för enskilda skolor att expandera.

7 Ny folkhögskola från och med 1 juli 2000

År 2000 beviljades Hällefors folkhögskola eget statsbidrag med Föreningen Hällefors folkhögskola (Hällefors kommun och Sveriges Arbetarteaterförbund) som huvudman.¹ Redan 1981 bedrev ATF folkhögskoleverksamhet på Bredsjögården i Hällefors och 1982 startade en utbildning för ungdomar i ”social riskzon” i samverkan med Brunnsviks folkhögskola. I slutet av 80-talet gjordes ett första försök att starta en folkhögskola men antalet elevboendeplatser på Bredsjögården var för få vid detta tillfälle så skolan levde inte upp till de krav som folkhögskoleförordningen då ställde. Skolan försökte sedan återigen 1994 att få till stånd en självständig folkhögskola. Åren innan självständigheten hade skolan samarbetat med en rad olika folkhögskolor.²

I och med tillkomsten av Hällefors folkhögskola var antalet folkhögskolor i Sverige 147.³

¹ Ur Folkbildningsrådet informerar, 2002-03-18, Lasse Magnusson.

² Ansökan om statsbidrag samt inrättande av en ny självständig folkhögskola i Hällefors, Hällefors kommun, 1994-12-13.

³ År 2000 valde Samernas folkhögskola att upphöra med folkhögskolenamnet och att vara med i folkhögskolekatalogen, därför finns det 147 folkhögskolor i och med Hällefors folkhögskolas självständighet. Egentligen upphörde Samernas folkhögskola att vara en folkhögskola med samma förordning som andra redan 1991 och skolan fick sina anslag direkt främ sameanslaget. Det fanns således 146+1 folkhögskola fram till 2000. Enligt uppgift från Signild Håkansson, Folkbildningsrådet.

7.1 Hällefors folkhögskola (Hällefors, Örebro län), Internatfolkhögskola⁴

Huvudman: Föreningen Hällefors folkhögskola (Hällefors kommun och Sveriges arbetarteaterförbund)

Allmän kurs: (1-3 år)

Tema form & färg

Tema människan

Form & design (1 år)

Scenografikurs (1 år)

Teaterpedagogutbildning (1 år)

Profil: Skolan har en bred kulturell inriktning – natur, kultur och samhälle. Med teori, praktik, erfarenheter och upplevelser bygger vi nya kunskaper och erfarenheter. Begrepp som lust, skapande, forskande, lek, teater, ledarskap och framtid är kännetecken. På olika sätt stimulerar vår verksamhet till engagemang i samhällsarbetet och utvecklingen av bygden. Framtiden ställer nya krav, bland annat på språkkunskaper och social- och kulturell kompetens, därför behöver fler människor en bred bas att stå på. Skolan är alkohol- och drogfri. Internat för cirka 35 deltagare (vissa i dubbelrum). Endast vissa delar är tillgängliga för deltagare med funktionshinder.

Tabell 22: Översikt över kursverksamheten vid Hällefors folkhögskola mellan åren 1997 och 2000. Antal deltagarveckor.

Hällefors folkhögskola	2000
Långa allmänna kurser	122
Särskild utbildningsinsats	435
Korta kurser	115
Kulturprogram	8
Långa särskilda kurser	506
Totala antalet deltagarveckor	1 186

⁴ Nedanstående uppgifter är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Drivkrafter och svårigheter vid tillkomsten av folkhögskolan

Sedan början av 80-talet har ATF (Sveriges Arbetarteaterförbund) bedrivit ledarutbildning inom amatörteaterområdet i Hällefors.⁵ Den 34 veckors amatörteaterutbildning som sedan 1981 bedrevs på Bredsjögården i samverkan med Brunnsviks folkhögskola och även tillsammans med Fellingsbro folkhögskola låg till grund för en första förfrågan om självständighet riktad till folkhögskoleinspektör Bo Göthberg i slutet av 80-talet. Men eftersom skolan inte hade tillräckligt med elevboendeplatser på Bredsjögården levde man inte upp till de krav som folkhögskoleförordningen då ställde.⁶

1994 skedde en formell ansökan till Folkbildningsrådet, som rådet inte tog ställning till utan hänvisade till en senare prövning år 1996, med beslutsfattande hösten 1996 avseende budgetåret 1997.⁷ Detta ledde till att den ideella Föreningen Hällefors folkhögskola bildades. Föreningen lyckades sedan med vissa svårigheter förmå de tre landstingsskolorna, Fellingsbro folkhögskola, Kävesta folkhögskola och Örebro folkhögskola att avstå vardera 300 deltagarveckor och under tre år verkade föreningen som filial till dessa tre folkhögskolor. När föreningen i februari 1999 ånyo ansökte om statsbidrag för sin skola så beviljades detta 1 juli 2000.⁸

Den starkaste drivkraften och målsättningen att etablera Hällefors folkhögskola var ”att vi helt enkelt ville ha en folkhögskola på orten. Naturligtvis skulle vi använda skolan som hemvist för teaterpedagoglinjen som verkat i kommunen sedan 1980 och utveckla och stärka ATF som organisation. Ett annat mål som låg bakom skolans tillkomst var det regionalpolitiska, att genom en folkhögskola ge fler möjlighet till vidare studier samt en allmän stimulans i lokalsamhället. Flera av oss som arbetade för en etablering var väl bekanta med folkhögskolans värld, visste vilken frihet och ekonomi det finns i folkhögskolan. Vi förstod också att en etablering av en skola i Hällefors skulle innebära en ’glesbygdssatsning’ (frågan var till och med uppe i riksdagen om man inte borde ta regionalpolitiska hänsyn vid nya folkhögskoleetableringar)”.⁹

⁵ I ansökan om statsbidrag 99-02-25 påpekas att redan 1908 arrangerade logen Forsblomman den första folkhögskolekursen i Hällefors i samarbete med dåvarande Säffle folkhögskola.

⁶ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

⁷ Skrivelse från Folkbildningsrådet till Hällefors kommun 95-01-25, Dnr 88, 94/95, 02.

⁸ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

⁹ Ibid.

Vi var helt säkra på att få en folkhögskola. inför hösten 1997, så besvikelsen var enorm när vi under vintern 96/97 fick avslag. I samband med avslaget satte vi igång med att starta och registrera en ideell förening, föreningen Hällefors folkhögskola (tips från Signild Håkansson). Vägen till att bli en självständig folkhögskola har onekligen varit lång och hindren avsevärda för den blivande folkhögskolan. Men i backspegeln konstaterar jag att detta var en bra lösning. Vi fick möjlighet att prova under 3 år – ”övningsköra”.¹⁰

Huvudmän och målsättning

Redan vid skolans ansökan om statsbidrag 1994 låg huvudmannskapet hos Hällefors kommun och Sveriges Arbetarteaterförbund. Skolan anknöt därmed till en naturlig folkrörelse med en profilering mot amatörkulturell verksamhet. Men skolan skulle även tillgodose lågutbildades, kvinnors, invandrars, handikappades och arbetslösas behov av allmän kompetens och utbildning.¹¹

Denna inriktning stämmer väl överens med skolans nuvarande profil, enligt rektor.

Viktigare förändringar vid skolan de senaste åren

Den viktigaste förändringen är nog expansionen som beskrivs i tabellen nedan (vi hade aldrig räknat med att bli så stora som vi är idag):

	31.12 1997	31.12 2001 ¹²
Antal långa kurser vid skolan	2 st	5 st
Antal genomförda sommarkurser	0	6+8 st
Antal deltagare vid långa kurser	30 st	80 st
Antal internatplatser	15 st	40 st
Antal hyrda kvm till verksamheten	750 kvm	2 125 kvm
Antal tjänster	2,65	7,85

¹⁰ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

¹¹ Ur ”Ansökan om statsbidrag samt inrättande av en ny självständig folkhögskola i Hällefors, Dnr 02-88/94”.

¹² Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

Personal – eldsjälur

8 lärare vid skolan varav 1 lärare har gått folkhögskollärrarprogrammet (heltid), en rektor F-linjen (heltid), 3 lärare har annan lärarutbildning och 4 lärare har ingen lärarutbildning. Det är mycket viktigt att ha eldsjälur och i varierande grad har vi sådana vid skolan.¹³

”Svagare grupper”

Absolut har vi ”svagare grupper”. Det handlar om både ”invandrare” och ”svenskar”, främsta kännetecknet är att man har kort tidigare utbildning. Vi har deltagare med sociala problem och så har vi gruppen som jag vill karakterisera med ”dåligt (ibland obefintligt) självförtroende”. En stor del av de studerande vid allmänna kursen är ensamstående mammor. Vi gör speciella rekryteringsinsatser via orienteringskurser, informationer i olika sammanhang och handläggare vid arbetsförmedling/försäkringskassa/socialförvaltning känner oss väl.¹⁴

Ny folkhögskola? Jämfört med gamla väletablerade skolor

Jag tycker att vi är annorlunda främst genom att vi inte har några större ”traditioner” eller erfarenheter att bära med eller ta hänsyn till. Inga stora gamla ”surdegar” ligger och jäser. Jag tror att detta gör oss mer flexibla och vi känner först efter vad som kan vara attraktivt för omgivningen att vi erbjuder. Samtidigt upplever jag att vi fått med oss en genuin folkhögskolekänsla som bäst uttrycks i deltagarnas omdömen om oss: Att vi läser på ett helt annorlunda vis (då har de komvux erfarenhet), man känner sig tryggare och man vågar på ett helt annat sätt – kort och gott: Ett bättre självförtroende.¹⁵

Internat- eller externatfolkhögskola

”Det var självklart för oss att ha ett internat men inte så stort som det är idag.”¹⁶

¹³ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

Hur uppfattas folkhögskolan i regionen?

Enligt rektor uppfattas skolan positivt i kommunen. Det är en ortens skola som finns mitt i bruksortens omvandling och skolan ger ett socialt och kulturellt tillskott till samhället. Ett femtontal före detta teaterlinjeelever har till exempel stannat kvar i bygden. Skolan har ett fyrtiotal deltagare från orten på allmän kurs och ytterligare ett fyrtiotal från hela landet på särskilda kurser. Eftersom detta är ett krisdrabbat utflyttningsområde så upplevs inflyttningar positivt och skolan passar väl in i den lyckade satsning som kommunen gjort på konst och kultur i de ”nygamla” bostadsområdena.

Är medborgerlig bildning ett giltigt begrepp inom er folkhögskola?

Ett snyggt begrepp och det finns med i vårt måldokument. Jag tycker att det delvis är giltigt än idag om vi också med medborgerlig bildning menar att förbereda för ett aktivt liv där man är med och inte bara tar ansvar utan förändrar och utvecklar samhället. På vår skola kommer det till uttryck i olika omfattningar, kanske mest vid teaterpedagoglinjen då vi menar att vi vill förändra samhället och människor genom ett aktivt kulturarbete.¹⁷

Går det att förena utbildning och bildning?

Absolut och jag tror att här ligger nyckeln. Tydligast uttrycks det i våra särskilda kurser (Form & design samt Teaterpedagoglinjen). I de kurserna förenar vi verkligen det specifika med det allmänna. Vi erbjuder kurserna till alla och de är inte i första hand ämnade att vara förberedande (till ”palatsen”), utan de ska ge en bred grund för att fortsätta livet med. Man blir lite bättre rustad att möta framtiden (det är en framgång att en teaterpedagog under året hos oss kommer på att hon/han inser att det kanske inte är teater man ska jobba med utan man kommer fram till att man vill arbeta inom något helt annat). Vid allmänna kursen är det också tydligt. För vår del är det viktigt att kunna förena dessa grenar. Vårt närområde är inte så stort så därför behöver vi delta-

¹⁷ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

gare också utifrån och de är främst inriktade på kurser som är specialinriktade.¹⁸

Starta nya folkhögskolor?

Svårt att svara på, jag tycker att vår skola måste få möjlighet att växa i första hand (vi är faktiskt Sveriges minsta). Vår process har varit bra (först 3 filialår sedan egen skola). Men, naturligtvis skulle det vara mycket bra om folkhögskolorna blev fler. För den skull ska det inte vara lättare att starta en folkhögskola – det måste ske en ordentlig prövning först. Personligen tycker jag att muslimerna borde ha en egen folkhögskola.¹⁹

¹⁸ Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på 15 frågor i april 2002.

¹⁹ Ibid.

8 Nya folkhögskolor på 2000-talet

Som framgått av de tjugo senast etablerade folkhögskolornas svar, är de flesta mycket positiva till att nya skolor startas och anser till och med att det är absolut nödvändigt med dessa nya krafttillskott inom folkhögskolevärlden. Någon skola anser att det bör finnas folkhögskolor i de flesta kommuner, fast de skall vara små och till exempel kopplade till idéburna rörelser.

Däremot framgår det tydligt att finansieringssystemet måste förändras så att inte de nuvarande skolornas verksamhet urholkas eller de minsta skolornas tillväxt hålls tillbaka. Trots att en del av de nya folkhögskolorna haft en lång väg fram till sin statsbidragsverksamhet är de flesta skolor positiva till denna provotid. Det bör inte vara för lätt att starta ny folkhögskoleverksamhet.

Folkbildningsrådet kommer vart tredje år att pröva ansökningar om att erhålla statsbidrag som ny folkhögskola och nästa provningstillfälle blir inför budgetåret 2003. Prövningen gäller både ”huvudmannaskapet, de ekonomiska förutsättningarna, verksamhetens inriktning och uppläggning samt målgrupper”. Hänsyn kommer även att tas till vilka statsbidragsresurser som Folkbildningsrådet förfogar över och bedömningar över statsbidragens fortsatta utveckling. Övriga befintliga folkhögskolors ekonomiska utrymme kommer att vägas in i helhetsbedömningen. Det är även Folkbildningsrådets upp-

gift att besluta om ett ”eventuellt övertagande av statsbidrag för fortsatt drift av befintlig folkhögskola under nytt huvudmannaskap.”¹

De *grundvillkor* som gäller för att bli godkänd som statsbidragsberättigad folkhögskola är följande:

”Att den planerade verksamheten uppfyller folkbildningens allmänna syften och statsbidragsvillkor.

Att folkhögskolan har en eller flera huvudmän med organisatorisk och ekonomisk stabilitet. Hur huvudmannaskapet skall vara organiserat skall framgå av ansökningshandlingarna och styrkas med protokollutdrag eller motsvarande.

Att huvudmännen för folkhögskolan är beredda att ta ekonomiskt ansvar för verksamheten samt svara för egna ekonomiska insatser. Formerna för och omfattningen av detta skall framgå av ansökningshandlingarna.

Att som underlag för ansökan om ny folkhögskola finns en folkhögskoleverksamhet som bedrivits i minst två år före den nya statsbidragsberättigade folkhögskolans start.

Att som underlag för ansökan redovisas lokalernas anpassning till verksamhetens tillgänglighet för deltagare med funktionshinder.”²

Folkbildningsrådet har prioriterat ett antal kriterier för att bevilja en ansökan om statsbidrag till ny självständig folkhögskola. Ett eller flera av dessa kriterier, som ej är rangordnade, skall uppfyllas av ansökande skola.

”1. Verksamhet som tillgodoser nya bildnings- och utvecklingsbehov eller innebär en innehållsmässig eller metodisk förnyelse av folkbildningen.

2. Verksamhet som särskilt tillgodoser lokala och regionala behov.

3. Folkrörelser som saknar egen folkhögskola och vars utbildningsbehov ej på ett tillfredsställande sätt tillgodosetts via befintliga skolor.

4. Verksamhet med särskild inriktning mot de av staten angivna prioriterade grupperna.

5. Verksamhet som under en följd av år (utöver de två år som angetts i grundvillkoren ovan) bedrivits av statsberättigad folkhögskola i självständiga former på annan plats än huvudskolan.”³

Den första mars 2002 hade fem ansökningar om statsbidrag till nya folkhögskolor inför budgetåret 2003 inkommit: Nedanstående organisationer har ansökt om tillstånd hos Folkbildningsrådet att få statsbidrag för folkhögskoleverksamhet:

¹ Folkbildningsrådet, PM – Riktlinjer för prövning av statsbidrag, 2000-09-27, s. 1.

² Ibid. s. 2.

³ Folkbildningsrådet, PM – Riktlinjer för prövning av statsbidrag, 2000-09-27, s. 3.

- *SOL folkhögskola*, Stockholm, Sveriges Muslimska Demokratiska Riksförbund,
- *S:ta Elisabeths folkhögskola*, Göteborg, Stiftelsen Sveriges Katolska folkhögskola,
- *Biskopsgårdens folkhögskola*, Göteborg, förening med stadsdelsnämnd och bostadsbolag,
- *Den lokala folkhögskolan*, Malmö, Folkbildningsföreningen i Malmö samt
- *Kustparksskolan*, Fårösund-Gotland, förening med Visby stift, studieförbund, Hasselarörelsen, Gotlands kommun med flera.⁴

I nästa kapitel görs ett försök att sammanfatta beskrivningarna av de 20 folkhögskolorna och ge en mera samlad bild av dem.

⁴ Folkbildningsrådet informerar, information från Lasse Magnusson, 2002-03-18.

9 Sammanfattning

Vilken bild är det som framträder när nu 20 folkhögskolor presenterats? Är det verkligen något nytt och unikt som uppkommit genom de nya folkhögskolornas framväxt eller är de bara en fortsättning på en ”gammal” moderskolas verksamhet och ideologi? I detta kapitel kommer materialet att sammanfattas med hjälp av ett statistiskt underlag och belysande citat från de olika skolorna. Visserligen är framställningen i många fall summarisk och knapphändig, men i några fall lite mer utförlig. Några mycket diskuterade teman, som kommer att beröras, har i vissa avseenden funnits med sedan skolformens början, som till exempel:

- Folkhögskolornas huvudmannaprofil.
- Folkhögskolornas lokala anknytning.
- Synen på allmän medborgerlig bildning.
- Bilden av folkhögskolans kursdeltagare.

Instucket i texten finns, som tidigare nämnts, en hel del statistik och syftet med dessa tabeller och diagram är att jämföra de nya folkhögskolornas profil¹ med en riksprofil för svensk folkhögskola (samtliga skolor). Höstterminen 2001 används som utgångspunkt när faktauppgifter om de nya skolorna jämförs med ”gamla” skolor och samtliga skolor. Jämförelsen görs alltså med nya skolor som en grupp, ”gamla” skolor som en grupp och hela folkhög-

¹ Tabeller och diagram i avsnittet ”Sammanfattning” har utarbetats av Tomas Östlund och för kommentarer och faktainformation i anslutning till tabeller och diagram har Signild Håkansson medverkat. Båda från Folkbildningsrådet.

skoleverksamheten som en grupp. I några fall finns inte den sistnämnda gruppen (samtliga skolor) med.

Som framgått av inledningskapitlet så har folkhögskolans huvudmän och målgrupper ständigt diskuterats och fokuserats inom skolformen. Under en mycket lång period, i stort sett mellan 1867 och 1930, var bondeklassen den väsentliga målgruppen för folkhögskolan. Tidigare har antytts den turbulens som blev följden av att några folkhögskolor började med en allsidig elevrekrytering, vilket hade till följd att Håla och Brunnsvik under flera år miste både statsbidrag och landstingsbidrag.²

Under 30-talet började många arbetslösa studera vid folkhögskolan. 1933/34 kom nästan en tredjedel av folkhögskolans 4 235 elever från arbetslöshet. Marieborgs folkhögskola (bland andra folkhögskolor) har sitt ursprung i den stora arbetslösheten. I samband med Sigtunamötet inom folkhögskolan 1933 konstaterade man att ”det stora genombrottet för folkhögskolan” kommit i och med att arbetslösa industriarbetare strömmat till skolorna. ”Bondehögskolorna höll på att förvandlas till folkhögskolor och bortåt hälften av vinterkurseleverna läsåret 1932/33 kom från arbetarklassen.”³

När 1973 års folkhögskoleutredning redovisade det aktuella läget för 108 statsunderstödda folkhögskolor och 6 filialfolkhögskolor inom folkhögskolan så indelade man skolorna i tre grupper – landstingsskolor, stödföreningskolor och rörelseskolor. Bland rörelseskolorna fanns 29 skolor med en religiös organisation som huvudman, nykterhetsrörelsen hade fyra skolor och nio skolor hade på olika sätt anknytning till arbetarrörelsen.⁴

I följande avsnitt redovisas de nya folkhögskolornas huvudmän och målgrupper. Fram till dags dato har rörelseskolornas antal vuxit oerhört kraftigt och följande uppställning visar de nya skolornas tillhörighet.

² Berndtsson, R. Om folkhögskolans dynamik – möten mellan olika bildningsprojekt, Linköping 2000, s. 93.

³ Ibid. s. 103.

⁴ SOU 1976:16. Folkhögskolan. Stockholm. 1976, s. 59.

9.1 De 20 nya folkhögskolornas huvudmän och målgrupper

Arbetarrörelseinriktning

Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg (1991)

Kvarnby folkhögskola (1991)

Malmö folkhögskola (1991)

Västerås folkhögskola (1997)

Örenäs folkhögskola (1997)

Fia, Folkhögskolan i Angered (1997)

Religiös bakgrund

Dalkarlså folkhögskola (1991)

Hyllie Park folkhögskola (1997)

S:ta Maria folkhögskola (1997)

Botkyrka folkhögskola (1997)

Handikappinriktning

Furuboda folkhögskola (1994)

Mo Gård folkhögskola (1997)

Valjevikens folkhögskola (1997)

Mångkulturell inriktning

Finska folkhögskolan i Göteborg (1991)

Rinkeby folkhögskola (1994)

Alternativrörelsen

Färnebo folkhögskola (1991)

Antroposofiska rörelsen

Folkhögskolan i Vårdinge by (1994)

Kommun och annan organisation

Sommenbygdens folkhögskola (1997)

Hällefors folkhögskola (2000)

Litorina folkhögskola (1994)

”Gamla” och ”nya” rörelser (10+2)

Som vi ser är det en dominans för de redan etablerade rörelserna: sex skolor med arbetarrörelseinriktning och fyra skolor med religiös inriktning. Av de resterande tio skolorna är det Alternativrörelsen (Färnebo) och Antroposofiska rörelsen (Vårdinge By) som representerar helt nya områden. Men det är högst troligt och rimligt att även de nya skolor som tillhör ”gamla rörelser” (med arbetarrörelseanknytning eller religiös inriktning) med rätta hävdar att deras skolor på en rad punkter är nydanande och skiljer sig från sina moderskolor eller samarbetspartners.

Kommun och annan organisation (3)

Tre skolor har en eller flera kommuner som huvudmän tillsammans med en mångfasetterad samling andra organisationer. Hällefors folkhögskola har Sveriges Arbetarteaterförbund, Litorina har Östersjöinstitutet, Föreningen Norden och Karlskrona hantverks- och företagarförening och Föreningen Sommenbygdens folkhögskola består av studieförbund, föreningar, skolor och arbetsmarknadsmyndigheter.

Mångkulturell inriktning (2)

Två av de nya skolorna, Finska folkhögskolan och Rinkeby folkhögskola, har en uttalad mångkulturell betoning i likhet med Botkyrka folkhögskola och Hyllie Park folkhögskola. Som framgått av beskrivningen av de nya skolorna så har ett flertal skolor en inriktning mot mångkultur och detta syns också tydligt i tabell 23.

36 folkhögskolor i Sverige har invandrarkurser eller vänder sig i sina ordinarie kurser till invandrare, däribland 5 av de nya skolorna (Botkyrka, Finska, Litorina, Rinkeby och Västerås). 40 skolor har internationellt inriktade kurser och U-lands- och biståndskurser, däribland 5 av de nya skolorna (Färnebo, Kvarnby, FiA, Rinkeby och Vårdinge By).⁵

⁵ Uppgifterna är hämtade från Folkhögskolor 2002/2003, Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).

Tabell 23: Totalt antal samt andel invandrare i nya och "gamla" folkhögskolor, ht 2001.

Deltagare	Nya			Gamla		
	Total	Invandr.	Procent	Total	Invandr.	Procent
01. Långa allmänna kurser	756	193	26	6 356	764	12
02. Långa särskilda kurser	589	59	10	11 066	352	3
04. Särskild utbildningsinsats	1 083	342	32	8 441	1 802	21
Långa kurser	2 428	594	24	25 863	2 918	11

Medan invandrare utgör 24 procent av deltagarna i de nya skolornas långa kurser, utgör de 11 procent i de "gamla" skolornas långa kurser.

Som framgått ovan har många folkhögskolor invandrarkurser bland övriga kurser. Men det finns en kritik sedan lång tid tillbaka mot delar av denna verksamhet, vilket artikuleras av Rinkeby folkhögskola som menar att på många andra folkhögskolor är det invandrarkurser som har den sämsta kvaliteten. "En invandrare måste vara mycket duktig för att få delta i till exempel bild eller media, där går bara svenskar. I Rinkeby folkhögskola kommer man in på alla kurser", vilket beror på de metoder som tillämpas och den kompetenta personalen som betonar möjligheter i stället för svårigheter. "Vi har mod att stå emot en stark tradition som utesluter det annorlunda. ... Vi använder skolan som helhet för att visa olika stigar, karriärvägar för invandrare." (Rinkeby folkhögskola.)

Finska folkhögskolan betecknar sig som en mångkulturell träffpunkt/mötesplats, där samhällseliga frågor av betydelse för hela invandrarkollektivet diskuteras. Skolan är mycket engagerad i antidiskrimineringsverksamhet lokalt och nationellt. Men även här framskyntar kritik mot folkhögskolan och samhället. "Det 'gamla Sverige' kan ha svårt att acceptera invandrarägda institutioner som är självständiga och vågar driva sina frågor, vilket innebär att man hamnar i konflikt." (Finska folkhögskolan.)

Handikappinriktning (3)

Furuboda och Mo Gård betonar vikten av att vända sig till personer med funktionshinder utifrån ett helhetsperspektiv. Mo Gård har en helt "tecknade miljö" (i likhet med Västanviks folkhögskola) och oavsett hur omfattande funktionshinder en individ har är det möjligt att få komma till Furuboda folkhögskola. Furuboda inriktar sig på att hjälpa sina deltagare att ta en aktiv del i samhället och på så sätt påverka framtiden. Valjeviken folkhögskola framhåller de sociala värdenas betydelse och att kunskapen om pedagogik och utbildning berikar rehabiliteringen och den sociala utvecklingen.

Tillgången till specifik kunskap för deltagare med olika funktionshinder har genom de tre nya skolorna utökats avsevärt. Furuboda vänder sig bland annat till personer med rörelsehinder och personer med förvärvade hjärnskador. Valjeviken har kurser för deltagare med förvärvad hjärnskada och rörelsehinder. Mo Gård har kurser som vänder sig till deltagare med hörselskada/dövhet, synskada och utvecklingsstörning. Dessutom har Arbetarrörelsens folkhögskola, Botkyrka, Dalkarlså och Malmö folkhögskola kurser för deltagare med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. I tabell 24 och 25 framgår antalet deltagare med funktionshinder i de nya kurserna i förhållande till "gamla" och samtliga skolor.

Tabell 24: Funktionshindrade deltagare i relation till antal deltagare totalt i nya, "gamla" och samtliga folkhögskolor, höstterminen 2001.

Kurstyp	Nya	Procent	Gamla	Procent	Samtliga	Procent
01. Långa allmänna kurser	74	3	1 360	5	1 434	5
02. Långa särskilda kurser	46	2	871	3	917	3
03. Särskild utbildningsinsats	177	7	2 062	8	2 239	8
Deltagare med funktionshinder	297	12	4 293	17	4 590	16
Deltagare totalt	2 428		25 863		28 291	

Tre procent av de nya skolornas deltagare i långa allmänna kurser var funktionshindrade.

Några skolor, till exempel Västanvik och Strömbäck, har sedan länge haft en inriktning mot kommunikation mellan hörande och döva och Sjövik har haft kurser för deltagare med dyslexi och utvecklingsstörning. Dessutom har 6 skolor kurser som särskilt vänder sig till deltagare med afasi, 9 skolor Asperger syndrom/ADHD, 11 skolor förvärvat hjärnskada, 4 skolor hörselskada/dövheter, 25 skolor långsammare studietakt, 42 skolor läs- och skrivsvårigheter/dyslexi, 4 skolor matematiksvårigheter/dyskalkyli, 11 skolor rörelsehinder, 17 skolor psykiskt funktionshinder, 8 skolor synskada och 20 skolor utvecklingsstörning.

Tabell 25: Funktionshinder i långa kurser – i förhållande till samtliga funktionshinder i nya, ”gamla” och samtliga folkhögskolor, ht 2001.

Funktionshinder	Nya	Procent	Gamla	Procent	Samtliga	Procent
Rörelsehinder	41	14	492	11	533	12
Synskada	1	0	119	3	120	3
Hörselskada	3	1	109	3	112	2
Döv	28	9	82	2	110	2
Dövblind	8	3	10	0	18	0
Utvecklingsstörning	23	8	469	11	492	11
Hjärnskadad i vuxen ålder	20	7	92	2	112	2
Psykiskt funktionshinder	99	33	1 294	30	1 393	30
Medicinskt funktionshinder	36	12	538	13	574	13
Aspergers, DAMP med flera	3	1	152	4	155	3
Dyslexi	35	12	936	22	971	21
	297	100	4 293	100	4 590	100

De nya skolorna rekryterar ett förhållandevis stort antal döva deltagare. Av den totala andelen dövblinda deltagare, som utgör en liten deltagargrupp, finner man det största antalet deltagare inom de nya skolornas verksamhet.

Mo Gård folkhögskola har en allmän kurs för döva/utvecklingsstörda deltagare (18 deltagare), en allmän kurs för döva med psykosocial problematik (13) och en allmän kurs för dövblinda (6). Det primära med verksamheten är att utvecklas som människa och få en förankring i samhället. Både bildnings- och utbildningsperspektivet går att kombinera.

Utbildningsbakgrund och åldersfördelning hos deltagare i de nya folkhögskolorna

Utbildningsbakgrund

Störst är gruppen kortutbildade, med högst 2-årigt gymnasium som utbildningsbakgrund. Ser man till deltagarfördelningen enbart inom de nya skolorna, utgör gruppen 68 procent av samtliga deltagare i långa kurser. Motsvarande för samtliga skolor är 56 procent. Största enskilda grupp utgör deltagare med 3-årigt gymnasium, 26 procent mot 35 procent i riket.

Tabell 26: Utbildningsbakgrund hos deltagarna i långa kurser i de nya skolorna i förhållande till samtliga skolors deltagare, ht 2001.

Kurstyp	Nya	Procent	Gamla	Procent	Samtliga	Procent
Ej grundskola	207	9	2 497	10	2 704	10
Grundskola	518	21	3 644	14	4 162	15
Ej gymnasium	386	16	3 336	13	3 722	13
2-årigt gymnasium	523	22	4 641	18	5 164	18
3-årigt gymnasium	635	26	9 209	36	9 844	35
Med högskola	160	7	2 536	10	2 696	10
	2 429	100	25 863	100	28 292	100

Åldersfördelning

De nya skolorna har förhållandevis högre antal deltagare i åldersgrupperna 25-45 år. (45,4 procent mot 39,9 procent).

Tabell 27: Åldersfördelning i absoluta tal och i procent för deltagare i nya skolor jämfört med gamla och samtliga folkhögskolor, ht 2001.

Ålder	Nya	Procent	Gamla	Procent	Samtliga	Procent
-17	3	0,10	170	0,66	173	0,60
18-24	974	40,10	11 453	44,28	12 427	43,90
25-29	384	15,80	3 415	13,20	3 799	13,40
30-45	719	29,60	6 764	26,15	7 483	26,50
46-60	280	11,50	2 735	10,57	3 015	10,70
61-	68	2,80	1 326	5,13	1 394	4,90
	2 428	100,00	25 863	100,00	28 291	100,00

Till de prioriterade grupperna inom folkhögskolan räknas äldre, lågutbildade, invandrare och handikappade. De nya skolorna har större andel deltagare från de tre första grupperna, jämfört med de ”gamla” skolorna. (ht 2001).

9.2 Den lokala anknytningen

Ett kännetecknande drag för många av dessa nya folkhögskolor verkar vara deras förmåga och drivkraft att etablera kontaktnät och verksamhet i lokalsamhället. Det är intressant att se hur stor vikt skolorna lägger vid att arbeta tillsammans med samhällets olika organisationer, föreningar och rörelser.

Några exempel: Färnebos lokala utvecklingskurser har betytt mycket för regionen ifråga och även gett avsevärda positiva effekter för skolan. Mo Gårds folkhögskola är en stor arbetsplats för ortens befolkning och även utnyttjad som vuxenutbildare i trakten. För FiAs del så är Angered det bostadsområde där ”den nya kraften” formulerades: ”Folkbildning i kvarteret, kurser just i de områden där deltagarna bor, det är FiA:s idé.” Valjeviken beskriver sin skola som den största kvinnoarbetsplatsen i kommunen och en ”påtryckargrupp, ett naturligt bollplank för kommunen i till exempel utvecklingsfrågor”. Hällefors är ”ortens skola som finns mitt i bruksortens omvandling och skolan ger ett socialt och kulturellt tillskott till samhället”.

I ett examensarbete på F-programmet vid Linköpings universitet undersöktes just huruvida det var ett genomgående fenomen för nystartade folkhögskolor att de vuxit fram ur ett lokalt behov. I undersökningen ingick de folkhögskolor som etablerades 1997 – alla nio skolorna utom Västerås deltog. Följande utdrag visar några slutsatser som författarna redovisade från sin undersökning.

De folkhögskolor som startade under 1997 visar prov på en stark vilja att tillgodose de behov som finns på orten. Flexibiliteten visar sig både när det gäller huvudmannskap och verksamhet. Detta innebär inte att det är någon av de ”nya” rörelserna som startat skolor utan mer att man sökt nya samarbetspartners som också innebär gränsöverskridanden. Som exempel kan nämnas att Botkyrka folkhögskola drivs gemensamt av ett par missionsförsamlingar och syriskt-ortodoxa församlingar och att Sommenbygdens folkhögskola förutom fyra kommuner även har lokala avdelningar av såväl arbetarrörelsen som lantbrukarrörelsen som huvudmän. Avgörande för vilka intressenter som slår sig samman för att starta nya skolor tycks vara det lokala perspektivet. Skolans profil grundas mer på ett geografiskt närhetsbegrepp än på en stark, gemensam ideologisk grund.⁶

Många av de nya skolorna är mycket aktiva och har ett utvecklat samarbete på sin hemort. Det är fråga om flexibilitet och lyhördhet att i samspelet med sin förort/stadsdel försöka påverka utvecklingen. FiA hävdar att deras skola är en ”superlokal folkhögskola. Decentraliserad och därmed bestående av lokala enheter i Angered. Ett försök att visa alternativ demokrati (till den förhärskande modellen)”.

”Finska folkhögskolan är landets största internat med Angered som boendeenhet.” Skolan syns i samhället och är till exempel mycket engagerad i antidiskrimineringsverksamheten i Sverige och även lokalt.

Precis som de ursprungliga bygdeskolorna bärs flertalet av de nystartade folkhögskolorna upp av lokala föreningar och man har djupa rötter i den omgivande bygden, oavsett om den utgörs av landsbygd eller storstad.⁷

⁶ Asp Viken, A., Grahn, B. Folkhögskolan mitt i byn – igen, examensarbete vid Folkhögskolläroprogrammet i Linköping, ht-97, s. 11.

⁷ Ibid. s. 11.

9.3 ”Annorlundaheten” bland de nya skolorna

Många av de folkhögskolemänniskor som intervjuats har långvarig erfarenhet av andra folkhögskolor, vilket ger stor trovärdighet åt deras jämförelser.

Avsaknaden av traditioner eller erfarenheter gör att skolan blir mer flexibel liksom förhållandet att det inte finns några gamla ”surdegar” som ligger och jäser. (Hällefors)

Just det lilla formatet med en tydlig ideologi och knytning till det nya rörelse-sverige skiljer sig en del från det traditionella folkbildningsverige. (S:ta Maria)

Förändrings- och utvecklingstakten är högre vad gäller de nya skolorna och just avsaknaden av internat gör skolan mer öppen mot omgivningen. (Hyllie Park)

”Det känns inte som en fortsättning på en äldre etablerad verksamhet.” (Vårdinge By)

”De gamla folkhögskolorna förde en för isolerad tillvaro medan en del nya skolor lever på gränsen till vad man skall få kalla folkhögskola.” (Mo Gård)

”Det gamla Sverige” kan ha svårt att acceptera invandrarägda institutioner som är självständiga och vågar driva sina frågor, vilket innebär att man kan hamna i konflikt. (Finska folkhögskolan.)

”Jag skulle också hävda att de nya folkhögskolorna ur vissa aspekter är mer ’äkta’ folkbildning eftersom vi ofta står närmare den aktuella samhälls- och föreningssituationen. Det finns en tendens i vissa äldre folkhögskolor att upprätthålla en ’självgodhet’ och förträfflighet kring sitt folkbildningsideal, men som tiden sprungit ifrån. Folkbildningens kännetecken borde vara att leva längst fram i relation till utvecklingen (inte för att anpassas utan för att utrusta människor att kritiskt och kreativt möta det nya kunskapsområdet). Här tror jag de nya skolorna har en mycket viktig funktion i att hindra folkhögskolorna att tillhöra och kämpa för gårdagens samhälle!” (Hyllie Park)

Några skolor tycker sig inte vara annorlunda än de ”gamla” skolorna – till exempel Arbetarrörelsens folkhögskola och Kvarnby.

En del skolor framhåller att IT-utvecklingen och satsningen på distansundervisning karakteriserar skolverksamheten. Rinkeby folkhögskola beteck-

nar sig till exempel som en virtuell folkhögskola med internationell profil ”...vi är och vill vara annorlunda ... mångkulturellt är inte så vanligt”.

Distansstudier

Distansstudier är framträdande i Särskild utbildningsinsats i de nya skolorna. De 20 nya skolorna svarar för hälften av antalet deltagarveckor rapporterade för hela riket inom kursstypen.

Tabell 28: Deltagarveckor i distansstudier – nya och gamla folkhögskolor, ht 2001.

Deltagarveckor	Nya			Gamla		
	Total	Distans	Procent	Total	Distans	Procent
Kurstyp						
01. Långa allmänna kurser	12 576	153	1,20	92 245	690	0,75
02. Långa särskilda kurser	9 237	359	3,90	168 634	7 763	4,60
04. Särskild utbildningsinsats	17 593	1 014	5,80	132 221	1 006	0,76
Långa kurser	39 406	1 526	3,90	393 100	9 459	2,41

Som distansstudier betecknas en kurs där kursen helt eller delvis genomförs på distans.

Rinkeby folkhögskola – den virtuella folkhögskolan – bedriver större delen av verksamheten på distans. Man menar att de fysiska mötena är viktiga i synnerhet för vissa grupper och nämner till exempel 60 deltagare från Eritrea som deltar i kursen basteknologi.⁸

”Det är viktigt att det första mötet är i närheten av människor, när det gäller nästa steg i utbildningen kan det vara annorlunda.” ”Att kunna formulera sig och att äga problemformuleringen är oerhört viktigt för den fria folkbildningen.” I detta sammanhang är IKT-kunskaper betydelsefulla och väl så vik-

⁸ Kommentar från Marja-Riitta Ritanoro per mail den 12 augusti 2002.

tiga som att läsa matte, svenska och engelska, därför att de ger tillgång till ett livslångt lärande. ”Kopplingen flyttas från de traditionella ämnena till nya? Det skadar inte att man erbjuder även engelska, svenska och matte. --- Inte skall en ’färskvara folkbildning’ utgå från en schablon som någon har formulerat för länge sedan för en annan framtid för andra människor.”⁹

Det finns vissa kännetecken för folkbildningen som till exempel ”ett demokratiskt förhållningssätt från lärare och studieledare och en stor respekt för den enskilda människans förmåga att söka sig en väg genom livet”, skriver Gunnar Sundgren i en artikel, ”Folkbildning i det flexibla lärandets tid?” Han ställer frågan: ”hur går det då med allt detta när datorn och distansen läggs emellan människa och människa?” ”Det är möjligt”, svarar han själv, ”att man inte längre behöver känna den oro som karakteriserade inledningsskedet för tio-tjugo år sedan. Den tredje generationens projekt är mer kombinatoriska än uteslutande, teknik och metod integreras i mer traditionella former.” Sundgren får nu verkligen chansen att undersöka om hans förmodan är riktig eftersom han leder ett forskningsprojekt, Lifv-projektet (Lärprocesser i folkbildande verksamhet) där folkbildningstraditionens möte med den nya pedagogiken och didaktiken kommer att beskrivas.¹⁰

9.4 Stora och små folkhögskolor

Folkhögskolorna skiljer sig mycket från varandra med avseende på antalet deltagarveckor. Den största skolan är fyra gånger så stor som den minsta. Hos de allra flesta skolor finns önskemål om att få mera statsbidrag och att nya medel borde avsättas till nya folkhögskolor i framtiden. Det nuvarande fördelningssystemet måste reformeras, anser de flesta.

Nedan redovisas antalet deltagarveckor (år 2000) för de 20 nya folkhögskolorna (de 6 skolor som utförligare beskrivs i studien är markerade med fet stil).¹¹

⁹ Kommentar från Marja-Riitta Ritanoro per mail den 12 augusti 2002.

¹⁰ Sundgren, G. Folkbildning i det flexibla lärandets tid? i Forskning om folkbildning, Nr 1-2002, årg. 11, s. 31-32.

¹¹ Alla deltagarveckor som inrapporterats till Folkbildningsrådet ingår i denna uppställning. För närmare specificering av deltagarveckorna hänvisas till den översikt över kursverksamheten vid de olika skolorna, som redovisats tidigare i rapporten.

Hällefors folkhögskola 2000	1 186 dtv
S:ta Maria folkhögskola 1997	2 603 dtv
Mo Gård folkhögskola 1997	3 333 dtv
Örenäs folkhögskola 1997	3 568 dtv
Sommenbygdens folkhögskola 1997	3 826 dtv
Valjevikens folkhögskola 1997	4 366 dtv
Botkyrka folkhögskola 1997	4 513 dtv
Furuboda folkhögskola 1994	4 618 dtv
Litorina folkhögskola 1994	4 867 dtv
Färnebo folkhögskola 1991	5 195 dtv
Dalkarlså folkhögskola 1991	5 433 dtv
FiA, folkhögskolan i Angered 1997	5 437 dtv
Finska folkhögskolan 1991	6 076 dtv
Arbetarrörelsens folkhögskola 1991	6 087 dtv
Hyllie Park folkhögskola 1997	7 221 dtv
Västerås folkhögskola 1997	7 419 dtv
Malmö folkhögskola 1991	7 663 dtv
Rinkeby folkhögskola 1994	7 860 dtv
Kvarnby folkhögskola 1991	8 142 dtv
Folkhögskolan Vårdinge By 1994	9 219 dtv

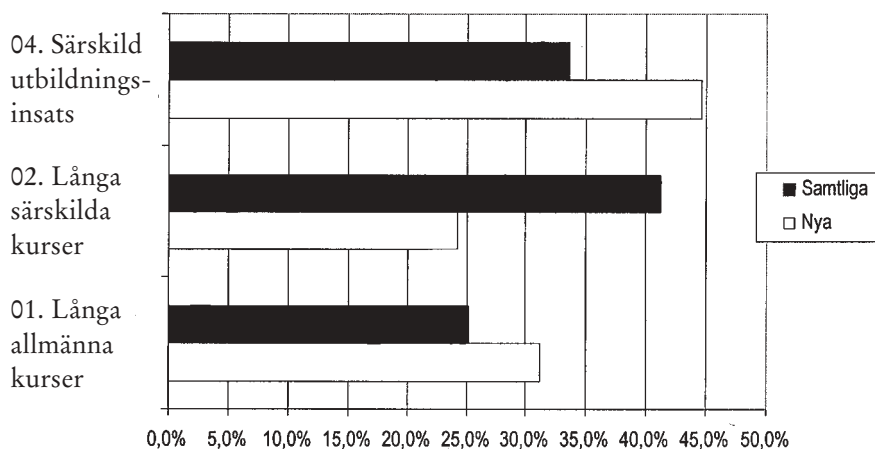
En folkhögskola betonar särskilt betydelsen av de små enheterna. FiA tror på små folkhögskolor: ”Men dom ska vara många! Liksom de politiska partierna finns i varje kommun, kan idéburna rörelser driva många lokala folkhögskolor vid sidan om varandra, ibland i samverkan, ibland i debatt, aldrig i konkurrens. Det bör vara snabbare ryck mellan verksamhet och bidrag och en modell enligt ovan kan utgöra en bättre grund för ett system som ligger närmare det danska.”

Färnebos tankar härvidlag – att det nuvarande systemet drabbar existerande skolor om inte folkhögskolan får mer statsbidrag – delas av många. Samtidigt menar Färnebo att det bör bli lättare att starta nya folkhögskolor även om det sker på bekostnad av existerande skolor. Om inte skolformen håller fast vid sin särart så kommer folkbildningen att stelna i sin tävlan med KomVux eller universitetet. Litorina folkhögskola menar å andra sidan att det inte bör bli lättare att starta folkhögskolor, men samtidigt inte omöjligt att starta nytt: ”Det är nog bra att portgången är trång.” Detta kan relateras till det faktum att de flesta skolor anser att svårigheterna att etablera folkhögskoleverksamhet med statsbidrag (många skolor fick göra flera ansökningar) bara haft positiva effekter för den nya skolans verksamhet. Hällefors, som kanske haft den besvärligaste vägen att gå med ett flertal ansökningar, styrker detta genom konstaterandet att ”detta var en bra lösning. Vi fick möjlighet att prova under 3 år – ’övningsköra’”.

9.5 Allmänbildning eller specialisering

Ett omdiskuterat tema från 80-talet, som vi sett tidigare, var huruvida folkhögskolan skulle slå in på specialiseringens och profilerings väg eller hålla fast vid sin särart med fokus på allmänna kurser och allmän medborgerlig bildning. Som framgår av nedanstående diagram och tabeller har de nya skolorna en större andel deltagare i långa allmänna kurser än riksprofilen för svensk folkhögskola (31 jämfört med 25 procent) och än större är skillnaden vad gäller särskild utbildningsinsats (45 jämfört med 34 procent). Det är rimligt att anta att de nya skolorna kommer att utöka sin andel av långa särskilda kurser när skolorna får möjlighet att använda de olika anslagstyperna mera fritt.

Diagram 1: Deltagare i långa kurser fördelat på kurstyp i nya och samtliga folkhögskolor, ht 2001.

De nya skolorna har en avsevärt större andel deltagare i särskild utbildningsinsats och motsvarande mindre antal deltagare i långa särskilda kurser (24 jämfört med 41 procent).

Betydelsen av de allmänna kurserna och en inriktning mot allmän medborgerlig bildning, betonas mångstämmigt av de nya skolorna. Finska folkhögskolan hävdar att skolformens berättigande ligger i att man sysslar med folkbildning "annars är vår saga slut". Ofta understryks betydelsen för individen att själv aktivt ta del i samhället och ansvara för beslut som gäller det egna livet. "Allt vi gör går ut på att klara sig bättre i samhället." (FiA) En bred bildningsnivå ger ett ökat självförtroende som leder till handling.

En viktig fråga som återstår att besvara och som inte ingått i detta projekt är huruvida kursdeltagarna fått möjligheter att delta i planering av undervisning och beslutsfattande och om deras samhällsengagemang ökat, möjligen som en konsekvens av folkhögskolans demokratiska påverkan. Vi vet att de flesta folkhögskolor har svårigheter att få till stånd ett deltagarinflytande när det gäller skolan som helhet.¹²

En folkhögskola som uppenbarligen lyckats med denna ”demokratiska fostran” är Färnebo folkhögskola. Den undersökning som Lena Lindgren gjorde 1996 visade att både deltagarstyrning och demokratiska arbetsformer haft ett stort utrymme på kurserna och att man dessutom behandlat ”vår tids stora frågor”. Det är intressant att konstatera att fyra femtedelar av deltagarna i undersökningen tyckte att både allmänna kunskaper som kunskaper inom något specialområde ökat, liksom deras självförtroende och känsla av att kunna påverka sina egna levnadsförhållanden.¹³

Vad gäller möjligheten att förena bildning och utbildning så tror alla skolor att detta är möjligt men svårigheterna och riskerna ligger i att behörighetssidan överbetonas. Många skolor finner inte några direkta motsättningar mellan bildning och utbildning.

9.6 Andelen kvinnor i de nya folkhögskolorna

I början av 20-talet hade endast 16 folkhögskolor samundervisning under vintern, medan det i slutet av 40-talet bara var fyra skolor som enbart tog emot pojkar i vinterkursens första årskurs. Folkhögskolan hade blivit en väg till fortsatt utbildning för kvinnorna i högre grad än för männen. Efter folkhögskolan fanns möjlighet till utbildning på exempelvis sjuksköterskeskola, barnsköterskeskola, förskoleseminarium eller vävskola.¹⁴

1939/40 var för första gången kvinnornas antal (2 310) i vinterkursen större än männens (2 031). En orsak till kvinnornas ”övertagande” av vinterkursen kan vara att folkhögskolorna inriktade sig mot olika specialområden, när rekryteringsläget försämrades i början av 20-talet. Den förberedande sjuksköterskeutbildningen och annan teoretisk förberedande yrkesutbildning som skolorna gav, lockade många kvinnor till skolorna.¹⁵ I nedanstående avsnitt redovi-

¹² Myrbäck, S. Folkhögskolan nr 1, 1999. Rapport från åtta folkhögskolor, s. 30.

¹³ Lindgren, L. Kan en filthatt stärka demokratin? s. 80-84.

¹⁴ Terning, P. Svensk folkhögskola 100 år, del 3, Uddevalla 1968, s. 249.

¹⁵ Berndtsson, R. Om folkhögskolans dynamik – möten mellan olika bildningsprojekt, Linköping 2000, s. 105.

sas antalet kvinnliga deltagare i de långa kurserna, samt utbildningsbakgrund och åldersfördelning totalt i nya och samtliga skolor.

Verksamhetsåret 1993/94 hade folkhögskolorna cirka 196 000 deltagare¹⁶ varav 24 400 gick på långa kurser – 11 800 på allmänna och 12 600 på särskilda kurser. På de långa kurserna (=minst 15 kursdagar) var de kvinnliga deltagarna i majoritet och utgjorde 60 procent av deltagarna.¹⁷ Hötterterminen 2001 var andelen kvinnor i de nya skolornas långa kurser något lägre än hos samtliga skolor (59 procent i de nya – 64 procent i samtliga).

Tabell 29: Deltagare och antal/andel kvinnor i kurstyp 1, 2 och 4 jämfört med deltagare totalt i nya, gamla och samtliga folkhögskolor, ht 2001.

Kurstyp		Nya	%	Gamla	%	Samtliga	%
01. Långa allmänna kurser	Deltagare	756	31	6 356	25	7 112	25
	Varav kvinnor	455	19	4 210	16	4 665	16
02. Långa särskilda kurser	Deltagare	589	24	11 066	43	11 655	41
	Varav kvinnor	367	15	7 338	28	7 705	27
04. Särskild utbildningsinsats	Deltagare	1 083	45	8 441	33	9 524	34
	Varav kvinnor	608	25	5 268	20	5 876	21
Deltagare		2 428	100	25 863	100	28 291	100
Varav kvinnor		1 430	59	16 816	65	18 246	64

9.7 Dagfolkhögskolornas intåg på arenan

Folkhögskolan flyttar in i städerna

Folkhögskolan var ursprungligen en landsbygdsföreteelse avsedd för den burgna bondeklassen och det var inte tal om att förlägga dessa skolor till städerna.

¹⁶ 150 000 deltagare gick 1993/94 på folkhögskolans korta kurser och dessutom fanns 17 000 extra elevplatser på grund av arbetsmarknadsläget.

¹⁷ SOU 1996:75, Värden i folkhögskolevärlden, s. 63.

detta dels skulle förrycka folkhögskolan ur dess ställning, dels inga stadsarbetare skulle kunna för ett halvt år övergiva arbetet för att utslutande ägna sig åt studier.

Folkhögskolorna flyttade in i städerna på 60- och 70-talen bland annat genom de dagfolkhögskolor eller externat som växte upp framför allt i tätorterna. Men fortfarande ansåg många inom och utom folkhögskolan att internatet var en del av skolformens särart. Detta debatterades livligt inom folkhögskolevärlden. Folkhögskolan fick genom 1966 års kompetenskungörelse möjlighet att ge grundskole- och gymnasiekompetens till ett stigande antal äldre korttidsutbildade, främst kvinnor.

1973 fanns 114 folkhögskolor och 5 av dessa var externatskolor – 60 procent av deltagarna bodde på skolorna. 1989 fanns 128 folkhögskolor varav 11 var externatskolor.

Av de 20 nya folkhögskolor som kommit till mellan 1991 och 2000 är 13 externatskolor och således 7 internatskolor. Av dessa internatskolor har 3 stycken handikappinriktning – Furuboda (internat för 50 deltagare), Mo Gård (24) och Valjeviken (35). De 4 övriga skolorna med internatverksamhet är Dalkarlså (50), Färnebo (95), Hällefors (20) och Vårdinge By (60). I nedanstående tabell redovisas antalet internatdeltagare i jämförelse med ”gamla” folkhögskolor.

Tabell 30: Internatdeltagare i de nya skolorna jämfört med ”gamla” folkhögskolor, ht 2001.

Deltagare	Nya			Gamla		
	Total	Internat	Procent	Total	Internat	Procent
01. Långa allmänna kurser	756	78	10	6 356	1 473	23
02. Långa särskilda kurser	589	137	23	11 066	4 027	36
04. Särskild utbildningsinsats	1 083	70	6	8 441	1 349	16
Totalt	2 428	285	12	25 863	6 849	26

Andelen internatdeltagare i de nya skolornas långa kurser är 12 procent, medan ”gamla” skolor har 26 procent internatdeltagare.

Det är oftast rekryteringsskäl eller ekonomiska orsaker som omöjliggör internatverksamhet, som till exempel för Arbetarrörelsens folkhögskola: ”Det finns inte möjlighet att ha lokaler i centrum med internat.” Många skolor hjälper dock deltagare utifrån att skaffa bostäder. Furuboda, som har internat, menar att det var en självklarhet med internat eftersom ”vi har ett helhetstänkande och är riksrekryterande”.

Rekryteringsskäl ligger tydligen även bakom förhållandet att Litorina folkhögskola blev en externatskola, att döma av rektors yttrande:

Jag ville helst ha en internatfolkhögskola. Vi blev dock avrådade av personal på FBR som tyckte att det fanns nog med internatfolkhögskola i landet och vad som kunde tänkas behövas var folkhögskolor för folk på större orter. Alla har inte råd med dubbelt boende och skulle inte kunna komma till vår skolform om undervisningen var förenad med boende.

Sommenbygdens externatskola samarbetar med två bostadsföretag som bygger om flerfamiljhus till elevboende och på så sätt kan deltagarna hållas samlade.

Hyllie Park hade ett internat fram till 1997/1998 då man tvingades lägga ner detta eftersom behovet av klassrum hade ökat. Numera hyr man ett antal rum av det kommunala bostadsbolaget och kan ge sina deltagare en studentbostadsservice.

För de flesta folkhögskolor med externat är denna form en självklarhet, eftersom man vill att deltagarna finns kvar i sina sociala sammanhang. Dessutom hänvisar man till den närhet till allt och alla som kan upplevas:

Det är inte längre mellan Angeredsbornas hem och FiA:s kurslokaler och personal än det är mellan rummet och lektionssalen på Brunnsvik eller Runö (nästan).

Internatboendet har minskat på senare år, i synnerhet vad gäller deltagarna i de allmänna kurserna medan det påtagligt har ökat för studerande i särskilda kurser. De som studerar vid de allmänna kurserna utgörs av äldre korttidsutbildade, som bor i folkhögskolans närområde.

I kapitel 10 avslutas studien med några slutreflexioner.

10 Slutreflexioner

Vad är då det nya med dessa 20 folkhögskolor? Det är uppenbart att de i stor utsträckning är dagfolkhögskolor och att många av dem etablerats i storstadsregioner. De bryter således mot ett av folkhögskolans ursprungliga särdrag, där internatboendet var en viktig del i folkhögskoleverksamheten. Det stora flertalet av skolorna har hjälpts fram av andra folkhögskolor genom avknoppning eller på annat sätt – statsbidragsvillkoren har varit utformade sålunda. De flesta skolorna är mycket väl förankrade lokalt sett och har utvecklat ett rikt kontaktnät i regionen. I hög grad riktar sig många av dem till flera av folkhögskolans prioriterade grupper, lågutbildade, äldre och invandrare. Några av de nya skolorna är verksamma inom ”nya rörelser” som Alternativrörelsen, Antroposofiska rörelsen och fyra av dem har en mångkulturell inriktning. Tre skolor har en handikappinriktning.

Men det är vanskligt att påstå något generellt om dem i förhållande till de äldre skolorna. Det är rimligare att tycka att de fullföljer utvecklingslinjer eller trender som redan långt tillbaka varit märkbara och som nu återigen synliggörs.

Folkhögskolan kännetecknas av kontinuitet och pragmatism, men emellanåt uppstår ideologiska konflikter. Som exempel kan nämnas svårigheterna för nya målgrupper att få tillträde till skolformen. Kvinnorna tilläts från början bara studera vid folkhögskolans sommarkurser och först på 30-talet kom de i större skaror till folkhögskolornas långa kurser, lockade av studier som förberedelse för olika yrkesval. Men den stora striden gällde ”arbetarfrågan”.

Rädslan för socialism och fackföreningar kan likställas med det hot som ”det konservativa etablissemanget” kände vid folkhögskolans start, då mängder av ”halvbildade, farliga individer” förmodades välla ut från folkhögskolorna. Några folkhögskolor involverades i en ideologisk strid, när de gick i spetsen och öppnade sina skolor för industriarbetare och andra yrkeskategorier. Denna ideologiska konfrontationsinriktning har kommit till uttryck inom folkhögskolan även vid andra tidpunkter och in i nutid.

Vi har sett en hel del exempel på svårigheter och även stridigheter när de nya folkhögskolorna etablerades. I synnerhet gäller detta personal- och huvudmannafrågor samt frågor med ekonomisk relevans. Sommenbygdens folkhögskola pekar på det massiva motstånd som mobiliserades från en grupp folkhögskolor i F län för att försöka stoppa tillkomsten av den nya folkhögskolan. Mångkulturellt Folkbildningscentrum, Stockholms folkhögskola (MKFC)¹ anser att man ofta finner den ”sämsta kvalitén” på invandrarkurserna och att invandrare har svårt att få delta i kurser i till exempel bild eller media.

Andra svårigheter som kan märkas kan till exempel vara hur folkhögskolan uppfattas i det omgivande samhället. Finska folkhögskolan, som är en mångkulturell folkhögskola, menar att ”det gamla Sverige” har svårt att acceptera invandrarägda institutioner som är självständiga och vågar driva sina frågor, vilket kan innebära att man kommer i konflikt. Hyllie Park folkhögskola kan känna en viss oro över att skolan i alltför hög grad uppfattas som en ”invandrarskola”, vilket kan motverka integrationen.

Vi har konstaterat att det fanns en oro inom folkhögskolan, under skolformens första decennier. En ängslan över alla de bidrag man gjorde sig beroende av, därför att dessa var ett hot mot folkhögskolans relativa oberoende och frihet. Finns denna oro idag? Kerstin Mustel skriver 1995 att ”Det finns en risk för att bidrag och dylikt mer och mer driver folkhögskolan mot en utbildning som styrs av marknadspolitiska överväganden i stället för att styras av folkbildningens egna behov och prioriteringar”.² Detta skrevs med tanke på folkhögskolan generellt, men skiljer sig ”de nya” på något sätt från ”de gamla”? Kerstin Mustel fortsätter: ”Den småskaliga folkhögskolan har på sina håll övergått till stordrift och liknar mera utbildningsföretag än folkhögskolor, influerade av marknadsekonomiskt tänkande med förebilder från det privata näringslivet och nyliberala idéer.”³

Dessa påståenden har säkerligen Kerstin Mustel belägg för, men förhål-

¹ Jag har genomgående använt beteckningen Rinkeby folkhögskola i rapporten eftersom detta namn var aktuellt när studien genomfördes.

² Mustel, K. Folkhögskolan 3, 1995, s. 28.

³ Ibid.

landet var enligt min mening även giltigt i ett tidigare skede. Under 80-talet fick kortkurserna och i synnerhet de så kallade samverkanskurserna en allt större del i skolornas verksamhet, på en del skolor rentav en dominerande andel, vilket emellanåt "slog ut" en del av skolans långa kurser. Vissa skolor valde att satsa på de mera lukrativa kortkurserna, framför de mer kostsamma långkurserna. På grund av politiska beslut på 90-talet, som försämrade samverkanskursernas bidragsmöjligheter, minskade dessa kursers antal drastiskt, i synnerhet på de "kortkurståta skolorna".⁴

Verksamheten vid de nya skolorna pendlade år 2000 mellan 1 200 och 9 200 deltagarveckor. Det fanns dock en tydlig strävan och inriktning mot att utöka verksamheten, framför allt bland de mindre skolorna. Ny verksamhet fanns redan inplanerad eller planerades och man tyckte att skolorna borde ha fått möjlighet att växa genom en extra tilldelning av deltagarveckor. Det är bland annat i detta sammanhang som skolorna är negativa till den nuvarande omfördelningsprincipen av deltagarveckor, när det gäller att starta nya folkhögskolor. Dock anser många skolor att svårigheterna att etablera folkhögskoleverksamhet med statsbidrag (en del skolor fick göra flera ansökningar) bara haft positiva effekter för den nya skolans verksamhet. Hällefors, som kanske haft den besvärligaste vägen att gå med ett flertal ansökningar, konstaterar att "detta var en bra lösning. Vi fick möjlighet att prova under 3 år – 'övningsköra'".

I tider när rekryteringen till de allmänna kurserna sjunker sker ofta en specialisering. När antalet sökande till folkhögskolorna sjönk i början på 20-talet var det inte ovanligt att skolorna inriktade sina kurser mot olika specialområden och avlägsnade sig från den allmänt medborgerliga inriktningen. En lärare skrev följande i en artikel i Tidskriften 1923:

Hur orätt gör inte de folkhögskollärare, som av rädsla för elevantalet helt stilla börjar omändra sina skolor till preparandkurser eller praktiska skolor, naturligtvis med bibehållande av så mycket folkhögskola, att det går för sig få statsanslag.⁵

Artikelförfattaren tyckte, i likhet med många andra, att ekonomin kommit att betyda allt mer både för skolorna och eleverna. Man ville helst få ut en examen av sin vistelse vid en folkhögskola, annars blev studierna en lyx som man inte hade råd med.⁶

⁴ Berndtsson, R. Det nya kortkursprojektet, del 1, 1991, Det nya kortkursprojektet, del 2, 1991.

⁵ Holmström-Vifell, I. Tidskrift För Svenska Folkhögskolan, häfte 3, 1923, s. 144.

⁶ Ibid. s. 146.

Många av de nya skolorna har en stor del av verksamheten i långa allmänna kurser och i särskild utbildningsinsats, vilket till stor del beror på statsbidragets utformning. Man vänder sig i hög grad till skolformens prioriterade målgrupper.⁷ Cirka en tredjedel av de nya skolorna har dock de senaste åren (mellan 1999 och 2000) ökat sin andel i långa särskilda kurser med cirka 5 000 deltagarveckor och här finns en möjlighet att ytterligare profilera sin verksamhet utan att nå obalans. Det är troligt att andelen långa särskilda kurser kommer att utökas framöver i form av eftergymnasiala yrkesinriktade utbildningar. Kanske kommer då debatten om faran med en alltför långt driven specialisering att återigen komma upp. Överlag ser dock de nya folkhögskolorna mycket positivt på skolformens bildningsinriktning och anser att den mycket väl kan förenas med en satsning på utbildning. Men folkhögskolans särart får dock inte ifrågasättas – ”då är vår saga slut.” (Finska folkhögskolan)

En utvecklingslinje, som blivit mycket tydlig, som nämnts tidigare, är dagfolkhögskolornas kraftiga tillväxt och internatboendets successiva försvagning, i synnerhet vad gäller studerande vid de allmänna kurserna. Förr i tiden (låt oss säga 70-talet) bodde vanligen deltagarna i allmänna kurser på internatet, numera är det de särskilda kursernas deltagare, som bor på internaten, eftersom dessa kursdeltagare oftast rekryteras från hela landet. Ekonomiska överväganden bestämmer ju i allmänhet huruvida skolan kan ha ett internatboende eller ej. För många av de nya folkhögskolorna är externatet en självklarhet, eftersom man inriktar sig mot äldre korttidsutbildade i folkhögskolans närområde. Många av de nya folkhögskolorna har en profil där det lokala perspektivet fokuseras, med flexibilitet, samarbete och även gränsöverskridanden som centrala begrepp.

När det gäller folkhögskolans prioriterade målgrupper så visar studiens statistiska underlag att många av de nya skolorna riktar sig till olika invandrargrupper och försöker svara upp mot de behov och önskemål som dessa grupper har. En del skolor strävar efter att skapa mångkulturella mötesplatser och engagerar sig i samhälleliga utvecklingsfrågor som berör hela invandrar-kollektivet. De nya skolorna har även breddat och fördjupat utbildningsmiljöerna för personer med funktionshinder och man arbetar oftast utifrån ett pedagogiskt helhetsperspektiv.

För många folkhögskolor är mötet människor emellan oerhört betydelsefullt och betraktas som en del av skolformens särart. Folkhögskolans studerande påstår själva att just dessa möten mellan människor ur olika generatio-

⁷ Som framgått av sammanfattningen har de nya skolorna en större andel av grupperna lågutbildade, äldre och invandrare. Tre av de nya skolorna har en handikappinriktning.

ner och grupper är viktigt och något av det bästa som hände under folkhögskoletiden. Givetvis kan då den nya folkbildningen verka utmanande om en stor del av utbildningen bedrivs på distans och det fysiska mötet i stort sett verkar ha bortrationaliserats eller marginaliserats. Det pågår mycket försöksverksamhet och en del forskningsprojekt inom detta område (se s. 146) och Gunnar Sundgren skriver i ett inlägg i denna fråga följande: "Idag ser vi hur svensk folkbildning anstränger sig för att svara mot tidens modernitetskrav och rationaliseringsbehov, IKT och distansutbildning är dagens lösen."--- "Mångfalden är omfattande och uppfinningsrikedomen imponerande. Kanske är det detta som bidragit inte bara till svensk folkbildnings överlevnad utan till en i stort sett obruten expansion."⁸

Det är intressant att iaktta att de flesta av de nya skolorna anser sig vara annorlunda i jämförelse med de "äldre" etablerade skolorna. I sammanhanget nämns som exempel avsaknaden av betungande traditioner och gamla surdegar. Även öppenheten och flexibiliteten gentemot samhället påpekas liksom satsningen på folkbildning på distans, där ju de nya skolorna svarar för hälften av de inrapporterade deltagarveckorna för hela riket. I detta sammanhang, när den eventuella "annorlundaheten" diskuteras, bör nämnas det faktum att det gamla systemet, med regelstyrning för folkhögskolan, övergick till ett målstyrningssystem 1991. Regeringens proposition 1990/91:82, "Om Folkbildning" underströk bland annat huvudmännens starka ställning inom folkhögskolan och skolornas möjligheter att fritt utforma sin verksamhet. Skolorna kunde alltså nu fritt ange verksamhetens mål och syften, under förutsättning att vissa övergripande mål uppfylldes.⁹ De nya skolorna har inte arbetat inom "regelsystemet" men möjligen haft kontakt med systemet i sitt samarbete med en eventuell moderskola eller annan folkhögskola.

När regelsystemet försvann fanns en stark oro hos många av de "gamla" folkhögskolorna inför en oviss framtid. Man hade i viss mån blivit "myndig mot sin vilja" eftersom hela systemväxlingen kommit så snabbt och oväntat. Ett tomrum skapades av avregleringen och många "gamla" skolor fortsatte enligt samma gamla mönster ett antal år. Samma oro har inte funnits hos de nya skolorna – möjligen har de varit rädda att bygga in sig i en institution som kanske en del "äldre" skolor gjort. Men "de nya" har inte behövt göra sig kvitt gammalt tankegods utan har kunnat släppa loss sin kreativitet och glädje över att få ta ansvar över sin egen verksamhet. Eldsjälar finns inom folk-

⁸ Sundgren, G. Folkbildning i det flexibla lärandets tid? i *Forskning om folkbildning*, Nr 1-2002, årg. 11, s. 31-32.

⁹ Regeringens proposition 1990/91:82, Om Folkbildning, s. 12.

högskolan både i ”de gamla” och ”de nya folkhögskolorna”. Här finns en förenande länk. ”Eldsjälar är inte viktiga. Dom är nödvändiga! De flesta anställda brinner.” (FiA)

Referenser

- Africa Forum årg. 5 nr 3-4, 2002. "Storstadssatsning".
- Aspviken, A., Grahn, B. (ht 1997). *Folkhögskolan mitt i byn – igen*. Examensarbete, Folkhögskolläroprogrammet vid Linköpings universitet.
- Ben Amara, M. (vt 2000). *När korset och halvmånen möts i kunskapens värld – ett studium om den multikulturella folkhögskolan*. Examensarbete, Folkhögskolläroprogrammet vid Linköpings universitet.
- Bengtsson, J.-I. "Nya folkhögskolor". *Tidskrift för Svenska Folkhögskolan*, Nr 2/77.
- Berndtsson, R. (1991). *Det nya kortkursprojektet, del 1: Huvudrapport, Rapport nr 140A från PUFF*. Linköping: Vuxenutbildarcentrum.
- Berndtsson, R. (1991). *Det nya kortkursprojektet, del 2: Rapporter från 15 folkhögskolor*. Rapport nr 140B från PUFF. Linköping: Vuxenutbildarcentrum.
- Berndtsson, R. (2000). *Om folkhögskolans dynamik – möten mellan olika bildningsprojekt*. Linköping: Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap.
- Bogårde, B. (1974). *Svenska folkhögskolans lärarförening och staten 1902-1970. En studie i organisationsinflytande*. Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, skrift nr. 66, Uppsala: Rabén & Sjögren.
- Burgman, H. (1968). "Folkhögskolan och den pedagogiska utvecklingen 1868-1918." I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 3. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och Bokförlaget Liber.
- Degerman, A. (1968) "Folkhögskolans idéhistoria." I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 2. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och bokförlaget Liber.
- Elmgren, B. (2000). *Revolutionen i Angered*, Folkhögskoleföreningen i Angered.
- Feuk, J. "Den sjunkande elevfrekvensen". *Tidskrift för Svenska Folkhögskolan*, 1/1925.
- Schmid, H. "Den profilerade och specialiserade folkhögskolan". *Folkhögskolan* Nr 3/89.
- Folkhögskolan Nr. 8/90. "Alla hjälper till på Kvarnby".
- Folkhögskolan Nr. 7/91. "Fram för personalkooperativ".
- Folkhögskolan Nr. 3/92. "Personalkooperativ blev centrum".
- Forsell, A. (1872). "Om folkhögskolan." I: *Läsning för folket*, 1871-1873. N:o 46, 1872. Stockholm: Norstedt & Söner.
- Gustavsson, B. "Den allmänbildande folkhögskolan för och genom folket – svar till Herman Schmid". *Folkhögskolan* Nr 4/89.

- Hammar, G. "Ett genombrott – några reflexioner i samband med Sigtunamötet." *Tidskrift för Svenska Folkhögskolan*, 4/1933.
- Hedenquist, J-A. (1997). *Färnebo Folkhögskola, Myt eller verklighet?* JAH Utbildning & Utveckling.
- Hedlund, K. (Red.). (1943). *Svensk Folkhögskola under 75 år*. Stockholm: Lars Hökerbergs Bokförlag.
- Hedlund, K. *Tidskrift för Svenska Folkhögskolan*, 2/1955.
- Helldén, A. (1968). "Folkhögskolegruppen i riksdagen." I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 4. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och Bokförlaget Liber.
- Holme, I. M., Solvang, B. K. (1991). *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Holmström-Vifell, I. *Tidskrift För Svenska Folkhögskolan*, 3/1923.
- Ingers, E. "Folkhögskolans ställning till stat och ortsmyndigheter." *Svenska folkhögskolan 1868-1918*, Örebro 1921.
- Ingers, E. (1931). *Handbok för folkhögskolor. Författningar rörande folkhögskolor – med förklarande anmärkningar*. Hvilan.
- Jacobsen, J. K. (1993). *Intervju – Konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, B. (1998). *Aktivitetssentret Valjeviken, En krönika om de tio första åren*. Sölvesborg: Valjeviken.
- Larsson, P. Tivéus, S. (2001). *Mot Bättre Vetande – en bok om Alternativrörelsens Folkhögskola*. Österfärnebo: Färnebo Folkhögskola.
- Larsson, S. (1986). *Kvalitativ analys – exemplet fenomenografi*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Larsson, S. (1993). "Om kvalitet i kvalitativa studier." *Nordisk pedagogik*, Vol.13, No 4. Oslo. ISSN 0901-8050.
- Lindgren, L. (1996). *Kan en filthatt stärka demokratin? Om mål och ideal i folkbildning*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Löwkrantz, B. "Dumt att sälja", *Folkhögskolan* Nr 8/91.
- Magnusson, L. "Folkbildningsrådet informerar", *Folkhögskolan* Nr 3/94.
- Mustel, K. "Folkhögskolan och samhället", *Folkhögskolan* Nr 8/89.
- Mustel, K. "Våga välja väg", *Folkhögskolan* Nr 4/94.
- Mustel, K. "Systemskiftet inom folkhögskolan", *Folkhögskolan* Nr 3/95.
- Myrbäck, S. "Rapport från åtta folkhögskolor", *Folkhögskolan* Nr 1/99.
- Nordling, G. (ht -99). *Lärarrollen vid Färnebo Folkhögskola*. Examensarbete, Folkhögskollärarprogrammet vid Linköpings universitet.
- Odhner, H. (Red.). (1921). *Svenska folkhögskolan 1868-1918*. Örebro: Svenska folkhögskolans lärareförening.
- Paulston, R. G. (1980). *Other Dreams, Other Schools: Folk colleges in social and ethnic movements*. University of Pittsburgh: University Center for

- International Studies.
- Proposition 1900/1:8. *Folkundervisningen*. Stockholm 1900.
- Proposition 1990/91:82. *Om Folkbildning*. Stockholm 1991.
- Richardson, G. (1963). *Kulturkamp och klasskamp. Ideologiska och sociala motsättningar i svensk skol- och kulturpolitik under 1880-talet*. Studia Historica Gothoburgensia II, Ak. avh., Göteborg: Akademiförlaget.
- sfs 1919:866. *Svenske författningssamling*. ”Kungl. Maj:ts stadga för statsunderstödda folkhögskolor.” Stockholm 1920.
- Simon E. (1989). ”-og solen står med bonden op-” *De nordiske folkehøjskoleers idéhistorie*. Denmark: Askov Højskoles Forlag.
- Sjöquist, E. (1986). *Spelet om HOLA. Kulturkamp kring en folkhögskola*. Härnösand: Bokförlaget Angermannia.
- SOU 1953:24. *Folkhögskolans ställning och uppgifter*, 1946 års skolkommision. Stockholm 1953.
- SOU 1976:16. *Folkhögskolan*. Huvudbetänkande avgivet av 1973 års folkhögskoleutredning. Stockholm 1976.
- SOU 1989:97. *Vad händer med folkhögskolan?* En fakta- och debattbok från Folkhögskolekommittén. Stockholm 1989.
- SOU 1996:75. *Värden i Folkhögskolevärlden*. Delbetänkande av Utredningen för statlig utvärdering av folkbildningen. Stockholm 1996.
- SOU 1996:159. *Folkbildningen – En utvärdering*. Slutbetänkande av utredningen för statlig utvärdering av folkbildningen, Sthlm. 1996.
- Strödda meddelanden. *Tidskrift För Svenska Folkhögskolan*, 2/1931.
- Sundgren, G. ”Folkbildning i det flexibla lärandets tid?” I: *Forskning om folkbildning*, Nr 1-2002, årg. 11.
- Swensson, S. ”Folkhögskolan och myndigheterna.” I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 1. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och Bokförlaget Liber.
- Tengberg, E. ”De första folkhögskolorna.” I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 1. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och Bokförlaget Liber.
- Terning, P. ”Folkhögskolan och den pedagogiska utvecklingen 1918-1968.” I: *Svensk folkhögskola 100 år*. del 3. Uddevalla: Svenska folkhögskolans lärarförening och Bokförlaget Liber.
- Tidskrift för Svenska Folkhögskolan*. 3/1946.
- Valla folkhögskola 25 år – 1960-1985. Linköping 1985.
- Ödman, P.-J. (1983). *Tolkning, förståelse, vetande – Hermeneutik i teori och praktik*. Borås: Almqvist & Wiksells förlag.
- Örn, P. Kommentar från Peter Örn, Folkbildningsrådet informerar, *Folkhögskolan* Nr 3/94.

Material från Folkbildningsrådet

- Folkbildningsnytt – Information från Folkbildningsrådet, 6/93, 22 juni.
- Folkbildningsrådet informerar, Lasse Magnusson, 2002-03-18.
- Folkbildningsrådets fördjupade anslagsframställning för budgetperioden 1994/95, 1995/96, och 1996/97, *Folkbildningen*, 1 sept. –93.
- Folkbildningsrådet, PM –Riktlinjer för prövning av statsbidrag, 2000-09-27.
- Folkhögskolor 2002/2003. (2002). Stockholm: Folkbildningsrådet/Folkhögskolornas informationstjänst (FIN).
- Pressmeddelande från Folkbildningsrådet, 1996-II-04.
- RIO/Lf:s folkhögskolegrupp (LM), *Nya folkhögskolor samt omfördelningen mellan vissa skolor*, 910528.
- Tabeller och diagram i avsnittet ”Sammanfattning” har utarbetats av Tomas Östlund och för kommentarer och faktainformation i anslutning till tabeller och diagram har Signild Håkansson medverkat.

Diverse dokument, brev mm från/till vissa av de nya folkhögskolorna

FiA

- Folkhögskoleföreningen i Angered. Medlemmar 30 juni 1996.
- Verksamhetsberättelse 2000/2001.

Färnebo folkhögskola

- Riktlinjer för kurser – Principer, instruktioner och definitioner vid Färnebo folkhögskola, 2000-08-17.
- Verksamhetsberättelse – Färnebo Folkhögskola, 010101-011231.

Hyllie Park folkhögskola

- Anhållan om statsbidrag, Örebromissionens styrelse, 1996-02-22.
- Kartago 2000, måldokument, Hyllie Park Folkhögskola, 9 maj 2001.
- Policydokument gällande Hyllie Park Folkhögskolas arbete med personer med funktionshinder, 20.11 2001.
- Yttrande från Liljeholmens folkhögskola 960612, 960905.

Hällefors folkhögskola

- Ansökan om statsbidrag samt inrättande av en ny självständig folkhögskola i Hällefors, Hällefors kommun, 1994-12-13.
- Skrivelse från Folkbildningsrådet till Hällefors kommun 95-01-25, Dnr 88, 94/95, 02.
- Ansökan om statsbidrag, Hällefors folkhögskola 99-02-25.

Malmö folkhögskola

- Verksamhetsplan 99/00, Malmö 990314.

Mo Gård folkhögskola

- Ansökningshandlingar och yttranden över Ansökan om statsbidrag till en ny självständig folkhögskola, 1996.
- Mo Gård Folkhögskoleförening, årsredovisning för räkenskapsåret 2001.
- Mo Gård Folkhögskola – En utvecklingsplan med stöd av EU-mål 3.
- Policydokument, Mo Gård Folkhögskola, 01-10-29.
- Årsredovisning 2000, Resurscenter Mo Gård AB.

Rinkeby folkhögskola

- mkfc – mångkulturellt folkbildningscentrum ek för, årsredovisning 2001.
- Statsbidragsansökan, Mångkulturellt Folkbildningscentrum, 5 april 1992, Thord Fjellström, ordf.
- Statsbidragsansökan, Mångkulturellt Folkbildningscentrum, 7 maj 1993, Thord Fjellström, ordf., Marja-Riitta Ritanoro, rektor.

Valjevikens folkhögskola

- Mål- och styrdokument för Valjevikens Folkhögskola, 2001.11.30.

Folkhögskolor 1991 – svar på skriftliga frågor samt intervjuer

- Benton Wolgers, lärare vid Färneboskolan, svar på intervjufrågor, 26 mars 2002.
- Samtal med Karin Gustavsson, samordnare Färnebo och Malin Eriksson, Den Resande Folkhögskolan, ordf. i Färnebo folkhögskolas styrelse, 24 april 2002.
- Lennart Ljung, rektor vid Dalkarlså folkhögskola, svar på intervjufrågor, 4 april 2002.

- Stellan Hansson, rektor vid Arbetarrörelsens folkhögskola, svar på intervjufrågor, 16 juli 2002.
- Lennart Bergström, rektor vid Malmö folkhögskola, svar på intervjufrågor, 2 maj 2002.
- Antero Sjöman, rektor vid Finska folkhögskolan, telefonintervju, 15 juli 2002.
- Joakim Hjelm, rektor vid Kvarnby folkhögskola, svar på intervjufrågorna, 7 augusti 2002.

Folkhögskolor 1994 – svar på skriftliga frågor samt intervjuer

- Marja-Riitta Ritanoro, rektor vid Rinkeby folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 april 2002.
- Samtal med Marja-Riitta Ritanoro, 23 maj 2002.
- Marja-Ritta Ritanoro, e-post, 25 juli 2002.
- Marja-Riitta Ritanoro, e-post, 25 juli 2002.
- Marja-Riitta Ritanoro, e-post, 12 augusti 2002.
- Tord Alvåg, rektor vid Furuboda folkhögskola, svar på intervjufrågor, 22 maj 2002.
- Elsmari Furuwall, rektor vid Litorina folkhögskola, svar på intervjufrågor, 5 maj 2002.
- Ivar Heckscher, rektor vid Vårdinge By folkhögskola, svar på intervjufrågor, 13 juni 2002.

Folkhögskolor 1997 – svar på skriftliga frågor samt intervjuer

- Samtal med Johnny Andersson, föreståndare vid FiA, folkhögskola i Angered, 2-3 maj 2002.
- Intervju med Roland Spjuth, rektor vid Hyllie Park folkhögskola, 13 maj 2002.
- Samtal med lärare på Hyllie Park folkhögskola, 13 maj 2002.
- Intervju med Tommy Rosenberg, rektor vid Mo Gårds folkhögskola, 6 maj 2002.
- Anders Jarfjord, rektor vid S:ta Maria folkhögskola, svar på intervjufrågor, 5 maj 2002.
- Leif Fröjd, rektor vid S:ta Maria folkhögskola, svar på intervjufrågor, slutet av mars 2002.
- Jan Karlsson, rektor vid Valjeviken, telefonintervju, 15 maj 2002.
- Erling Holmström, rektor vid Västerås folkhögskola, svar på intervjufrågor, 2 april 2002.

- Irith Blum, rektor vid Örenäs folkhögskola, svar på intervjufrågor – i samråd med lärare – 16 april 2002.

Folkhögskola 2000 – svar på skriftliga frågor samt intervjuer

- Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, svar på intervjufrågor, början av april 2002.
- Samtal med Peter Carlsson, rektor vid Hällefors folkhögskola, 17-18 april 2002.

Bilaga

Frågor till de nya folkhögskolorna

- Vilken drivkraft och målsättning låg bakom tillkomsten av er folkhögskola?
- Vilka svårigheter upplevde er folkhögskola inför starten och under de gångna åren?
- Har skolan samma huvudmän som vid starten? Upplever skolan att huvudmän och styrelse har ett stort intresse för skolan och tar en aktiv del i skolans verksamhet och utveckling?
- I hur hög grad har den ursprungliga tanken bakom tillkomsten av er folkhögskola och dess målsättning uppfyllts?
- Har det under de senaste åren skett några viktiga förändringar vid er skola ifråga om verksamhet, organisation och i så fall vad beror dessa förändringar på?
- Försök att kortfattat ge en karakteristik av er folkhögskola. Vad skulle vara en bra benämning på skolan – det skulle t.ex. kunna vara ett uttryck för den anda som finns på skolan eller skolans geografiska belägenhet (förortsskola).
- Hur tror du att er folkhögskola uppfattas i regionen?
- Hur stor är personalen vid skolan inom olika yrkeskategorier? Hur många av lärarna har fått sin folkhögskolläraryrkesutbildning i Linköping på heltid eller deltid?
- Är det viktigt med eldsjälar inom personalen? Har ni någon/några sådana vid skolan?
- I målen sägs även att statsbidraget bl.a. skall användas till ”svagare” grupper. Finns det några ”svaga” grupper på er skola? Görs några rekryteringsinsatser för att nå dessa grupper?
- Upplever du att er ”nya folkhögskola” är annorlunda på något sätt jämfört med ”de gamla folkhögskolorna” eller är er skola en fortsättning på en äldre etablerad verksamhet?
- Internatboendet har ju genom åren förknippats med studier vid folkhögskola men här har ju skett en förändring de senaste decennierna. De flesta av de ”nya folkhögskolorna” är externatskolor. Var det en självklarhet att er skola blev en externatskola/internatskola?

- Tycker du att det bör bli lättare att starta nya folkhögskolor med statsbidrag framöver? Vad är positivt respektive negativt med detta?
- Medborgerlig bildning förknippas ofta med den ursprungliga folkhögskolan. Tycker du att det begreppet är eller bör vara giltigt även i dagens folkhögskola? Hur kommer det till uttryck på er skola?
- Går det att förena en utbildnings- och en bildningsinriktning på folkhögskolan? Hur lyckas ni med det?

Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådet bildades 1991 och är en ideell förening med tre medlemmar: Folkbildningsförbundet, Landstingsförbundet och Rörselefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO). I Folkbildningsrådets uppgifter ingår bland annat att fördela statsanslag till studieförbund och folkhögskolor samt att följa upp och utvärdera folkbildningsverksamheten.

Utvärderingar från Folkbildningsrådet

Folkbildningsrådets sammanfattande utvärderingsrapport

Utkom 1997

Rapporten innehåller beskrivningar och tematiska analyser av de utvärderingsprojekt som pågick under 1993-1997 i Folkbildningsrådets regi.

Folkbildningsforskning – en kunskapsöversikt

av Gunnar Sundgren

Utkom 1998

I denna rapport diskuteras folkbildningsforskningens historiska bakgrund, nuläge och framtid. Inventeringen avser främst den forskning som ägt rum efter 1980. I rapporten görs en fördjupad analys, med hjälp av begrepp som diskurs och tankefigur, som visar att de historiska innebörderna av begreppen folkbildning, folkuppfostran, folkupplysning och självbildning kan avläsas också i modern folkbildning.

Lärande i studiecirkel – en studie av en pedagogisk miljö

av Lena Borgström, Petros Gougoulakis, Robert Höghi

Vuxenpedagogiska forskningsgruppen, Lärarhögskolan i Stockholm

Utkom 1998

Omkring två miljoner svenskar deltar varje år i en studiecirkel men hur, vad och varför lär man i cirkeln? Dessa frågor diskuteras i denna rapport som utgör en sammanfattande redovisning av forskningsprojektet "Lärande i studiecirkel".

Folkhögskolan som kulturell mötesplats

av Lisbeth Eriksson

Utkom 1998

Problemområdet i denna studie rör invandrarna i den svenska folkhögskolan och syftet är att studera hur invandrarelever relaterar till folkhögskolans värld och dess värderingar. Följande frågeställningar behandlas: Vilka gynnande eller diskriminerande faktorer finns och hur kommer de till uttryck i utbildningen? Vilken betydelse har folkhögskolans ideologi för invandrarelevernas upplevelse? Vilka skillnader finns mellan invandrarnas och lärarnas beskrivning av dessa faktorer?

Folkbildning i ett mångfaldigt samhälle – segregerad verksamhet med integrerande syfte

av Lisbeth Eriksson

Utkom 1999

Denna studie ger bilder från några verksamheter där invandrarkvinnor deltar. Genom intervjuer speglas deras upplevelse av att delta i folkbildande verksamheter.

Funktionshindrade och folkhögskolan – perspektiv på empowerment genom folkbildning

av Ola Holmström

Utkom 2000

I studien intervjuas funktionshindrade elever som går på folkhögskola. De ger i allmänhet en positiv bild av tiden på skolan – men oroar sig samtidigt över vad som ska hända efter utbildningen. Studien innehåller även en enkätundersökning riktad till landets folkhögskolor, för att klarlägga vilka insatser de gör för att ge möjlighet för funktionshindrade att delta i verksamheten.

Kunskapslyftet på folkhögskola – Deltagarnas motiv för studier och för valet av folkhögskola samt deras syn på undervisningen

av Eva Andersson, Monica Larson och Gun-Britt Wärvik

Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik

Utkom 2000

Studien har ett deltagarperspektiv och syftar till att studera kunskapslyftsdeltagare i folkhögskolan. Särskilt av intresse är deras motiv för att studera, vilka aspekter de tagit fasta på vid valet av anordnare, hur de ser på undervisningen och vad de vill få ut av denna.

Cirkelledarskapet

En intervju- och enkätstudie med cirkelledare

av Eva Andersson

Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och didaktik

Utkom 2001

Varje år genomförs i Sverige cirka 300 000 studiecirklar i vitt skilda ämnen. Och varje cirkel har en ledare. Cirkelledarskapet är den största svenska studie som gjorts om denna engagerade – men inte särskilt uppmärksammade grupp människor. Studien bygger på enkäter till ett stort antal cirkelledare. Kompletterat med intervjuer med ett stort antal cirkelledare ger studien en bred och inträngande bild av cirkelledarnas tankar om sitt ledarskap.

Röster om folkbildning och demokrati

En rapport från projektet Folkbildningen och de demokratiska utmaningarna

Utkom 2001

Att bidra till att stärka demokratin i det svenska samhället är en central uppgift för folkbildningen. I Röster om folkbildning och demokrati får vi ta del av ett antal demokratiprojekt som pågår i folkhögskolor och studieförbund. Vi möter även några företrädare för folkbildningen som ger sin syn på de utmaningar som folkbildningen står inför när det gäller att utveckla demokratin – såväl inom folkhögskolor och studieförbund som i samhället i stort.

Medborgarbildning i lokalsamhället

En rapport från projektet Folkbildningen och de demokratiska utmaningarna

Av Laila Niklasson

Utkom 2002

Att folkbildningen spelar en stor roll för att utveckla den svenska demokratin tas ofta för givet. Men vad menas egentligen med det? På vilket sätt bidrar folkbildningen till att utveckla demokratin, med vilka medel och på vilka arenor? Genom intervjuer och deltagande observationer vid folkhögskola och studieförbund i ett lokalsamhälle – Eskilstuna – ger rapporten en bild av människors tankar om demokrati, medborgarskap och offentlighet. Utifrån dessa begrepp förs också en teoretisk diskussion om folkbildningens roll i samhället. Rapporten speglar även hur denna roll kommer till uttryck i praktisk verksamhet vid folkhögskola och studieförbund.

IT-stött lärande i folkbildningen En utvärdering av utbildningsåtgärder 1999-2001

av Per Andersson

Linköpings universitet, Avdelningen för vuxenpedagogik och folkbildning på Institutionen för beteendevetenskap.

Utkom 2002

Internet, bredband, e-post... Den nya informationstekniken – IT – har på bara några år fått stor betydelse på snart sagt alla samhällsområden, även inom folkhögskolor och studieförbund. Folkbildningens pedagogik betonar mötet mellan människor som ett avgörande inslag på vägen mot ökad kunskap. Vad betyder informationstekniken i ljuset av detta? Går vi mot en allt mer individualiserad utbildning – eller kan IT bli ett medel för nya möten mellan människor? Innebär informationstekniken ett hot eller en möjlighet – eller kanske både och – för folkbildningens pedagogiska ideal? Mellan åren 1999 och 2001 pågick inom folkbildningen en stor satsning på IT-stött lärande, med bland annat ett stort antal lokala projekt i folkhögskolor och studieförbund. I den här rapporten utvärderas denna satsning.

Samtliga rapporter kan beställas från Folkbildningsrådet. Rapporten ”Folkbildningsforskning – en kunskapsöversikt” finns även på Folkbildningsrådets hemsida på internet.

Folkbildningsrådet

Box 730

101 34 Stockholm

Tel: 08-412 48 00

Fax 08-21 88 26

E-post: fbr@folkbildning.se

Internet: www.folkbildning.se

Det finns 147 folkhögskolor i Sverige. 20 av dem har startats efter 1991. Det är just dessa skolor som står i fokus i denna rapport. Här beskrivs de nya skolornas uppkomst och utveckling. Företrädare för folkhögskolorna ger sin syn på skolans roll i lokalsamhället, på förhållandet mellan bildning och utbildning och om vissa skillnader mellan ”gamla” och ”nya” folkhögskolor.

De nya folkhögskolorna riktar sig ofta till särskilda målgrupper som funktionshindrade och invandrade. Ett annat kännetecken är att de vanligen är så kallade dagfolkhögskolor – ofta belägna i städer. Rapporten innehåller även en historisk tillbakablick på den svenska folkhögskolans mer än hundraåriga historia. På så sätt ger ”Nya folkhögskolor” impulser till fortsatta samtal om folkbildningens framtid – i spänningsfältet mellan tradition och förnyelse.

Rolf Berndtsson, fil.dr. i pedagogik, är verksam inom Avdelningen för vuxenpedagogik och folkbildning på Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet. Hans avhandling, som utkom år 2000, har titeln ”Om folkhögskolans dynamik – Möten mellan olika bildningsprojekt” och har sitt fokus i folkhögskolans allmänna kurser. Tidigare var han lärare och rektor på Marieborgs folkhögskola i Norrköping och mellan åren 1986 och 2001 undervisade han vid folkhögskolläroretutbildningen i Linköping.